

TARTALOM

FÜZESI MAGDA: Hegyhimnusz, Öklóga, Külvárosi anziksz, Ballada, Fortunáta (versek)	2
PENCKÓFER János: Fényfolyam (regényrészlet)	4
TÁRCZY ANDOR: Ebben a fényben, Sarolta, Ringatva viszem (versek)	20
CSORDÁS LÁSZLÓ: Elmúlás (vers)	22
KOCSIS CSABA: A vessző, az mindig jön... (novella)	23
BARTHA GUSZTÁV: A leves, Az eset (novellák)	26
VASI SZABÓ JÁNOS: Bedrótozott szinglibébi dala (vers)	33
ORTUTAY PÉTER: Meghívás beszélgetésre (elbeszélés)	34
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Ráolvasás (vers)	49
BRENZOVIKCS MARIANNA: Darabolás (regényrészlet)	50
SZÁRNYPRÓBA – MARCSÁK GERGELY: Vendégség, Társadalom, Internet előtt (versek)	52
KÉZFOGÁSOK – ANNA AHMATOVA: A végső búcsú (vers, Csordás László fordítása)	54
RUSZIN NÉPBALLADÁK: Magzatgyilkos lány a pokolban, A kakukknővér (Vári Fábán László fordítása)	55
GAZSÓ DÁNIEL: A státustörvényről, a kettős állampolgárságról (tanulmány)	58
PENCKÓFER JÁNOS: Verseik kontra varangyok (kritika)	69
CSORDÁS LÁSZLÓ: „Csak a vers mértéke örök” (kritika)	75
NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Új levél Janeknek (levél)	78
FODOR GÉZA: Egy rejtélyes epizód krónikáinkban (tanulmány)	80
LENGYEL JÁNOS: Kozma Miklós, a magyar médiacézár (tanulmány)	89
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	95
NADÁNYI ZOLTÁN: A testőr (vers)	

FÜZESI MAGDA

HEGYHIMNUSZ

*Lábad előtt leborulok,
szépséges fényű Mátra,
aki fölneveled
a napszemű margarétát
és a hulló makknak
patakod kövei között
vetsz puha ágyat.*

*Bocsásd meg,
hogy összetapostam
belső szobáid avarszőnyegét,
hiszen rajta ragyog
Istennek soha nem múló,
Teremtő hatalma.*

ÖKLÓGA

*A tölgyfa törzse térdig gabonában,
Virágos réten fénybogár szalad,
Harmatcsepp billeg áldott mezők szirmán,
Tükröt mutat a béka-úszta tó,
Fákon tarkulnak kedves madarak.
Tömény idill: így festjük le a tájat,
Ide még jobbra lomha birkanyáj.*

*Ne ébressz fel, mert holnapig még várhat
Az Esti kérdés és Babits Mihály...*

KÜLVÁROSI ANZIKSZ

*A hagymaszag a fél gangot belengi,
Vanitatum vanitas a semmi,
A fal tövében salétrom virít,
S egy kopott pólón egy szó: Detroit.*

BALLADA

*-vadunk, -vadunk,
elhervadunk,
temetőben porrá válunk,
szél fújja pántlikáját...*

*pántlika, párta,
hová sietsz, mátká?*

*kihalok a szótáradból,
követem a harangokat,
megkeresem nyelvanyánknak
hűlő testét,
ráterítem takarómat,
hogyan ne fázzon
a nagy idegenben.*

FORTUNÁTA

*a hajléktalan nőnek
két paplanja van
a múlt télen
megfagyott a társa
este
amikor a híd alatt
állig betakarózik
még érzi az ember
különös
fanyar szagát
ordítana
mint a kutyák a teliholdra
elálmosodik
hallja a villamos robogását
reggel van
jön a rendőr
de a két paplan
az övé*

PENCKÓFER JÁNOS

FÉNYFOLYAM

JÓTÉKONY HALÁL A FEJÜKRE

1.

Milyen volt, milyen volt?! Még ha tudná is az ember, milyen volt a Szita-szita-péntek, az a bizonyos legelső, tán még akkor sem próbálna senki ezt a harmadik napot abból a bizonyosból levezetni, azzal együtt emlegetni. Többek szerint Nem is vált önálló nappá, Nemhogy előnevet szerzett volna magának, talán még folytatásának sem nevezhető Sem a tegnapiak, sem a tegnapelőttinek, miközben meg szinte kizárólag csak a Hosszúszerdá és a Szerellemcsütörtök titkait és érzelmeit fogta össze. Már ha valamit is össze lehet fogni abból, ami nász meg áldozat, de haranghang és égbe húzó muslicatánc egyben – amiként azt Lengyelék és Somogyiék mondták. Tudniillik már előző éjjel megéreztek ebből valamit – Ahogyan magunkra maradtunk, amint lepihentünk –, s aztán reggel, de a buszban is csak egyetlenegy hatalmas folyamnak, valamilyen áradásnak Éreztük ezt az egészet, hömpölygésnek, méghozzá olyannak, melyben tisztán kivehető minden, amit eléjük sodor a áradat: Emitt egy ruhásszekrény, Ott egy rózsás otthonka, egy szakajtókosár, Valami tyúkülő-forma meg vesszőseprű, Ó, az odakozmálástól besárgult belsejű tejforraló lábas, Sapka, cipő, hokedli, s az Olcsó Könyvtár sorozatból pár regény, Egy csúzli, kisszekér és játékautó, Borítékköteg, mellette ahogy éppen szétázott a papírpárga, mivel átkötötték s eltették emlékébe, eltették az érzéseket szebb napokra, hátha megőrizhető, mi egyszer szép volt – szóval, mintha mindebből nekik, a Magyar Nova Futurásoknak, mintha az áradásban úszó törmelékből azt kellene megmondaniuk, hogy Szerelemből, avagy számításból tartotta-e fönn e háztartást a háziasszony; de még azt is, hogy az áradásban ide- odahánykolódó két fiút, akik e holmik között ide- odahánykolódnak, nos, hogy őket vajon szerelemből avagy kényszerűségből szülte meg férje nagy-nagy öröme ez az asszony, ez az odaadó feleség! Hát valami ilyesféle, tisztára ilyesmi érzése volt Mindnyájunknak – most a Lengyel és a Somogyi házaspár használta e szót –, valami ilyesféle magukra vett feladattal szálltak be a buszba, így indultak Európa közepét meglátni. És akkor még meg sincsenek említve az áradásban alámerült, ámde mégis fel-feltörő olyan dolgok, tárgyak, melyek első ránézésre nem kötődnek közvetlenül Ehhez az egészhez, s mégis olyannyira felizgatják azt, akinek Saját feje van,

ki Nem fatuskó – amint Korsunovszki s Molnár mondta –, hogy Igenis érzi, aki érez: Nem véletlen, Amit ez a folyam hord a hátán, nem véletlen, ami ott, az almás-kertnél történt, hogy a fehér Peugeot Boxer meg a szürke Zsiguli s a téglaszínű Audi – A lestrapált vacakság –, egymásba rohant, de az sem, amint itt is, ott is felbukkan valamiféle Két fiatalember, s főként az, hogy miért idegesítette fel a szervezőket Boross Nándor s Gál Attila neve. Miért? Miért lett a Hosszúszerdá végén – Sőt, a Mikinél már előre is elkészítve, szúrta közbe Varga T. –, hogy egyáltalán miért készült épp e két nevet kizáró s tartalmazó lista? Na és ez a szerencsétlen Szahajdák? A határátkelésnél még az útlevél sincs meg, ámde másnap, délelőtt már jön lefelé nagy nyugodtan, jön az ömlő fényben le a Szugoly gyalogútján, mintha minden rendben lenne! Muszáj volt a Tunyoginak elordítania magát, igenis, hogy Muszáj volt kimennem, megtudakolnom, hogy Miért, de hát hogyan, Miért nem jössz velünk, Meg lett aztán a kabátod, útlevelled, de hát minek beszél bolondságokat, hogy így meg úgy a Szabadi Zsuzsa kezének mérete, miközben engem pedig várnak, amiközben őt a Futurája várja, meg ugye, amikor visszaér a Kobály Miklós és a Szabadi Zsuzsa mosolygós válasza, a halvány vállrándítás, az a finom érzékeltetés, mintha ők semmit nem értenének az indulatból, még a kérdéseit sem értenék: Persze, persze, Tunyogi úr, tessék megnyugodni, mindent kitisztázunk, Szahajdák úr bejelentette, hogy külön folytatja az útját, és ezt – Vagy valami ilyesfélét – úgy mondták a Tunyogi úr vállát veregetve is meg simogatva is, hogy az Felért egy diliflepi kiállításával – amint Szilvi megjegyezte –, De én még ezt akkor egy csöppet se bántam. Na de ott uszkált, igen, az áradás sodorta azt is, ami mindezt egész komoly eséllyel kezdte a mélybe nyomni, mert-hogy Ez már nem a múltban, nem is a tegnapiak, Ez a Fellelkesült fejtegetés, az már itt: a Valóságos valóságban – Nagy Ákosék szavait is idevonva –, az már itt, Ebben a furcsa haladásban is meg várakozásban is, ebben A futurás péntek déli-délelőtti előrejutásban kezdte egyre inkább Kiforogni magát – ahogyan azt Tegnap este volt szerencsénk megtanulni, ahogyan azt most már magukévá téve használták a Futurások, amiközben persze akadt, aki sem a múltban, sem a tegnapiak, de még csak a Valóságos valóságban sem kívánt Forogni, ő az elvonuló tájat, helységeket nézte.

X, Y, C, T – azaz Iksz-ipszilon-cé-té, Mi a fene ez az iksz, ipszilon, cé meg té? – kérdezte csaknem felkiáltva valaki a lányok közül, talán épp a Bernadett, a Tunyogi úr unokája. Mindegy – még a Tegnapelőtti ötök sem emlékeznek pontosan, ugyanis hirtelen Ezt többen kiejtették, s Néztünk előre, na, mit mond Balogh Béla, abba-hagyja-e az adathalmazzal történő elárasztásukat, azt A mára megint helyreállított dolgozó kedvét – ahogy Kozma s Pflumm ezt észrevette –, jön-e, lesz-e magyarázat. Máris vágta, és Mi kacagtunk, derültek mind a megfejtésen, s azon is, aki a válasz pillanatában ugyancsak rávágta, azonnal mondta kicsit mérgeskedve, kipi-

rosodottan, kicsit nyálás szájjal – Ki, na, ki lehet ez: csakis Pihor! – hogy hát igen, úgy bizony: hát Huszt. Az bizony négy ciril betű, az semmiféle iksz-ipszilon-cé-té, majd ezzel a levegővétellel, nyomban hozzátette: nem hiszi, hogy ezt itt senki se tudná e társaságból, nem hiszi, hogy oroszul csak Balogh Béla ért és beszél, de a felismerés mégis másfelé fordított mindent. Persze Varga T. meg Takáts-Kis, a Kovácslivi, Pflummék, Ezek közül kezdte el valaki, és a többiek meg erre Rákont-ráztak – Dodika szavával –, hogy hát, hogy is, hogy is –: Bús düledékeiden Husztnak romvára, megállék, igen: Csened vala, felleg alól bújt ki az éjjeli hold, és itt akár a dúvad ugrott megint Pihor, nem Bújt ki, miféle Bújt ki –: Jött fel, és ezt olyan Röhejes pátosszal ejtette ki, hogy A Cseri egész egyszerűen hangosan röhögött, nagymamája rá is nézett, nem szólt, ámde abban a nézésben benne volt a korábbi, a Kovács Líviára bízott üzenet, hogy Szégyent hozol a fejemre, Ejnye-bejnye. Látszott rajta: irígykedik a Sunyóra, aki pedig szintén jó hangosan megismételte a nagynehezen mégis összerakott vers és gondolatsor legfontosabb három szavát, először csak sorrendet cserélve, úgy, hogy Gyarapíts is, Alkoss is meg Hass is, majd egy rövidke kis hatásszünet után jóhangosan rákezdte, hogy Gyarapíts is, Alkoss is –: Hasis – és már dőlt a röhögéstől.

De valahogy mégsem ebbe az irányba fordult el a figyelem: még Szilvia is csak mosolygott Sunyójára, merthogy ekkor Takáts-Kis meg Pflummék szavára Kezd-tünk figyelni, már csak azért is, mert most először jött közelebb Takáts-Kis Zsolt s Szedlákovics, Korsunovszki és a Molnár Márk, hogy Kozmáékkal Pár pillanat múlva ott járjanak – Csaknem ott! –, Ahonnan az a Cincomláncom, Karalánc, a méz Pongyolapitypang, és A magvak tudása eredhet, igen, hamarosan ott jártak, abban a hangulatban, amely először e buszban két napja szeretett volna letanyáznia. Közben meg a Pihor – Baksa – Sztarecz hármast előrement, ők a Balogh Béla információin csügtek újra, s Tóth Béla is átült, és a két Koleszár szintén – Külön-külön, ám ezt hagyjuk –, úgyhogy ülőhely is lett; amikor pedig Tunyogi is odaoldalgott, még az a másik helységnev-tábla, még annak megfejtése, az se tudta elmozdítani őket attól A fellelkesült fejtegetéstől, mit Sunyó bizonyára Zagyvarékolásnak mondana. Pedig Bustyaháza ukrán megnevezése, a Bustina hasonló lehetőségeket kínált, mint az előbbi, a Huszt, s a vers-felemltetés, hisz a Bustina után valaki mindjárt azt mondta, hogy Bustinó, azazhogy: Bús tinó, de Nem jött be a többieknek – amint Dodi mondja –, Nem esett le senkinek, sőt még a folytatás sem, az az El- elbődül, jobb szeretne inni kinn a tó vizébül, ez sem okozott igazi felfedezést, örömet, valahogy az a magvas tudás, melyet Takáts-Kis emlegetett, és aztán, amit újra kezdett mondani az auráról, arról a bizonyos Minket körülvevő érzékeny kis erőterről, az Most sokkal izgalmasabb volt, mint ott, a két határ közötti Nagyjelenetében. Pedig most is ahhoz hasonlatosakat mondott: hogy ez Mindnyájunkat leválaszt a nagybetűs Egészről, biztosítja önállóságunkat, ugyanakkor hozzá is csatol Az élet életéhez – amint mondta –,

ahhoz, Ami mindent-mindent éltet, kedvet ad és röpteti az embert, Jótékony halált hoz a szemünkre, azaz: másféle életre hív meg, hogyha eljön az idő. És sohase feledje senki: Ami kicsiben s a nevesített egyediben igaz, annak természete nem az elkülönülés, hanem az egységesülés felé terel. Hát ezért léteznek még most is nemzetek – és itt valami éktelen dudálás szakított meg mindent, éktelen nagy hangzavarra lettek figyelmesek: Jobbra, jobbra nézzenek, Egy ukrán lakodalmas menet – mondták, mire kell figyelni, s mindez elég lett, hogy Takáts-Kis Zsolt abbahagyja, ne tudja folytatni. Sokak szerint Nem ért senkit semmiféle veszteség, hisz, ami ezután, egy Lötyögős kis cseverészes után izzott fel, az ennél százszor izgatóbbra sikerült: Az egyszerre volt érzéki – Nagyáki tömör megjegyzése szerint: Szexi –, s egyszerre volt zaklató, vagy milyen, amint széparcú Skirecki Margit mondta. Majdnem összevisszaságnak tetszett, amilyen szavakkal, mondattörésekkel próbálta kibontani az a Tényleg nagyon gusztusos száj, hogy hát Európa, ezen jelkép és e jelkép megközelítése, ez bizonyos országokban ma már nyugodtan felér egy szexuális zaklatással, de hogy aztán mennyire volt igaza, vagy mennyire nem, senki sem döntheti el, hisz akkor bizonyára Tóth Bélát is kérdőre kellene vonni, Miért dúdolgatott félig magának, meg félig hangosan egy régi slágert abból az időből, amikor még ő is inkább Innen volt a harmincon, amikor Kristofóri Zoltán megtalálta az ő Robertáját – amint azt ők késő éjjel Kézdi Zsuzsáékkal, háziasszonyukkal megállapították –, abból az időből, mikor felnőtt s gyerek fújta azt, hogy Értsd meg: szeretem őt, a vén Európát, a gyönyörű nőt, és Tóth szerint aligha érzett ebben valamilyen békepartólast vagy politikai tartalmat, hazaszeretetet, nem, ezt leginkább Csak énekelni volt jó, s arra gondolni, akire alig tartozott: egy eleven, egy élő, ízig-vérig nőre, nem is nőre, a nagybetűs Nőre, kinek mondjuk éppen Dús hajába tép a szél, aki mint minden kezdet s vég Kibontott hajjal jön, hogy aztán Fenekestül felforgassa minden férfiember életét, aki a közelébe ér, kit Ellenállhatatlan vonzereje teljesen összekuszálja: Se nem lát, és se nem hall, csak Egyetlen kifogyhatatlan örült vágy az egész ember. S mindezt szinte szünet nélkül árasztották, egymást tódítva csak mondták, mondták, talán ők maguk sem tudnák különválogatni, melyik szót melyikük mondta, legfeljebb a Tunyogiét, legfeljebb az ő szavait lehet különválogatni, merthogy ő – mint ezidáig többször –, ahogy száján kiejtette azt a Lédús, édes-finom gyümölcsöt, hát Arra mindenki figyelni kezdett, Amikor a női test magasztalása s részletezése itt újra elkezdődött, arra mindenki figyelt. Mert ha már Európa, ha már Gyönyörű Nő, akkor Tunyogi szerint az egész Egyetlen Közép: A dús, a buja, bőséges, kibomló mellek súlya, ami Pihekönnyű formában táncol, hogyha lép a lány, ha megmozdul a nő, hát ez tán nem a világ közepe, vagy tán egy igazán Szerető asszonyszív, mindegy, hogy milyen-forma mellek mögött hozza meg a döntést: Család lesz, gyerekek lesznek, és Az apjuk tiszteletére fogom nevelni őket, ez tán nem a világ közepe, vagy, Ó, a has, a köldök lankái, vagy kicsit lejjebb, még egy picit lejjebb, még, még egy lehelletnyit,

Ó, hát létezik-e olyan férfikéz, mely érintett már Ennél titokzatosabban, szívdobogatóbbat, de ha épp a bokák felől indul el az ember, s ott, a térdeknél folytatja, megint mindent elnyújtva és óvatoskodva, A szoknya rejtelmek között egyre feljebb, feljebb, még egy kicsit, még, egy moccsnyit, Ó, azok a takarásból előbúvó dombtalálkozások: mit mondjon Tunyogi Albert, merthogy Azt is, igen, azt is emlegetni kellene: a gyöngédséget félresöpörő kedv szerinti bekebelezést és Habzsolást, az ördögnek is jólesően behódoló, be, a szakadékba dőlő együtt-zuhanást, a Nyersen egymásra lobbanó bőr- és húsközeliséget, azt ugyancsak emlegetni kellene, a hirtelen felizzó s fellángoló tűz-szédületet, amikor Habzsol, harap, szorít, simít, egymásra tapad az összes ajak, összes száj, egészen felfal minden rész és minden egész, mind az összes szél és közép, Hol van akkor hát a közép – kerdezte egy kissé ködös szemmel, áhítattal Tunyogi, de nem hiányzott már a válasz senkinek, mert állt, megállt a busz és leparkolt, a Miki megint elkurjantotta magát, hogy Itt van, tessék: itt a nullapont, a kiindulópont, Megjöttünk, tessék: Itt a kezdet, itt a vég, a szél és a közép.

2.

Gyorsan megment minden. Igen, ötven percnyi, Kábé egy órányi – Na, jó, hogyha a nyolcvan percnyi Misókám, ha így emlékszel, akkor legyen annyi –, úgyis egy a lényeg, miszerint csak Hípp-hopp készen állt a megfajtása ennek a középnek, Európa közepének – Dodi rövid mondatával –, Gyorsan megment minden. Bár a leparkolás kissé megzavarta őket, az a tény, hogy egy forgalmas autót, egy nem is olyan széles főút mellett elég kényelmesen Beállt a mi igen megszeretett Futuránk, a tény, hogy volt egy ilyesféle célra kialakított hely, különleges formájú faházzal: vendéglővel, árusokkal, ezzel-azzal, szóval: az a kimondottan turisták számára kiépített látvány, amely itt fogadta őket: megfogta, de meg is tévesztette ezt a társaságot. Amint Icuka azt magyarázta, kicsit úgy voltak ők ezzel, Ahogyan a kiscsirkék, miután leesik a tojáshej a fenekükről, felnyílik a szemük, s anyjuknak fogadják el azt, aki ekkor körbeveszi őket, na hát ehhez lehet hasonlítani a pillanatot, mikor Balogh Béla nagy nehezen összeterelte a társaságot s azt mondta, hogy Egészen pontosan nem ez a hely Európa közepe, de Visszajövünk ide, ne idegeskedjen senki, csak hát akkor előbb nézzük meg a Valóságos közepet, hisz az is itt van, Amott, éppen most nem látni, Az a mikrobusz takarja, de csak ötven méter – és már fújta is a betanult szöveget, Hiába, a munka: munka. Nézték, Bámultunk egymásra, akkor ők most nem is Európa közepénél vannak, Mi ez az egész? Hát ez a Placc, ahogyan Szilvi mondta, ez a faház, ez az egész hely itt nem az a hely, ahová annyira igyekeztek? De aztán elég hamar abba kellett hagyniuk a méltatlankodást, még Alig duzzogtunk egy csokorralányit, s mindjárt ott voltak egy forgalmas kanyarnál, egy kis betonkorlát mellett, melyre felállt a Balogh, és tapsolt, mondta is azonnal: Ez az emlékjel, ez a kis

oszlop s rajta Ami írva vagyon – így mondta, és hangsúlyozta ezt a vagyont – Ahhoz nem kell semmit hozzáfűzni. Nézzük hát: Locus perennis, Diligentissime cum libella librationis quae est in Austria et Hungaria – és itt Egyszerűen bekiabáltunk, hogy Nagyon művelt, Minden teljesen világos, amitől pedig a Balogh szemrebbenés nélkül áttért, s úgy folytatta, ahogyan folytatta: Örök hely, mely pontos műszerekkel mérve, a hosszúsági, valamint a délkörök gondos mérlegelése alapján Európa közepe az Osztrák-Magyar Monarchiában, és állított ezernyolcszáz-nyolcvanhétben, ennyi. Majd egy másik oszlopra mutatott Balogh, de hát nem is kellett, Mindenki figyelte, látta, hisz egy picit jobbra tőle Kovácslivi állt, mert Ez a nő már megint kitalált magának egy Újfajta terméskövet – Ahogy Szedlákovics mondta –, vagyis átlépett a betonkorláton, s A másik oszlop mögött, ott, a hegyipataknál megállt; egészen Megszédülve nézte a kis vízesést, a sildes sapkája kezében: Hadd omoljon alá az a gesztenyevörösség, hiszen illik lombhoz, idomul avarhoz, illik Líviához, és amint a Szerelemcsütörtök folytatása lett e péntek, úgy a kalácsos fonatnak folytatása lett e Kibomló szabadság – amint Takáts-Kis csatlakozott a barátjához –, de hogy mit gondolhatott a lány – Én nem emlékszem semmire! –, arra a kicsit oldalt állók megjegyzéseiből következtetni lehet, hiszen ők tisztán látták, Milyen nagyon mosolyog A lelkem, mennyire örül A habzó tisztaságnak. Úgyhogy az a másik oszlop, amely öt méterrel távolabb lett felállítva ettől, az a szovjet mérések szerinti Európa közepe, mely öt méterrel messzebb esett – A miénktől? – no, az oszlop, hát az nem keltett valami különösebb érdeklődést, ugyanis ekkor már arra is figyelni kellett, mit művel a Varga T., hisz látszott: Úgy mozog és helyezkedik, hogy a Kovácslivi körvonalaait a zúgó, alázóduló kis fehér-habos zuhatagba el tudja helyezni, Vagy az Isten tudja, mit akart, mert ekkor mások mindjárt másra: arra hívták fel a figyelmet, hogy Nézzétek: a Koleszár Attila és a Kiss István, az egyik jobbról, míg a másik balról, kiáll, hogy ameddig Natália s Anna átvezeti Kozmáékat ezen a kanyargós, lejtős úttesten, hát biztosítva legyenek. És érdekes: Amilyen ellenérzést váltott ki a legtöbbszömből – Minek ez a feltűnősködés, a szereplés meg szerencsétlenkedés! –, úgy örültek picit később, hogy ez így lett, hogy a Kozma és a Pflumm az úttest másik oldalára kíváncsok, hogy hát Szemben állhassunk a vízeséssel, de a hátunk mögött hallhassuk a Tisza csobogását, igen, ezt a kettős vízfolyást és csobogást, ők ezt szerették volna meghallgatni, behallgatni valamibe, amiről beszélni már csak ott, a beszállás után, már csak A Futuránkban tudtak.

Ott viszont nagyon! Amiként Dodi mondta: Semmi perc alatt mindenki lesni kezdte őket: Kozmáékat; Sunyó kicsit hunyorított, vajon Mire megy ki ez az egész, merthogy érezniük kellett, miként tisztul meg – Eleonóra szerint – Ez a kapkodással egybekötött táj- és járműforgalom-figyelés, ez a Hol van hát akkor a közép, hogyha itt is, ott is, amott is meg Élamott is az van, igen, érezniük kellett, miként tisztul meg az ide- odaránduló vágyakozás, no meg a Kérsz egy felest,

Gyere már, legalább kóstoljunk egy ukrán vodkát, cimborám, itt, Európa szívében, vagy hol: A közepénél, úgy bizony, egyszercsak érezték, hogy – Somogyi Kálmán szavával – Hebehurgya viselkedés lesz a kapkodásban és a pénzköltésben jelentkező élményszerző tenniakarásuk, mindaz, ami ezt a turista-pózt: lazaságot jellemezte, tényleg Semmi perc: s azonnal megérezték, miként válhat szerethetővé és megőrizhetővé Európa közepe mint emlék. De a legszebb az volt ebben, hogy semmit sem kellett megváltoztatniuk, megbánniuk, semmi sem vált rosszá, amiközben semmi sem tűntette fel magát egyetlen jónak. Egyszerre volt tehát Habos-fodros hegyipatak, Eredeti csípőspaprikával tüzesített ukrán vodka, szép utánzatúra sikeredett hollóházi tányér, meg hát minden, amit megláttak és fogyasztottak, vásároltak, például a Szívritmusszabályozást ígérő karperec, amelyet Pihor mindjárt ott is hagyott a csuklóján, minden-minden úgy maradt meg bennük, amiként az megjelent előttük, vagy amiként megélhették, csak még hozzájött valami egyéb, amit Takáts-Kis Zsolt szerint csupán Kozmáék adhattak, csakis ők adhattak hozzá. Sok igazság volt ebben az állításban, mert már ahogy elkezdtek beszélni, Éreztünk valami súlyos egyediséget – ahogyan Varga T. emlékszik –, Éreztünk valamit abból a Lökétekből – Dodi szavai ezek –, abból a Takáts-Kis Zsolt-féle nekibuzdulásból, amelyben a Cincomláncom, Karalánc, a méz Pongyolapity-pang is örökre beléjük ivódott, Mintha újra előttünk is, mögöttünk is határ lenne, szelek a magasban és titok mélyben, de a többi megtapasztalhatóság is, ami jobbra s balra tőlük bújkált is meg jelentkezett is, olyanná lett, mintha csak ismerősük lenne, szóval: semmi, de az égvilágon semmi nem kívánta megkülönböztetni ezt a különleges középpontot attól a bizonyos helytől, ahol Takáts-Kis Zsolt köré gyűltek, s hallgatták, figyelték, mit akar már ez az ember kihozni a növényekből, magvakból, az aurából: A mi országhatárunkból.

Úgy beszéltek Kozmáék, Mintha csak megszállta volna valami őket, s mintha Űberelniük – ahogyan Pihor mondta: e-vel o helyett a szót –, mintha csak muszáj lenne egymást felülmúló meglepetésekkel szolgálniuk, úgy versenyeztek egymással, Vagy mit is csináltak. Érthető tehát, hogy egyre inkább Költői lett, amit mondtak – Korsunovszki s Molnár gondolja ezt így –, hisz Nem értettük, de éreztük: Igazat beszélnek, szépen mondják, s nekünk mélységesen mély közünk van mindahhoz, amire hivatkoznak. Például A habos-fodros hegyi patakunkhoz, melynek Csobogása – őszertünk – Égi s Földi dolgokat csobogtat össze, vagy a Tiszánkhoz, Az édes-félelmetes kis folyónkhoz, melynek Csörgedező kedve szépen illeszkedett a haboshoz, és hát ugye – amint mondták – nem kevés közük van mind a kettő forrásvidékéhez, amit Nevezünk csak egyszerűen angyalszájnak, egy-egy különálló angyalszájnak, hiszen honnan, miből eredhetett volna Ez a könnyű szellő s éltető fuvallat, honnan, hogyha nem a Tisza és A habos-fodros forrásából szabadult volna ki Mindannyiunk örömére ez az éltető fuvallat, amely

végig – Emlékezzünk vissza: amióta elindult a Magyar Nova Futura, e fuvallat, e szellő, szél és szellőkés, meg imitt-amott: ájer – ez a különleges arc és test nélküli jelenlét egészen körbelengte ezt a társaságot, na hát Honnan, ugyan miből eredhetne, hogyha nem egy angyalszájból. Meg hát vegyük észre: nem a két emlékjel különbözősége, ami fontos, nem az, hogy külön a Placc: a parkoló és faház-venedéglő, meg megint külön az a – Hogy is mondták? –, a Locus perennis, valamint az orosz nyelvű emlékoszlop; nincs külön a hegyipatak meg külön a Tisza csobogása: Valahogyan lássuk egynek, ami persze nem könnyű, hisz Akit Emesének hívnak példának okáért, Nem szólíthatjuk meg Európaként, mert aki Emeseként tűnik fel előttünk félálomban, hajnaltájt, akár a kelő Nap, az soha-soha nem vetendő össze Európa szépségével, amiközben Gyönyörű Nő mind a kettő, Szédületes kíváncsóság támad lábuk nyomán, amerre csak elsuhanak, járnak, megjelennek – s Tunyogi úr ne haragudjon, hogy kicsit belekontárkodnak abba, amihez e Futurában senki sem ért olyan jól, amiért senki sem tud rajongani olyan Elegánsan, érzéken, mint a Kedves utastársunk! Azt kell mondaniuk tehát: Hiába van kétféle csobogás, kétféle jel, két angyalszáj, és Ki tudná megszámlálni, mennyi ördögbeszélőke – Pflumm egy kicsit kacagott e megjegyzésnél –, hiába osztódik széjjel, hiába kap külön testet, külön jelet, ami egy: az mindig egy marad – és itt a Miki megint úgy lépett a fékre, ahogyan már egyszer, ahogyan azt ott, az almáskertnél tette, Szedlákovics szavaival: Mintha ördögök, mintha egy egész ördögfiókasereg penderült volna oda, ki, eléje, Mintha pokolkapuhoz érkeztünk volna, pedig csak valami úthibát észlelt a Miki, Rendes kátyút, nem is aszfaltmegszakadást, amely ideféle elkerülte a figyelmét, de most úgy megijedt, mint a Hosszúszerda kezdetén. Ámde Nekünk ennyi, nekik ennyi épp elég volt, Bőven elegendő lett, hogy ne a Kozmáék – Sunyó szavával: vakerálását –, hogy ne A Kozmáékban folytatódó Takáts-Kis Zsolt-féle Lélekmosásra figyeljenek, amint azt Tóth Béla dűnnyögte maga elé kicsit szégyellősen, s mégis daccal, mondván: úgysem lehet érteni, amit beszélnek, még ha érdekes is, amiről és ahogyan kívánnak szólni, ugyanakkor Szívbemarkoló is, felemelő is, amint e két ember érez és lát, és Vállalkoznak az életre – mondták Somogyiéék, Lengyelék, majd Icuka és Sztarecz Mária is megerősítették: nem tévedés, hogy a látás szót használják –, igen, Jóleső érzéssel hallgattuk e két különös embert: Többet látnak ezek néha, mint a látók. S mégse, mégse érdekelt valahogy Minket az a kettő, hogy az valójában egy, hogy így az együttcsobogás, meg úgy a könnyű szellők forrásvidéke, hogy vajon mire gondolhattak azokkal a nőekkel példálózva – Ez a vén kujon, a Tunyogi, úgy látszik, mindenkire hat, amint azt Icukánk is megjegyezte, s egyáltalán nem volt benne semmi rosszallás –, na szóval: nem érdekelte ez őket: ahogyan a Futura gurult és ereszkedett egyre lejjebb, lejjebb, ahogy beleduruzsolta őket ebbe a Semmilyen délutánba, amikor már látszott: végérvényesen elbújt a Nap, és amint szembetűnő

lett, hogy magyarországi kocsikkal egyre nagyobb számban lehet találkozni, az, hogy most már nem elvétve, hanem Helyenként már szinte konvojokban jönnek szembe A mi rendszámaink, ők is, igen, ők is egyre inkább arra figyeltek, Miféle invázió, milyen kirajzás ez, mert csak jöttek, jöttek, úgyhogy ők is egyre inkább kikeveredtek az itteni világból – ahogyan Skirecki Margit mondta –, lassan azon kapták magukat, hogy Most már nem csupán a Szpivák és a Kristofóri család szereplői uralják az érzelmeiket, ők mind gyakrabban érezték: Ennek a különös kirándulásnak, itt-tartózkodásnak, Tenger érthetetlen furcsaságnak, egyszóval: ennek az egész szövevénynek lassan-lassan szemlélői lesznek, lassan-lassan igazi turisták lesznek ők, a harminchatok, és Ez jó érzés volt: megnyugtató érzés. Jó volt tudni: Nem nekünk kell megoldanunk semmit, nem nekik kell kibogozniuk, hogy mi történt a Zoltánnal, miféle különös titokzatosság övezi a Kristofóri Dánielt, kiféle, miféle egy ember ez a Szahajdák, aki mint a mesében hol volt, hol meg nem volt velük, de mégiscsak itt járt, fenn a Szuglyon, ám az érdeklődés lanygulásának a legeslegbiztosabb jele az volt, ahogyan a Kovácslivi legyintett az ötös ülésen, amikor Varga T. azt hitte, megismételhető, ami két napja még olyan varázsütés-szerű volt, amikor odafordult Líviához s megkérdezte: véletlenül nem érdekli-e, hogy Miki, hogy a buszvezető Kobály Miklós miért kapta ki a csoportvezetőjük kezéből az utaslistát olyan hirtelen, amikor Szabadi Zsuzsa a névsorolvasást szeretne volna elvégezni, és a Miki, hoppá, kikapta kezéből azt a papírlapot, igen, Varga T. azt hitte, megismételhető, ami egyszer megtörtént. Hát most is odafordult s megkérdezte: érdekli-e, hová tűnt a Zoltán listája, amelyről felolvasta, kétszer is, még hozzá jó hangosan, szabatosan Boross Nándor s Gál Attila nevét, érdekli-e hová tűnt a másik lista, mert ha igen, akkor ő egy rövid idő múlva, ahogy megérkeznek Teszédre, a Falukútja mellett találkozni fog a Verácskával, aki azt mondta neki miután puhatolozását megértette, azt mondta neki, amikor Ringtunk még a borocskák tüzein, zamatain, szédületén, Hogyha érdekelsz tégedet Zatyi papírnevsora emlékébe, húszezer farintka és a viszonzlátás. Ám a Kovácslivi legyintett, egy szót se szólt, Valami megváltozott benne, mert a tény, hogy Tegnap este, mikor hazarohant, és valóban beigazolódott sejtése, a tény, hogy kiürítette valaki szoknyája zsebét, hogy eltűntette valaki a megkaparintottat, azt a Kobály Miklós koszos nadrágjából előszedett listát, hát ez annyira a kedvét szegte – Elég volt az undorommal megbirkóznom, Hogyha nincs a hegyipatak, nem is tudom, hogy bírtam volna ki –, annyira elvette minden kedvét, hogy ő már csak egyedül szeretett volna lenni, nemhogy bárkinek is elmagyarázni, mit amúgy sem lehet, hisz ugyan ki tudná azt okokkal meg tényekkel is bizonyítani, hogy Mindenkinek két arca, hogy őszerinte errefelé mindenkinek két arca és két szíve van; Kétféle helyről beszélnek kedves vendéglátó testvéreink: Nappal mindazt éltetik, amit a Tsikeri és Tsa ad nekik, este meg elárulják Kenyéradó gazdájukat, igen, hideget is meleget is

fújnak, előbb ezt és aztán azt, vagy az is meglehet, hogy felosztották egymás közt e szerepeket, s egyikük az előbbire, míg a másikuk az utóbbira szakosodott, s aztán váltják egymást, Vagy az Isten tudja, mi ez az egész.

3.

Teljes lett a belső zűrzavar ebben a gurulásban, ugyanakkor Éreztük, hogy előbb-utóbb ígyis-úgyis megoldódik minden! Bizonyára Ez a kinti egyhangúság – Nem-sokára már a magyar rendszámú kocsik sem érdekeltek –, Ez az álmosító összemosódott világ, amelyben duruzsolt a Futurájuk, ez Hívta elő megint az emlékezést, annak összevisszaságát, ámde megokolni, felkutatni: honnan lett az érzés, honnan lett a rejtett bizonyosság, hogy hát Előbb-utóbb ígyis-úgyis megoldódik minden – ezt bizony már senki sem kívánta. Balogh Béla hallgatott – A munkámat én ekkorra már befejeztem –, odakinn pedig A látvány lassan tényleg egyetlen homályos, szürke, kicsit talán ködös gomolyaggá alakult –: hát engedtek a szertelenül ide-oda elbillenő hangulatoknak, az ugráló képeknek, Engedtünk a összekapaszkodott és az egymást elhagyó szavaknak: összevisszaságnak, azoknak A tegnapi szavaknak, annak az emlékezésnek, melyben legtöbben Az öreg Szpivák Józsit láttuk Kicsit reszkető kezekkel, kicsit Kínos rándulások közepette mozgó szájszeglettel, látták, amint magyarázza, miért történt az a felbolydulás, az a Falulázadás, Ahogyan őrmagy elvtárs mondja. Kívülállókként szemlélték öreg Szpivák kínos magyarázkodását, ám egészen Úgy láttuk, amiként azt a teszédiek s vándiak a mai napig tartják, hogy hát őszerinte, mármint öreg Szpivák szerint Nincs Teszédén, Vándon semmi olyasféle, ami veszélyeztetné a Rendet, nincsen semmiféle felbolydulás, lázadás meg pláne nincs, miközben természetesen e véleménye nem az őrmagy elvtárs helyzetértékelését kívánja felülbírálni – a nemzetbiztonság s a határmenti falvak ébersége mindenél a legfontosabb őszerinte is –, csupáncsak azt kívánja mondani: ezzel a helyzettel ő egyedül is megbirkózik – Nézze, itt a pártkönyvem, én erre esküszöm –, hogy hát ő maga urrá lesz ezen a Babonára felépített pletykaszintű károgáson, amit néhány vénasszony – Egynéhány odvas, korhadt, öreg satrafa – kezdett el terjeszteni, hogy az ő leánya boszorkány, hogy Kristofóriék fiát, a Dánielt, azt az ő Erikája volt hivatva elveszejteni, de ők – Mármint e satrafák –, ők megmentették a fiút, ők megmentették a falut ezáltal. Hát még ilyen! Micsoda egy sületlenség, őrmagy elvtárs, mi ez, hogyha nem gyerekes babonáság, az a hülye múltból visszamaradt Nem is tudom micsoda, hogy pusztította volna el örökre A mi felszabadulásunk még az irmagját is annak, ami régi – még hogy ők mentették meg a falut, még hogy apró, szárnyas muslicák, vagy mi a fene, hogy A fenyőfáink gyengesége, hogy csakis a gyengeség az igazi erő, hogy ez tartott meg ezidáig mindent, s ez tartja fenn most is a világot, még hogy az a Szugoly nevű ócska dombocsk tartaná fenn Bükkösteszedet, na ő elintézi azt a

Szugolyt, neki nem kell az a régi porta: nem is ő vásárolta azt, még a dédszülei szereztek, de – mondja – neki nem kell! Odaadja ő azt, visszaadja, neki nem kell semmi, ami régi, ami erre a babonaságra emlékezteti, és akkor éppen itt az ideje, hogy elmondja: Ezek a Kristofóriék titokban most is karácsonyfát állítanak, méghozzá a kiürített ruhásszekrényükben, igen, ott öltöztetik fel nagy titokban, ott imádkoznak a gyerekek is, ott, a ruhásszekrény előtt, hogyha betévedne egy-egy elvtárs, gyorsan bekulcsolják: Tessék, nézze, nincs a házban semmiféle Jézus-születésnap. Egyébként meg hadd áruljon el egy családi titkot –: az ő nagylányának tudja-e az őrnagy elvtárs, ki udvarol, tudja-e, hogy Erikának Pekártsik Viktor udvarol, igen-igen: Vámhivatalunk még nemzetközileg is nagybecsült szakemberének, a Pekártsik Olegnek a fia, ki jövőre már végez is a nemeztbiztonságin – nagyon tehetséges, tapraesett kis fiatalember, Hogyha látta volna őrnagy elvtárs, mekkora egy májfiát állított már négyszer is a faluban, hogy ezzel is segítse megünnepelni a munka dicsőségét – na, hát ez fáj nekik, azoknak a buta parasztnak, az, hogy egyikük sem versenyezhet vele, ezért az a fenegyörgy irigység!

És ők láttak egy bizonyos göndörhajú Viktort, látták azt a hetvenkettes ősz, amikor Erika már Munkácsra járt iskolába, s Viktorék rokonánál lakott, míg Itthon pedig Kristofóriék csillaga napról napra homályosabb lett – ahogyan Takáts-Kis Zsolt mondta –, megindult és gurult, gurult lefelé, majd alig egy év múlva végleg leesett az égről. S látták Dánielt, amint saját kezével kezdte megépíteni a Gyengeség Templomát – ahogyan azt Berta mama elnevezte –, azt a fenyegető formát, amely még most sincs befejezve, de leginkább azt a küszködést érezték, ahogy Kristofóriék harcoltak, védekeztek, megalázkodtak és újból megalázkodtak, csak ne tekintsek őket ellenségnek, azt a kilátástalan küzdelmet látták, amint szívvel-lélekkel igyekszik férj és feleség, ahogyan meg kívánják erősíteni a régi barátságot, hiszen Szegről-végről rokonok vagyunk a Szpiváékkel, és a Vámhivatalnál már csaknem tizenöt esztendő óta bizonyítanak. De azt is látták, amint Berta mama egyik nap már azzal megy végig a falun, hogy A Kristofóriéknak befellegzett, olyasmibe keveredtek, minek alighanem börtön lesz a vége, és még Örüljenek, hogyha ennyivel megússzák, mert hát azért – Kém-ke-dé-sért! – nem csak tömlőc – Ahogy Márja néni mondta: csurma –, ezért nem csak szabadságvesztés jár, hanem Szibéria – Állítólag azokat is megfigyelik, akik velük igen jóban vannak! És valóban hiába mutatták-bizonygatták: nem ürítenek ki semmiféle ruhásszekrényt, nem hallgatnak Szabad Európát – Itt a Pártkönyvünk, Mi erre esküszünk, A vörös lobogónkat minden ünnepen kitesszük –, nem hisznek ők semmiféle bolondságban: muslicákban, semmiféle fenyegetőben, Dánielünk csak egy réges-régi emlék miatt kezdett építeni valamilyen toronyfélét azon a bizonyos ősi portán, nagyapja meséje miatt döntött úgy, hogy hát a régi tornác végén félkör alakúra formálja a lépcsőt, megmagasítja és beüvegezi, sőt e fölé már nem egy sima tetőt húz, hanem

egy tornyosítottat, egy pléhsipkát, amint ő maga mondta, de hogy új egyházat kíván alapítani, Na, az a Zákány tisztelendő is megéri rendesen a pénzét!

És ahogyan közeledtek szálláshelyük felé, egyre pergőbb képsorokat láttak, egyre inkább már csak félmondatok, szókapcsolatok és szavak tömkelegéből halott ki ezt-azt a fülük –: Igazi zűrzavar lett bennünk. Így látták a temetőt, a frissen hantolt páros sírt, s az elnéptelenedett vándi parasztházat, majd a szugolyos, amelyhez annyi Buta s bárgyú pletyka kapcsolódott, mikor Dani elfoglalta s mindjárt nekilátott: Hát amolyan magántemplomféle építésébe fogott – ahogyan Márja néni mondta. Aztán Zotyi elkülönített kis lakrésze is felvillant, a gyékény lábtörlő, amint az eső beveri, a szél meghordja falevelekkel, és jön a Berta mama: Itt a finom túró, lellem, Dánielnek már beadtam, Ó, a szegény kicsi Morzsi, Nem jó jel, kicsikém, nagyon nem jó jel nekünk, úgy érzem. Majd meg – mintha minden egyszerre történe – látták, amint Lassan lecsúszik a Nap az áprilisi Szugoly mögé, És mi most is látjuk, amint óvatossággal lépked egy férfiember, óvatossággal megy Salánk felé, hogy amikor odaér a süppedékes részhez, mikor odaér a vápa mellé, még inkább szenvedjen, féljen. Lassan kiveszi a pufajkájából a kiskutyát és beviszi a vápa közepére –: nincs szíve megtenni, amire a parancs szól, Én nem bánom, tiltson ki mindörökké Szpivák József, ne adjon több munkát a portáján, de én nem tudom megölni ezt a kis gombócot, legalább a kezemet ne nyalogatná. És az Istenhegyi úton akit kétezerháromban, októberben, huszonkilencedikén, kit Budán utolért egy napnyugta, a Futurások azt is látják, igen, látják, amint meglepődten lépked két öreg, miközben biztosítják egymást: nagyon jól döntöttek, Én ezt a picike budai kis villácskát nem adnám azért az egész faluért, de addig fogom mondogatni a fiamnak: jöjjön meg az esze, hagyja ott a polgármesterséget mindenestül, azt a Vámhivalt, vagy már Nem is tudom mi a neve – Amióta kapitalistákká lettünk, mindent másként kell mondani –, addig fogom mondogatni, amíg meg nem hallgat. Sőt, még Erikámmal sem vagyok elégedett: hiába az A kapcsolati tőke, amely hosszú-hosszú évtizedek munkájának most fogja meg hozni a gyümölcsét, őt már nem érdekli, jöjjön át ide, és Legyünk végre együtt. Hiába mondja az ő egykori zizi-susukája: Tartósabb és szívósabb az – márminthogy a kapcsolati tőke – akármelyik uniónál, akármelyik államrendnél –: Én az apja vagyok: félttem Az én csoda-hölgyeménymet. Ámde Eri hajthatatlan: biztosabb megélhetés ez akármelyik munkahelynél, Nyugi, Papi, még úgy egy-két hónap s visszajön a Szugoly is, a falu népe most már pénzért mindent megtesz, ráéreztek rendesen a bulira, csak pár öreg játszik még kettős játékot, és nem sokáig makacsodik majd a Dani se, bár most még lenézi a Zotyit, hogy az szívvel-lélekkel dolgozik Józsinak meg mindenkinek, Mit mondjak, apukám: Teszéd lesz Ukrajna nyugati részén a legeslegszebb turistaközpont, de annál sokkal több lesz – Én az olyanokat, mint a Balogh, aki nem tudja még mindig eldönteni: honvezető-e vagy

idegenvezető, én az ilyeneket kirúgom egy happra –, s hamarosan összekapcsolódunk mind a magyar határmenti irodák, a Tsikeri és Tsa politikaformáló erővé válik, s akkor Viktor majd a háttérből – de erről inkább nem beszélne, Viktornak van igaza: Aki a gondolatait feltárja, máris halott ember. Meggyőző meg szép is ez az egész, de ő mégiscsak az apja, félti: öreg Szpivák azt állítja: egyszer mindent el kell hagyni, mindenből még idejében ki kell lépni, ahogyan azt ők is tették.

De már ekkor oszlott is a köd, az álmodozás, a valódi képzelet, s az elképzelt valóság. Nyomban ott Találtuk magunkat a Falukútján, ahol Pekártsik Erika megint pirosban és feketében pompázott – csak most a farmer helyett ünnepélyes szövetkosztüm volt a fekete-piros –, és hiába néztek egypáran ferde szemmel rá, amiként előadta, hogy Most ünnepélyesen szeretném átadni a cégem ajándékát, azt a harmincöt személyre szóló meghívót, amely jövőre, tavaszra szól, hite szerint Egy virágzó áprilisi öt napos kirándulásra, amely – nagyon reméli –, hogy elfeledteti e három furcsán sikerült napot, ő arra kéri ezt a nagyon megszeretett társaságot, vegye hát mindenki úgy, hogy ez a három nap csupán egy hirtelen tett idelátogatás volt, egy megismerkedés a Tsikeri és Tsa lehetőségeivel – na szóval: akik ferde szemmel kezdték nézni, hát Mi szinte szégyelltük magunkat, hát ők resteltek: mit nem tételeztek fel erről a megigéző, Kozma Tivadar szavával: Nagylelkűsége szerint is becsülendő nőről. És egy pici csomagot készített Valamennyiünknek, amely leginkább majd arra emlékezteti e társaságot, hogy hát Európa közepe, az Ukrajnában található, amely országot az Európai Unió nem kívánja befogadni, és ha nem is valódi a hollóházi, azért valódi itteni fazekasmunka a tényér, amelyet – De jelentették ám nekem! – annyira megcsodáltak pár órája, és hát egy kis üveg ukrán vodka, igazi itteni csípőspaprikával megbolondítva, fogyasszák egészséggel, Nem kell azzal foglalkozni, hogy holnaptól itt a vízumkényszer, meglehet, hogy az csak még szorosabbra fogja majd fűzni azt a kapcsolatot, amely hosszú-hosszú évtizedek óta állja már a próbát ezen a vidéken. És mosolygott, Mi pedig már tényleg azt se tudtuk, mit gondoljunk, amiközben szép és egészséges fogsoráról nem tudták a szemüket levenni, arról a bizonyos résről, Tisztára, mint a Madonna – mondta Cseri, és a Tunyogi-unoka mindjárt megmagyarázta is az Icukának, Eleonóranak, Arankának, hogy az Nem az a Madonna, Ez egy idősebb – Hát olyan jó negyvenes – popdívá, egy táncdalénekes, vagy hogy is mondták régen.

Integtetett Szpivák József, Pekártsik Erika, Verácska, a legtöbb szállásadó csak úgy, mint a Lahoták csacska ikrei, hogy Elmennek a táposok, és kacagtak, egészen gyöngyözött a kacagásuk. Mindenki mosolygott, integtetett, még a Kovácslivi is, Bár énbennem ekkor már megint nagyon munkált az a nem-tudom-mi, mert hogy neki tényleg nagyon megütötte a fülét a harmincöt, és szemet szűrt neki, hogy Verácskája mellől leforrázva kullogott el Varga T. Mintha csak kipofozták volna, Mint egy rakás szerencsétlenség, egészen úgy kereste Kovácslivit a szemé-

vel, látja-e, hogy Nem sikerült, Átvert a kis ruszki asszony, de még ezen kívül más is felkeltette a figyelmét. Hirtelen suhant át rajta, hogy ezek az emberek – mármint a teszediek, vándiak – valóban Szinte meg sem említették, mi lesz velük holnaptól, hisz nyakukon a vízumkényszer, most már csupán azzal lehet átlépniük Ezt az ukrán-magyar határt, melyhez feltartóztathatatlanul közeledtek – Hm, hát Európa szívét vízumkötéssé fogják tenni? De valahogy ez is suhant, elsuhant, valahogy nem lett érdekes, akár a zsalufal, no meg a Színesfényezés – amiként Cseri mondta –, de hogy kellett nekik, hogy a Miklós József János képeit figyeljék, mikor Mint az örültek, hirtelen csaknem mindannyian mobilozni kezdtek. Jöttek-mentek a hívások, cseverészttek, hangposta meg SMS, az égvilágon minden, úgyhogy alig tűnt fel, hogy már ott is állnak a határon, hogy már át is eresztette őket az a Most is udvarias ukrán vámos s útlevelező – Bár ez itt egy másik határátkelő volt, nem az, amelyiken idefelé jöttünk –, alig tűnt fel, hogy már ott is állnak, benn, A magyar oldalon. És Kovácslivi állítólag azt se tudta, hogy a vízum vagy a harmincötös szám emlegetése kezdte egyre jobban érdekelni, amikor Csak hirtelen felugrott, Nem törődött semmiféle írott, íratlan szabállyal, kibotorkált, kisetett, s ment a kimenő oldalra, hol egy Idegeneknek belépni tilos épület előtt Valakik álldogáltak – amint Szilvi magyarázta –, de a Livi csupán egyvalakibe, egy sovány, magas, ámde mégiscsak arányos, egyenruhás, katonai egyenruhás alakba Kötött bele, aki csak állt és cigarettázott, de hogy a Kovácslivi mit mondott ennek a figurának, mikor felismerte, arról Senki sem tudhat meg semmit, mert a Livi nem emlékszik, Már csak azt látom, hogy szólítgatom, hogy ő bizonygatja ennek az alaknak: Szahajdák István vagy, idetartozol a harminchatokhoz, a Futurásokhoz, Mihozánk, Vagyis bocsánat: Ne csinálja, ne már – s most is látja, amint meg is böki, Hiszen megismerem magát, Tegnap reggel ott jött lefelé a Szugoly oldalán, a fényzőnben, Mi ez az egész, Hát Tunyogi úr cirkuszt csinált maga miatt, maga meg csak felszivódik! És a Kovácslivi szerint Hátborzongató volt, mert ő hiába ismerte fel az arcvonásait, hiába szólítgatta a nevén, az alak úgy tett, mint egy ismeretlen, akinek a tekintete, arckifejezése semmit sem jelez, és aki találkozott már ilyennel, ilyesfajta elutasítással, hát az tudja, Mit beszélek, hogy az embert ez a dolog – márminthogy a tekintet –, az ismerős tekintet megtagadása egészen elbizonytalaníthatja, úgyhogy ő is hagyta, hadd tessékeljék őt vissza, s még egy ideig a Tunyoginak sem volt kedve elmondani, mit látott, pedig az Albert bácsi nagyon figyelt, készen állt, hogy megbeszéljék.

Tehát Egy kis szélcsend – ahogy mondják –, s aztán végképp összezavarodott minden! Szilvia is belelendült, Dodi szintén, és a többiek is sugdosódtak, Képelegettünk, vagy az igazságot mondták, ki tudná azt eldönteni, merthogy volt ott Direkt sunyi egy alak, és volt ott Katonai kémelhárítás, amiként Nemzetközi kábítószerkereskedők utáni szaglászás, volt ebben a Magyar Nova Futurában, volt

ebben a buszban Most már lassan minden! Úgy egy jó félóra múlva már a Tunyogi is tudta, hogy a dzsekijét, hogy Szahajdák a kabátját, azt nem pipogyaságból, idétlenkedésből pakolászta ide-oda, nem véletlen volt, hogy összecserélte azt, hogy az útlevele, feljegyzései, az egész mindensége onnan, abból az almásból került elő, na de hiába szerezte meg a másik dzsekit, s Azt az anyagot – hadarta Tóth Béla –, amelyet abban elrejtettek, az a két alak, az bizonyára mindörökre eltűnt! Annyi szent – amiként többen állították –, hogy a Szahajdákunk, vagyis hát a katonatiszt-rendőrtiszt, vagy kicsoda: a nyomozó, akit ők Szahajdáként láttak tesztoszáznak – Mert eljátszotta nekünk! –, Ez a fazon egész biztos, hogy az eltűnt Gálra és Borossra utazott, és valószínűleg rajtuk keresztül, meg hát Ezeken keresztül, Itt – és emelgették a fejüket Kobály meg a Szabadi felé –, na szóval Ezeken keresztül próbáltak eljutni – Erikáékhoz, a Tsikeri és Tsa céghez, legfőképp a háttérben lapuló ismeretlenekhez. Ó, hát tiszta sor! Hát nem is lehet másként, hisz a Peugeot – Zsiguli – Audi-féle konvoj azért karambolozott – Szilvia szerint: Azt is megrendezték –, azért lett itt minden másként, s ezért jöttek rá az Erikára ukrán oldalon azok a feketék, a különleges nyomozócsapat! De hát az Isten tudja, miféle egy nő ez, ki állhat mögötte, merthogy elegánsan elhárították a veszélyt, merthogy – Láttuk! – minden gyönyörűen elsimult. Sőt! Mintha minden ment volna továbbra is a maga útján, hiszen Kristofóri Zoltán szegény mégis meghalt! Nem tudták, még így se tudta senki megakadályozni, avagy mégse gyilkosság történt a Falukútján, hanem szívélegtelenység vitte el a szerencsétlent, Na most akkor érdemes, vagy nem érdemes elindulni azon, amit Berta mama duruzsolgat? – kérdezték egymást. Hú, hogy mekkora nagy Mocsadékság – Cseri szava – kavargott a mélyben, hová alámerülni már egyikőjük sem tudott, de Nem is kíváncsoztunk, hiszen ekkor ismét másfelé fordult a figyelem, megintcsak hirtelen Értettük meg, hogy miért ez a kocsiáradás, A magyarországiak bevonulása erre a területre – ahogy Misó mondta –, most értették meg, amivel egész úton szembesültek, hogy a magyar rendszámú kocsik csak jönnek, jönnek, szinte szűnni nem akaró sorban jönnek, hogy ez bizony azért lehet így, mert Holnap már november elseje, Halottak napja, Itt a gyertyagyújtás ideje, a Mindenszentek ünnepe. És aztán, miként történt, miként nem, Az Isten tudja, de megintcsak Angyalok suhantak át a buszon – Dodi se tudja ezt másként mondani –, hisz ő is valósággal látta, amint Magyarország lassan elnéptelenedik, kiürül, hogy Magyarországról a rokonok és ismerősök soha nem látott sora indul el Északra és Délre, akárcsak Keletre, Nyugatra, hogy belegabalyodjanak ennek az országnak az aurájába, abba az őt övező, keretező sávba, amely így vagy úgy, előbb-utóbb, de mindenkit megérint egyszer – s ezt már nem csak Takáts-Kis, ezt ők már mindannyian vallják. Mindenkit megérint egyszer, mert hogy Micsoda egy országkeret – tele temetővel, Ó, Istenem, Mennyi temetője, halottja van ennek a kis népnek saját határain kívül, mintha temetkezni évszázadok óta

– akár ezer hosszú esztendőn keresztül – Mintha temetkezni különös szokásból mindig átjárt volna, át a szomszédaihoz – mondhatná egy valaki, aki most találkozik először ezzel –, s milyen különleges Halottak napi ünnepet tudhat magáénak, hiszen majdnem minden második országglakónak külföldön is muszáj lenne gyertyát gyújtania – Hogyha jobban belegondol! – másutt kellene a pici lángot bámulnia, néznie. A szép formájú, fenyőfa-formájú kicsi lángot –: egyik percben gondolatlanul, másik percben Mindent magával ragadó gondolati áradásban nézni, nézni, nézni, amint elúszik a ruhásszekrény, el a rózsás otthonka, a tyúkülő, a tejforraló lábas, levélköteg, nézni, amint elúszik a verecke emlékmű és Fedák Sári köldöke, és nézni, amint sodorja az áradat Lívia sarokba bújtatott férfinevét: Ákos, akárcsak egy MNF –q díszítésű gukkert, nézni, amint Lassacskán az egész életünket elsodorja valami, és oda Vánd meg Teszéd, igen, nézni, amint végleg elvész Vápa, Szugoly, Kristofóriék, és aztán meglátni ebben a kicsi lángban Azt az emlegetett gyengeséget, ugyanakkor pusztító erőt, egy Lesimított fenyő tűzforró alakját – amint Albert bácsi mondta –, majd meg hirtelen egy könnycsepp-formát, s észrevenni mindezeket egészen közletről, ámde úgy is, amiként azt Ekkor mi láthattuk, abból a magasból, ahová e Magyar Nova Futura – Nem értjük hogyan, ámde mégis – felemelkedett. Ez Olyasféle élménnyel kezdődött, mint a Verecke előtti Miki-féle megemelése a busznak, ámde aztán, amint végleg csend lett, nyugalom lett, amint elcsendesedtek e csonka harminchatok, Valahogyan tényleg feljebb emelkedtünk, s Cserinek meg Nagyákinak semmibe se került meglátniuk, amint lassan felnyílnak a csomagtartó ajtók, kissé meg is hosszabbodnak, és E Halottak napi, vagyis hát Mindenszentek napi viglián – amint Szedlákovics elmotyogta – magával ragadja ezt a társaságot ez a különös kis Futuramadár, mondhatni kiragadja minden földhözragadtságából, Európa közepéből, ebből a különös három napból, s mintha azt is látnák – Épp olyan volt minden –, ahogyan a gyertyák Tényleg kigyulladnak, ahogyan az országot övező temetőket felgyújtják A mieink, és lobognak, csak lobognak az apró, pici fenyőfácskák, lobog ez a tűzovályis, őket pedig viszi, lassan beljebb s beljebb repíti e Magyar Futuramadár, e kényelmes és biztonságos duruzsolás, hogy majd, mikor megérkeznek, s felteszik nekik a kérdést: Na, milyen volt, meséljete, hogy amikor formálódni kezd a válasz, akkor ők, a csonka harminchatok, szinte valamennyien ugyanúgy kezdjék elmesélni ezt a néhány különös napot: hogy hát a szél, a szellő, fuvallat felől kezdjenek hozzá, hiszen Olyan volt, hogy mind az öt, sőt hat érzékszervünket megaragadta az a valami, de annak, ami ezt tette velük, nos, annak nem volt semmije: se arca, semmiféle teste, olyan volt – és ez a csonka harminchatok egybehangzó véleménye –, Mára tisztára olyan, akár az elsuhanó fuvalat egy régi mozgóképen, melyet Például egy sárga felvevőgép őriz, s legfeljebb A szalviavirágok ingó bóbitája sejteti, milyen volt, honnan jött és hová tartott, amíg tartott – Az A Mindenható Valami.

TÁRCZY ANDOR EBBEN A FÉNYBEN

*Ebben a fényben másként látlak,
mert úgy lángol az őszi nap,
mintha ifjú test kelne tüzből.*

*Ebben a fényben másként kérlek...
Kócold hajadba a bogáncsot,
csavarj körül a szenvedéllyel.*

*Ebben a fényben szidni sem tudlak,
mert kalodát bilincsel számra
a benned kavargó sugár.*

*Ennek a fénynek nincs más festője,
se húrokon megzendítője,
csak te – bogáncs-zörgető őszi nyár.*

SAROLTA

*Sarolta tegnap erre hált.
Arcomra szórta zöld haját,
S a végén almát követelt.
Az édes lé combjára folyt.*

*Elcsacsogta, hogy merre járt.
Telt lelkéből kinek kínált,
Mennyi jóra és szépre telt:
Sast ült meg, altatott bagolyt,
Kelt hegyfokon, tengervízen,
Púpossal ropta ízben,
Óriással kedvére lelt,
Bebarangolt egy hangyabolyt.*

*Csurgott a lé, csorgott szava.
Vérbőn mesélt az éjszaka.
Sarolta tegnap erre hált.
És szétszókolta a halált.*

RINGATVA VISZEM

*Felperzselt mezőn verdes az árnyam.
Ringatva viszem kismadaram.
Égnek a felhők. Rőtörös ernyőt
Feszít fölénk a birodalom.*

*Madárkám néma. Félti a lelkét,
Édes-keserves anyaszavát.
Remeg karomban, reszket ölemtől...
Vércse fen karmot s tüzet kiált.*

*Segítenének barázdaszélen
Lapuló fejszés kísértetek?
Hiába zárnám – nem lehet – öklöm,
Hisz tenyeremen élet piheg.*

*Égnek a felhők. Haljon ki felnőtt!
Így rendelte a birodalom.
Rőtörös ernyőt fogammal tépve
Ringatva mentem kismadaram.*

CSORDÁS LÁSZLÓ ELMŰLÁS

*Mikor reggel kinézek ezen a koszos ablakon,
Te jutsz eszembe. És az, hogy nem hitted el:
Van ablak a szobámban. Elmosolyodom.
Kint cseperegni kezd az eső. Talán hiányzol.
(Azt hiszem, élveztem a sört veled, meg
Hogy főzni tanítottál, pedig tudtad jól,
Teljesen tehetségtelen vagyok ehhez.)
Zuhog. Újragondolom eddigi csókjainkat.
Lehetek volna édesebbek. Lehetek volna.
De nem voltak. Megtagadjuk egymást. Te is
Érzed, bár nem akarod bevallani magadnak.
Kidobtad a rózsát, amit tegnap neked adtam.
Szomorú voltál kissé. Most én lettem az.
Úgy látszik, tényleg ideje van az elmúlásnak.*

KOC SIS CSABA

A VESSZŐ, AZ MINDIG JÖN...

Dajka István díszes ostorával meglegyintette az ökrök tomporát. A szekér komótosan megindult. A bakon ülő feje hamarosan lekonyult, de fel-felizzó pipája jelezte, van még benne élet. – Nem kellene hadakozni ezzel a sok senkiháziival – gondolta. – Milyen rendszer az, amely megszámlolja a tyúk alatt a tojást, lesöpri a padlást aszály után?

Bántotta, hogy nagybátyja megfutamodott a kommunisták elől. Rádásul ilyen profánul, hogy meghalt. Három éve örült volna az örökségnek, de most meg van átkozva a föld. Cselédfalu ez még mindig, ahol él. Kilenc holdjával módos embernek számított, és még ötöt igényelt a gróféból, ha már megadta az Isten, hogy gyarapodjék. Aztán az öregek is ráhagyták a maguk hat holdját, de az már túl volt a Bogárzón. Ehhez jött Dajka Áron hagyatéka a szomszéd faluban. Nem is lehet egy nap alatt körbejárni az új birtokot.

Mikor szegénységben éltek, sokan voltak, de boldogok. Most már van föld, de nincs aki megművelje. Nagy volt a család, de megfogyatkoztak háborúban, betegségben. Nagypapjaék nyolcan, apjáiék öten, ők már csak négyen voltak testvérek. Két fiú, két lány. Az öccse odamaradt az első világháborúban. Nem maradt utána senki. Neki három gyereke született. Gáborka, a középső nem érte meg a 12 esztendőt. Maradt Jánoska és Ági, a maradék, a legkisebb. A családi Bibliában számon tartják a fiúkat 18 esztendőskortól. Ő a negyedik a sorban. Istvánkának hívták a szülők attól fogva, hogy a testvére elesett a fronton, ahogy Jancsiból is Jánoska lett Gábor fiuk halálával, de a faluban szinte mindegy, hogy kit hogyan kereszteltek. Mindenkinek volt ragadványneve a faluban – „okos” Szabó, „kupec” Balogh, „nagy erejű” Bangó, „kis” Vígh –, csak neki nem. Már neki is van. „Kulák” Dajkának hívják. Most az állomásra vezényelte a jegyző. Nagy a házuk, csak ketten lakják, ezért két grófnő, egy bankár és egy Horthy-tiszt fog hozzájuk érkezni.

Neki nincsenek katonaélményei. Még gyerek volt mikor a cséplőgépben maradt három ujja. Jánoska viszont volt katona és haza is jött. Pedig az őrmester azt mondta nekik, hogy a fronton megdöglök minden anyaszomorító.

– Mutassák meg az elfajzott székelyeknek, mi az igazi magyar virtus – ez volt a szavajárása. Sokszor elmondta ezt a katonának, de egyszer Holló Álmos honvéd kihúzta a csizmaszárból az arasznyi borotvaéles pengét, amellyel békeidőben sza-

lonnázni szokott, és torkon szúrta az őrmestert. Tudja meg mi az a magyar virtus, meg a székel, mert szerinte egy és oszthatatlan. A hadnagy is embertelenül beszélt a fiukkal, de együtt indultak haza, mikor reménytelenné vált az ellenállás. A hadnagy bement Váradon a vasútállomásra, de nem jött vissza. Jánoska várt rá egy fertályórát, aztán meg sem állt hazáig. Sokat dolgozott itthon, amíg tehetett. Most a Dunántúlon „segítik” az újjáépítést Fekete Ignáccal, aki megjárta Auschwitzot.

Ezek a gondolatok foglalkoztatták, mikor megérkezett a vasútállomásra. Biccentett a szekereken ülő nagygazdáknak. – Itt valami tévedés van – gondolta. – Mit keres közöttük? Ági majd segít. Ő jobban érti a világ dolgait. A csavargárban kapott munkát. Pesten. Jól keres. Zsír is küldött haza egy bödönnel, mert hallotta, hogy az otthonit lefoglalták.

– Zászlós úr, mikor érkezik a szerelvény? – kérdezte a legmókányabb rendőrtől.

Rögtön kioktatták: nincs már úr, csak elvtárs.

– Nincs István gazda sem, csak büdös kulák – gondolta és kivetette a szájából a pipát. Nem volt kedve tovább pöfékelni.

A gróf idején szűkösen, de megéltek. Az utóbbi években azonban egyre rosszabb lett a családnak. Várták a háború végét, aztán János fiukat haza, aztán a földosztást, aztán az első aratást a saját húsz holdon. Most várja a fiút, hogy visszatérjen, Ágit a csavargárból és az osztályellenségeket, akik vonaton érkeznek.

A 424-es mozdony metsző sípolása megbolygatta a várakozókat. Fekete Ignácot még bedeszakázott marhavagonokban szállították el Váradról. A munkásokat már korszerű, de zsúfolt vonatpárok szállítják Biharkeresztesre, Nyíregyházára, Szegedre oda és vissza. Mégiscsak van fejlődés. Ági is ezen közlekedik, ha éppen erre jár. A most megálló fapados szerelvényeket viszont csak a Szentlélek tartja össze. A nép ellenségeinek az is jó. Velük úgy sem kell elszámolni. A pesti, budai otthonaikban már úgymint más lakik.

A városi népek lassan, körülményesen ereszkednek le a vonatról. A gazdák ordítanak, ki hova jöjjön. Apró motyóval kapaszkodnak fel a szekerekre a riadt tekintetű emberek. István gazda nem mozdul. Lassan kiürül az állomás, a vonat továbbindul. Ott áll a két grófnő és a bankigazgató. A lefokozott tábornok egy bőrfotelben üldögél, ez minden poggyásza. A bankár idegesen topog, de aztán lemondóan legyint: – Ha menni kell, hát menni kell!

Egykedvűen felhajította kicsi kofferét a szekérre, és segítette a két törékeny teremtesnek felkászálódni. A tábornok a fotelből figyelte a hadműveletet. Megemelték a fotellel együtt és fellendítették a szekérre. Az öreg úgy élvezte a repülést, mint a gyerek. Derűsen néz szét a magasból. Elindulnak. A bankigazgató csak hümmög. Még reménykedett, hogy táviratilag visszarendelik, de nem lesz már sürgöny. Ugyan! Hova kézbesítenék? Mohay Kázmér úrnak a Sárrétre? Földes, Sáp, Torda, Rábé... Ki tudja, merre vannak a szép városi otthonokból kiköltöztetettek...

A faluba érve egy kastély mellett vitt el az útjuk. A düledező kerítésnél csak az egykori bástya van rosszabb állapotban, de már nem sokáig. Komótosan bontják a téglapítményt. A segéd munkások szájában lefittyedő mezítlábas cigaretta. Közömbösen nézik az idegeneket. Már megszokták. A kastélynál balra fordulnak, aztán jobbra. Elhagyják az artézi kutat, ahol gyerekek bámulják meg őket. Egy ideig futnak a szekér mellett, aztán megcsihadnak.

István gazda begördül az udvarra, hogy ne legyenek annyira mindenki szeme előtt. De itt nincsenek titkok. Sorstársai – ahol korábban laktak – irigykedve néztek rá, mikor gyarapodott, de az ONCSA sorra senkit sem költöztettek a fővárosból. A nagygazdák – a Pocos mellett – felkapaszkodott cselédnek tartották. Eddig. Talán a közös bűn, a föld szeretete és a házakba szállásolt idegenek közelebb hozzák egymáshoz a szomszédokat.

A tábornok ugrott le a szekérről elsőnek. Leemelte a foteljét és megindult a házba a verandán keresztül.

– Vitéz Rác Ernő, kérem tisztelettel! – mutatkozott be határozottan és összecapta bokáját a rémült Dajkáné Juliska előtt a konyhában, majd eltűnt a kishálóban. A bankigazgató a téli szék verandán vackolta be magát, a két grófnő az üres, ablaktalan gabonatarlóban kapott helyet. Nyitva hagyták az ajtót, hogy világos legyen. A vacsoránál nem szóltak, szinte alig ettek. Még a harmadik napon is hallgatagon, csendes részvétellel szemlélték egymást, mikor bekiáltott a postás:

– Távirat!

– Na, végre! – emelkedett fel a bankigazgató.

A gazda összerendezte. A távirat sohasem jelent jót. Ez is hivatalos helyről érkezett. Dajka János munkavégzés közben elhunyt, temetéséről haladéktalanul intézkedni kell.

Elővették a családi Bibliát. Az első oldalon Jánoska neve ötödik a sorban. Az ötödik Dajka. A családfáról letört egy ág. Ág? Még vessző sem volt! A fűzfa ágát, ha leszúrják, gyökeret ereszt. Dajka Jánosnak nem volt ideje új ágat hoznia.

Van egy kis félre tett pénzük, de a fiukat nem tudják hazahozatni. Messze van Taszár. Olyan messze, hogy azt se tudják, hol van. Azt mondják, Kaposvár és Dombóvár között. Ági majd segít. Julis felmegy Pestig. Egyedül. Bár még sohase ült vonaton. István gazda a jószágokat nem tudja itt hagyni, és az idegeneket sem. Kora reggel indulnak a vasútállomásra, addig még van ideje. Hoz egy kis vesszőt, hogy legyen mivel dolgozni, ha beáll a tél. Nem a Mérge-sig megy, ahol szomorúfüzek sorjázna. Azok a fák, ott a kanális partján nem jók semmire, már ami a vesszejüket illeti. Az Óberettyó melletti vesszőért viszont érdemes két-három órát is gyalogolni. Ott vannak István gazda fái. Ha lehullott róluk a levél, lecsonkolja őket. Eltelik egy év, és a vessző megint jön. A vessző, az mindig jön. Ez az igazi élni akarás.

BARTHA GUSZTÁV

A LEVES

Aludj. Ez még nem álmatlanság. A bosszúság teszi, pedig van saját házad, megélhetésed, életed... Azt megtapasztaltad, hogy a szegénység megoszt. Akkor meg?...

Lányaid fősvényése: életteremtés. Sopántáson gyúrnak, nyújtják a tészta, keserv lángon pirítják a rántást, főzik a kandát. Hogy nem unnak rá... a nyomorúságra, mert az. Szánni valóbb, mint a szülő, testvér, rokon felelhetőtől, feleslegtől való távolságtartása címén tupérozódó önsajnálata. Hej! Pedig magyarozod, hogy a szépen éléshez elég a szeretet. Igazságosan eloszt jót s rosszat, nem megoszt, mint a szociál-görccsel elegyes irigység, amit lányaid: Aranka, Ida és Elza gusztustalan egyengesztussá torzult spórolással ellensúlyoznak. Beosztják a francot, hogy azt! Cuppogtatva zürbölnek a híg levest, ha néhanapján rájuk nyitod az ajtót, ráadásul fújnak: rád. Neheztelnek, mert a jobb idők szapora kopejkái – túl lakodalmon, nászúton, bútor kelengyén – nem boldogítják őket egy életen át.

Itt egy világ omlik össze, dőzsöl a húgyagyú vadkapitalizmus; rimája a politika, ami csak hajtja, hajtja a tökéletlenek malmára a vizet, akik boldogulnak fölösen, nem úgy, mint a tamtam szájú, bunkó vejeid: az András, a Pista és a Mihály. Sajnos, ezt már mondod, egyenest a pofájukba, hadd tudják az igazat, ha már törődsz velük. Adni nem adsz semmit, félsz, hogy felélnék, mint a párodat, Mariskát. Szegény Maris addig-addig adott sutyiba, dugiba, hogy a drágalátos lányai: az Aranka, az Ida és az Elza halálos ágya lepedőjét is kihúzták volna alóla, ha te nem vagy ott. Te már akkor tudtad: a szegénynek minden kell, és semmi sem elég!

Szóval, a lányaid felől éhen döggölhetsz. Az a kis lötyt...

– Azt mondod, jányom, egyek?! – hitetlenkedsz mindannyiszor, ha nagyritkán az Aranka, vagy az Ida, netán az Elza asztalhoz ültet.

– Nem vagyunk mi fősvények – méltatlankodik az Aranka, vagy az Ida, netán az Elza, és el nem felejtik hozzáfűzni –, mint maga.

Hadd keseredjen szádban az étel. A levesben a krumpli tavalyi, fekélyes. Feketébb, mint a mócsing ára: nem hiába bűdösödött hetekig a hús a hentesnél, rághatsz hozzá. A zöldség... Fás karalábé, csigamásztá murkó, elaszott petrezselyem – ez igen! A semmin spórolnak a szerencsétlenek; főznek hibóléket, hogy a dohos liszt és az állott tojás tésztaja színét ne vegye az igazi levesnek, amit az

istennek sem tudnak, vagy nem akarnak megfőzni. Inkább kanalazzák a belfájdító lötytöt, csakhogy dicsekedhessenek: beosztással élünk. Egy fenét! Úrhatnámásra, cuccra, puccra van pénz; rázni a rongyot fent a városban!?

– Anyátok a kutyának különbet főzött – bök bosszúvágyad, de gyomrod zuborgása nem csillapul.

– Micsoda!? – hökken meg ilyenkor az Aranka, vagy az Ida, netán az Elza, s rögvést lobot vet indulatuk. – Tökéletlen vén trotyilija, ezut' főz magának, ha enni akar! Megtudja, hány hét a világ, a nyugdíjából jut még soványkenyérre, hideg vízre se!

Hacaca! Bazsalikom, zsálya, majoránna kell a jó magyaros levesbe íznek; színhús, harmatos karalábé, négy tojásos metélttészta zamatnak. Látványnak gyöngyöző zsírkarikák fölén az aranyló lének, és oh...! Lehet a nyálat nyelni. S mibe se kerül neked az a leves, Hajla Balázs, nem vagy te lusta piacra járnivaló. Tengődjenek a zöldségbolt aszalékán lányaid: Aranka, Ida és Elza. Ételedben karfiol lesz, mert tudsz te tökéletlen lenni, ha kell, s manapság kell. Megzargatod holnap meg - után és azután a kofa-konklávé istenesen: fog jutni leves minden napra, csak aludj el végre...

* * *

Heti piac. Átjárás a bejáratig, használt holmit, bővölt kínálgató ágrólszakadtak sorfala között. Ha kifosztanak, mert kifosztanak, vesszen bár csak az illúzió oda, áporodott izzadságszaguk keserít a szájban, feltoluló epe meg baj; előérzet, mi félszeg balekké tehet a perc-érdek becstelenjei előtt. Tudod, s mégis hagyod, Hajla Balázs, hogy a standok árubőségének színkavalkádja odavonzzon a tömegsodrás nyomvonalára, egyenest az első kupecig, ki ál-Malborlók, ál-Kentek cifraáras hamisságával vigyorog rád. Csak rád, a vevőre, s máris vevő vagy egy doboz Ázsiában legyártott Amerikára. Az izzadságbűzt megváltó álság dicsérete semmissé teheti prédaságod, legfeljebb nem lesz karfiol a levesedben. Háromezerszer elismételheted a dicsőhimnusz, ennyi kuponodba kerül a megérdemelt, mert hogyne érdemelnéd meg ebéd után azt a kis élvezetet, amit egy ál-márkás cigaretta nyújthat. Az Aranka, az Ida és az Elza ezt nem értik, mint ahogy bugris férjeik sem, pedig elég a... cigaretta dobozt szorongatni a kézben, hadd lássák a kofák: neked erre is telik.

Taktika, taktika, taktika... Az kell ide. Sunyítson a vén banya a karalábéi mögött, juszt sem adsz darabjéért kétszáznál többet. Ráérsz csámborogni odavissza a hentesből a fűszeresig: bazsalikom, zsálya, majoránna... Útközben megiszol egy kávé, háromszázért, aztán még egyet. Nem árt a friss agy, itt alkudozni kell, keményen – mi kerül egy literes Coca-Colán kétezerbe? Megveszed. Leves íznek elég a bors, a só, az őrölt paprika majd megmagyarosítja.

– Hogy a metélttészta? – kérded, fitymálva árut, árust, míg annak árgus szemei rajtafeledkeznek a kezekben tartott Colán, cigarettán. Ezt akartad.

– Öt – motyogja a terebélyes asszonyosság, ami jelent ötszázat, s rengeteg tíz dekányi alig tojásos tésztaért: hát nem akarod.

– Négy – veted oda, és a fehércseléd felháborodása váratlanul ér.

– Nézzenek oda, nem tudja, mivel bír, oszt még alkuszik! Nem szégyelli magát, a bendőjén spórolna...

Menekülsz. Jó neked a reszelt tészta is, liszted, tojásod van odahaza. Mi kell még? Egy jó feles, hogy megnyugodj: korsó sör a szomjúságra. Bezzeg a lányaid: Aranka, Ida és Elza a városi üzletben vesznek húst négyezer-ötszázért, meg sem próbálnak alkudni a hétezerből, mint te teszed. Túl szép a disznóhús ahhoz, hogy a hentes elkótyavetyélje. Marad a zöldség, de minek? A franc egye meg az egészet! Tízezer kupon egy üveg barackpálinka: van abban zamat harmatos karalábé nélkül is. Megveszed. Áldomásnak a deci vodkát, sörrel, és már kutyulódik a politika, a gazdaság... Lányaid hülyék hozzá, férjestől, pereputtyostól! Végettük szenvedsz álmatlanságban. Ha Mariska élne, a Maris...

– Még egy decit! – rikkantod el magad a söntésben, és az itallal letorkolod az undort, amit az Aranka, vagy az Ida, netán az Elza levesének az emléke kelt benned. A szatyor közben istentelenül húzza a vállad. Leteszed. Le a pult elé az ál-Kentet, a Coca-Colát, a kecskeméti barackot, hogy két marékkal... szórhasd a pénzt. Igyál csak!

– Még egyet! – hümmögöd, és a csapos átnéz rajtad. Sírás fojtogat, nyava-lyatörés, ha a levesre gondolsz, s már nem megy, végigcsordul álladon az ital.

– Fújj! – kotlanak előítéleteiken a kávéikat szűrőcsölgető nagyságák: Arankák, Idák, Elzák...

Muszáj a szatyrodért nyúlnod, ami nincs, hiába tapogatsz, gömnyedsz két-rét. A látvány, a cigarettacsikkek, gyufavégek tömkelege megszüli benned a felismerést:

– Ellopták – hörgöd, s űrt tágít beléd a felismerés.

Kotorászhat, átkozódhat... Ha valakit érdekel Hajla Balázs nagy nyomorúsága, akkor az a valaki te vagy. Szédeleg a piac mellett álló első göcsörtös fáig, azt átölelheted. Vigasznak ott van a lányaid főztje, mert leves az, csak enni kell.

AZ ESET

Mondják: a szerencse nem fénylik, mikor belébotlasz. Még jó...! Az elvágódó legfeljebb leporolja magát, és akkor még jobb.

– Szinte újjászülettem! – rikkantja boldog-boldogtalan, mire, Ja bácsi jellegzetes orrhangján–feltehetően–csak ennyit mormogna:

– Tedd tisztába magad és gyereünk!

Ismerős? De mivel kanyar jön előbb, s csak aztán a spurizás, be kell vallanunk, hogy a kocsikormányánál ülő Jeremiás Z. sem különb. Rühelli a mizériások kasztját, s mert onnan jött, eszébe sincs visszarendeződni az élehetetlenek seregébe. Még hogy ő hízelegjen, ágaskodjon! Ágálni ott van az anyós fajtabiztos bizalmatlansága. A mindenek oka. Kuplung, sebváltó: bőgjön a motor!

– Kisszerűek. Előregyártott félelmeiket élik fel, hát hogyne lenne igazuk – készül panasz örvén a szentencia, amit kivált Jeremiás Z.-ből Ja bácsi csöknyös hallgatása –, aki fél az átveréstől, azt holtbiztos, hogy átverik.

– Ja! – eszmél a társ a száguldó autó anyósülésén, mint ki tudja, hogy kanyar jön, enyhe emelkedővel.

Ja bácsi tud. Sutba dobott mérnöki diplomával az ember nem méricskél. Gázt neki! Jeremiás Z. is vedli a humánumat, amihez hozzáér, rajt' lepedékkal a kultúr-cafat. Mit neki angol nyelv és tanári pálya: „To have his fin pate full of fine dirt.” Vegytiszta ok-Ford a Samara-nulla-nyolc. Sikk benne pofázni.

– Figyelsz? Szerintem a nyomorszint a szerencsejátékokra költött pénz egy főre eső átlagában mérhető – nyújt szellemsziporkát és fékcsikorgást Jeremiás Z., majd rükvercbe kapcsol, s szétribbasztja az útszéli sorsjegyáros holdudvarát.

– Ja-a-ja! – nyekegi Ja bácsi, ahogy a gépkocsi felkap a járdaszegélyre, minekután – de még mielőtt leállna a motor, s a dufar záródó vaskapuja nagyot dübben – kinyögi: – Ma te puszilod a nagyságát.

Mint a mesében. Libben a kifent, kikent Lili, és jöhet az üzlet, szokás szerint, ami titok, hogy a hölgy ledér nősténységét, a kibukkanót és – villanót is beszámíthatassák hőseink az alkuba.

– Kanszag – nyugtázza a rúzsos nyáladzást Jeremiás Z. a már nyitott csomagtartónál; mellette állnak a menetrendszerű csecsenek, ketten, de sohasem ugyanazok, húsz karton Kent cigarettával az ölkben.

Adszi-nesze. A két magnetofon folyóárfolyamon, a puszi, puszi ingyen. Ja bácsinak is kijár.

* Agya százalék helyett ázalékkal van tele. (W. S. Hamlet, Arany János fordítása.)

– Ja! – töröl és pöröl Ja bácsi. – Itthon a Bálint.

A Bálint, ki elment volt pesti vigécnek, lesz érte vágta. Pedig... Végig lehetne kocsikázni a városon, beugrani ide meg oda: egy sörre a Pacsirtába; flamózni a Fácánba; egy kávéra a Pávába; id. Ja bácsihoz egy kis osztozkodásra, ha már a fia örökölte a szokincset. Na de itt van, hazalátogatott a Bálint. Meg kell találni, megvendégelni a Pintyben...

Legszívesebben a fészkes fenébe vinnék, hogy oda!

S aztán?

– Hazacsászkal – horkan nyersen a simán indító Jeremiás Z. –, csöszzi az ember agyát.

– Macerál – sutykorékolja bővigéjét Ja bácsi, és a gépkocsi nekifeszül az útnak.

Hát... rohanás! Itt csak az ősz tapod. Hol van már a régi csörtetése! Unt ködét rég felváltotta a benzingőz. Miért ne? Így már idejekorán élénk szórják a virgonc szelek a kisváros útszéli fának zöldön aszott leveleit. Még hogy várjunk az öregre! Tösnöggjön magának fent a hegyoldalakon, hímezze sárgája, barnája, vöröse a szőlőtövek sorát, a bükköst. Mi lelombozódunk, torzsig száradunk nélküle is.

– Rohadt életbe! – fakad ki Jeremiás Z., mert ha a sebváltót nincs hová fokozni, dühét erőlteti. –Megnézzük a rossebes nagynénikéjénél?

– Ja! – dörmögi Ja bácsi.

Hej! Magda néne meg nagytakarít, pedig nem szokása. Színevesztett emlékeket hesseget, őszi legyet a porronggyal, s közben dúdol, operetttest, a vágyott romantikus estről, bár: öregnek még nem öreg, de már lánynak sem lány. Hej! Elég az hozzá, hogy a ház előtti fékcsikorgás, Magda néne ráncos arcának krémfényű mosolyát kikönyökölteti a szobaablakba.

– Drágácskaim – csurgatja negédességét a nagynéne, majd megcsicseregte-ti –, Bálintka nincs idehaza. A bácsikájánál már volt, a sógoránál, meg a Bélánál is, akit utál, de muszáj nála menni. Lent, a faluban már járt, és... készül Lilikéhez, holott Ákoshoz kellene beugrania előbb, mert benzint ígért neki.

– A francba, oda nem készül?! – böszül az őszült vénlány dumájától Jeremiás Z., és csak úgy porzik az út a kocsi után.

Mi maradunk Bálintnál, ki elment volt Pesti vigécnek, s feltehetően valamit, valakit itt felejtett, mert sűrűn haza jár: csöszni az ember agyát; leugrani falura; muszájból menni Bélához, hogy Ákosról meg ne feledkezzünk, hisz benzint ígért neki. Szóval, a Bálintnál, ki után hőseink tűvé teszik–úgyse mondom ki!– a kies kisváros zegét-zugát, hogy aztán elvigyék a Pintybe, és ott berúgjanak, mint a pinty. Ez mifelénk így szokás meg mód: dukál, mit az őszi verőfény az ily lázszító történethez. De hogy értsük, ahhoz vissza kell térnünk

Bálinthoz: az exbiológushoz és -vőlegényhez; exbaráthoz és -kárpátaljaihoz; aki így lófrál Beregszászban, akár a múlt. Hogy volt belőle elég? Hmm! Mindenesetre, szurkoljunk hőseinknek, hogy megtalálják Bálintot, még mielőtt felkeresné Jeremiás Z.-nét vagy Ja bácsi-nét, és hangot adna csodába illő szerencséjének, amibe ember csak a pesti aszfalton botolhat.

Ej, a végén még lemaradunk a folytatásról!

– Hello, fiúk! – parolázik a megtalált, és menő puccos szókesége ellezserül a hátsó ülésen. – Hogy ityeg a fityeg Sefti-Lanben? – kérdezi kisvártatva.

– Ja! – válaszolja Ja bácsi.

– Elrizmáltunk két recsegőt – kontráz szlengül Jeremiás Z., és hogy mondjon is valamit, kitör valódi énje:

– A nyavalya bírja a versenyfutást az ősz-zsibárusokkal!

Lehangoló. Magyarjaink kedve szegve: okkal morzsolódik az idő, ha majd a Pintybe érünk. Addig is, gurul a kocsi, és Lili lesz a nagy K, nemzetátok az anyósok bizalmatlansága; hitvány, szemét és rongy minden és mindenki, aki fél a tavasztól, a nyártól, az ősztől és a téltől, a tértől – számára nincsen hely...

– Itt akarok megdöglenni! – hőzöng teátrálist Jeremiás Z., hogy a siváritást eggyé oldja a kiárusítással. – Lenne két márványkelyhem, tízezer forint darabja.

– Ja! – éledezik Ja bácsiban az üzleti szellem; beszámítolja a seftbe a maga két kelyhét.

Válasz: odábat. Istenkém, ősz van. Elég Bálintunknak néhány fáradt pillantása, és az élet máris dögunalmas. A Pinty üresen kongó kisterme meg termi a méltó mélabút hozzá. Gondoltuk volna?

Ej, miket beszélek!

A János pincér felszolgált a féldecikhez azonnal betársul, az emlékszel, az emlékszel úgy vehemenciája, s már vidul a sors, kelleti kedvvel a körbeudvaroltat. Bálintunk élvel mereng és nevet a suhanckort idillé színezők igyekvésén. A Bálint, aki csöszzi az ember agyát, leugrik falura, muszájból megy Bélához, és kinek Ákos benzint ígér, bizonyítva látja a tételt: picivé zsugorodunk, ha a boldogulás a tét.

– Magda néne maga a csoda! – fejeli meg Jeremiás Z. az öreglány dicsőítését.

– Lili meg...–ikegné tovább gyönyörűséggel, de belényilall a felismerés: a szuperrelativuszok pille szárnyán, vajha repíti mesze Bálintunk első szerelmét.

– Fiúk – nyújtja a szót Bálint, hogy flegmán lökhesse a dumát –, én Pesten egy kft-ben vagyok helyettes. Nyugati kocsi, zsozsó, nő, meg amit akartok. Milliókkal játszom. Mit nekem a ti szaros kelyhetek...

Szerencsétlen! Nem mondom: elbírják a Pinty kistermének redves falai – hohó! –, de mennyire, hogy el, a hazugságot. Nem úgy Ja bácsi, aki tudja, hogyne tudná, hogy mindened lehet Bálintkám Magyarországon, de irigyed

csak itt terem. Hej! Bálint, te, ki csöszöd az ember agyát, ugrabugralsz a faluban, muszájolsz Bélával és potya benzinnel furikázol, most gramáncon ragadva állsz Ja bácsi által, tudván. Hogy egy sutba dobott mérnöki diplomával a háta mögött az ember nem mérícskél.

– Az urak, minálunk, az előtérben verekednek–veti magát a civódók közé János pincér.

Így esik meg az eset, amiről napokig beszél majd a város, a szűk előtérben; szapora ökölcsapások és rúgások közepette érkezünk el a végkifejletig. Bálintunk alig várja. Fáj az ütészuhatag, főleg, ha tény-vények szaporodó véraláfutásainak kékjei készítetik a tanulság levonására: ha irigyeket gyűjtesz, tanulj meg igent mondani.

– Ja! – rúg még egy utolsót Ja bácsi.

– Szerencséd, hogy belénk botlottál, nem egy száz idegenbe! – vigasztal, ideg reszketette garral Jeremiás Z.

Bálint: a csössz meg az ugra, muszáj, hogy feltápáskodjon. Tépett puccosan támaszkodik az előtér nyirkos falának, s míg szétmaszatozja arcán a száj-szögletben kibuggyanó vérét, ki kell mondania azt, hogy:

– Szinte újjászülettem...

Erre Ja bácsi orrhangján csak ennyit mormog:

– Akkor tedd tisztába magad és gyerünk!

VASI SZABÓ JÁNOS

BEDRÓTOZOTT SZINGLIBÉBI DALA

Fölsejő nyárközépi emlék: a kétezer éves város pasztell kő főtere, csobogó szökőkútjai. A hála keresztje mellett felállított koszos-vauszínű sátor, a Lamantin jazz fesztivál. Hunyorgó lámpák alatt régi polgárházak olvadnak össze lábukhoz bújít üzletek villogó-tarka kirakatával.

Felajzott tömeg virtuóz játéktól hull extázisba, mozdul ütemre, a gitár, az ütősök, s a saxofon taktusára, átadva magát a közös gépszíjon rángás Margaritakoktél-bódulatának. Ezért tűnik föl a fonott-fém székében mereven üldögélő lány. Mézszőke hajú Hókirálynő!

Körötte kódolt ritmusra vonagló testek. Nincs reakció.

Liliom ajkai cipzárként összezártak.

Türkizkő szeme homályos dimenzióba réved.

Füléből vékony műanyag szál szalad a derekára erősített kerek lejátszóba.

Hiába lázít odaát a saxofon érces hangja, márvánnyá kövült a test.

Rézvezetéken jut az elmébe rideg rap-áhitat.

Deres ikonokról néznek ily üres arccal meghasonlott angyalok.

Bedeszkázott ablakú házban: foncsorozott szemek mögé bújít lélek.

Izzadhat Tony Lakatos; parányi pasztik hangszóróból

nem hallik más, csak a bedrótozott szingli élet magányos dallama.

ORTUTAY PÉTER

MEGHÍVÁS BESZÉLGETÉSRE

A fiatalasszony elmúlt huszonnégy. Mindenki azt mondta róla, hogy szép, ő meg elhitte. Miért is ne? Törékeny, már-már sovány volt a teste, s nem túl magas: épp hogy meghaladta a középtermetűt. Egy icipicit karikalábai karcsúak, mellei aprók, de kemények. Korábban rendszeresen tornázott, megyei helyezett is volt, de aztán abbahagyta: edzője, akit nagyon szeretett, mert csalta a felesége, vagy ki tudja miért, felakasztotta magát. Ez annyira megrázta, hogy ettől fogva képtelen volt a tornatermeknek még a tájéka is menni. A sportolás hát abbamaradt, de az egyenes, büszke testtartás és rugalmas járás, mint eredmény vagy következmény, megmaradt. Úgy lépegetett, mint egy balerina, jó volt nézni, ahogyan járt. Arca keskeny, szinte görögös, klasszikusan szép. Szája piciny, de orra kissé nagyobb volt a kelleténél. Vörösesbarna haját szerette feltűzve, kontyban hordani. Ha kiengedte, vagy lófarokba fogta, a válláig ért, és enyhén hullámos volt, pedig sohasem daueroltatta, utált fodrászhoz járni. Ha fel volt tűzve a haja, elővillantak apró kis fülcimpái, melyeket örömmel harapdált volna bármelyik egészséges ösztönű férfi. Nagy, kerek, kissé dülledt szemei szinte állandó lángban égtek, s valahogy mindig naivan néztek a világba. Pedig távolról sem volt naiv. Nem is lehetett az, hiszen már tapasztalt egyet s mást az életből. Tizennyolc éves korában férjhez ment, méghozzá nem is akárkihez, hanem a város egyik közismert – de inkább hírhedt –, negyven körüli, dagesztáni vagy oszét származású nőgyógyászához, aki, hogy kimutassa világszemléletének filozófiai gyökereit, Dosztojevskij-szakállt viselt. S azok a badarságok, melyeket úton, útszélen hangoztatott, szerinte a nagy orosz író filozófiájának a mai élethez idomított tételei voltak. Tény, hogy ezzel a Dosztojevskijnek tulajdonított zagyasággal megfűzte az akkor még szűzkislány fiatalasszony fejét, és ő hozzáment, ha egyszer olyan szépen kérték. Anyja, apja hiába óvták, féltették, és mondták neki, hogy öreg az a férfi hozzá, és ráadásul... orosz, a mi családunkban? Hát, ezt hogy képzeli? Borzalom. Ő nem és nem, szüleinek nincs igazuk, a csúnya nőgyógyásznak meg igen, igen, miután a sok mézes дума, és Dosztojevskij nagyságának hatására, no meg azért, mert egyszer, kétszer lefeküdt a közismert csábítóval, és egyéb tapasztalatok híján úgy gondolta, hogy a szexben ez a csúcs, ettől nincs és nem is lehet semmi csodálatosabb, ez a férfi az igazi, és szerelmük örökké fog tartani. És mit számít az, hogy valaki orosz, ukrán, vagy hottentotta, szakállas és

görbe hátú, a fogai is rosszak, meg a lehelete is bűdös vodka- és kapadohányszagú, no meg egy kicsit idősebb is, mint ő – 20 - 22 évvel, semmiség – és Dosztojevskij filozófiáját hirdeti? Micsoda ósdi gondolkodás, kispolgári előítéletek! Ő igenis, juszt is megmutatja a szüleinek, és az egész világnak, hogy egyáltalán nincs igazuk, mert az igaz szerelem mindenféle ócska hiedelmek ellenére is győzedelmeskedik, és ő és a nőgyógyász csak azért is boldogok lesznek, most és mindörökké. Mindenki látni fogja.

Aztán ő is, mint sokan mások, akik ilyen meggondolatlan ugrottak fejest bizonyos házasságokba, pofára esett. Mint kiderült, minden jó tulajdonsága és hatalmas esze ellenére szerelmetes férje rajta kívül időnként más nőket is tudott szeretni. Tulajdonképpen mindenkit (fene tudja, hogy van ez), aki megfordult rendelőjében, és aki elmúlt tizenhárom, vagy még nem volt ötven, és egy fokkal szebb volt a kecskénél. S amikor a fiatalasszony emiatt jeleneteket rendezett, azzal vágott vissza, hogy elmondta, ő úgy van a nőekkel, s ezt tessék neki megérteni, mint Dosztojevskij volt a rulettel. Nem bír nekik ellenállni. Meg aztán változtak is az idők, 1980-at írunk. S a házassági hűséget meg amúgy is csak a papok találták ki, és csak a nőkre kötelező. Mert az élet már ilyen. Ám ha az asszonyka tovább toporzékol, sírt vagy hisztizett, akkor élete párja, a nagy műveltségű orosz entellektüel a kaukázusi hegyekből, azonnal falusi libának, nevezte, lehülyézte, lemagyarozta, lefasisztázta. A válás simán ment. Nem volt sem közös vagyon, sem közös gyerek. S mivel a lakás eredetileg is a férjé volt, visszaköltözött szüleihez Darócra, a kis kertés családi házba. Jobb volt, ezerszer jobb, mint a panel, ahol a zseniális és szakállas nőgyógyással lakott, annak ellenére, hogy a családi házban a budi az udvar hátsó felében volt. Télen kissé hideg, ámde nyáron és tavasszal, egészen késő őszig besusog a diófa egyik ágának néhány levele, és az már majdnem csodálatos.

A leveleket második férjétől szintén erre a címre kapta: Kéry Imrené, Ungvár - Uzgorod, Drávci (Daróc), *ulica Ukrajinszkaja* 30, SZSZKSZ (CCCP), USZSZK, Kárpátontúli terület, 297015. Szinte minden nap kapott levelet tőle. Úgy beleesett az Imre, mint egy nagyágyú. Mást se látott, se hallott, csak *ötet, aszt a zungvári kiscsajt*, vallotta be kamaszos őszinteséggel maga-magának, és másoknak is, ha kérdezték. Annak rendje s módja szerint hullá szerelmes lett. Mint a pinty. „Drágám, kedvesem, szeretlek, imádlak, kívánlak, veled fekszem, veled kelek,” és így tovább *ad infinitum*. Ő meg lelkiismeretesen válaszolt is minden levélre. Köszöni szépen a nagy szerelmet. Ő is szereti őt, és reméli, de nagyon, hogy hamarosan végleg oda költözhet hozzá, a gyönyörű Budapestre, a XI. kerületi Szakasíts út 45-be, abba a gyönyörű világba, ahol minden nagyszerű, mert ő tudja, hisz saját két szemével látta és tapasztalta. Járt már Budapesten, kétszer is. Imre is gyönyörű, az ő családja is az, mert az egy más világ, teljesen más világ, gyönyörű új világ. Az

emberek is mások, szépek, csodálatosak. Nem baj, hogy Imrus szereti a sört, miért lenne baj, hisz az is csak magyar és kőbányai, tehát gyönyörű. Ő ugyan nem szereti a sört, mert az itt Ungváron nincs, vagy legalábbis nagyon ritkán, s akkor meg óriási *ocseregyek* vannak érte, de a csehek is szeretik, a bajorok is, meg az írek is. Az *ale-t*, mert az, ugyebár, ír nemzeti ital, és ugye hogy egyszer elmennek majd Írországba és Angliába, mert hát ő angol szakos, itt végzett az ungvári egyetemen, az angol filológián, de még igazi angollal, vagy amerikaival sose beszélt, mert ilyenek itt nincsenek, csak olyanok, akik orosz, ukrán vagy örmény létükre jól vagy rosszul megtanulták az angolt, és most másokat tanítanak. Mert hát ő nagyon kíváncsi egy kislány, de ezt az Imrus is tudja, és kiviszi őt és megmutatja neki Angliát meg Párizst, meg az egész világot, amit ő nagyon szeretne látni, hisz érthető. És ő ezért az Imrust persze, hogy nagyon szeretni fogja, és mindent meg is fog tenni neki, akár naponta háromszor is szexelhet neki, vagy a vállára teszi két lábát, vagy akármit, ha akarja, mert ő, az Imrus, csakugyan tudja, hogy mi a szex, hisz pesti, és igazán tud bánni a nőekkel, és vele lenni az egy álom. Még az olyan vidéki falusi libának is, mint ő, aki férjnél volt ugyan már egyszer, de ő, az előző férjét és Imrust egy lapon se lehet említeni. Az Imrus az olyan, de olyan, hogy no. Szóval sok puszi és szex, és Imrus, jöjjön, amikor csak teheti, ő *ötet* mindig tárt karokkal és lábakkal várja. Imrus jött is rendszeresen, sem időt, sem pénzt nem sajnálva, két, három hónaponként, Ungvár – Munkács, no meg a Vereckei hágó látogatására tervezett IBUSZ utakra befizetve, hogy aztán a *Zakarpattye* szálló vendégeként az Ukrajna utca 30 alatt kikötve ki se szálljon kedves neje ágyából azon a két, három napon, amikor hivatalosan is, mint turista, a szovjetunióbeli Uzsgorodon tartózkodhatott.

Ez a távszerelem lassan már két éve tartott. Teljesen véletlenül ismerkedtek össze. Bár igaz, hogy a fiatalasszony másodszorra inkább szeretett volna Magyarországra férjhez menni, mint odahaza. Ki ne szeretett volna? Hisz aki csak tehetett, menekült a koldusszegény szovjet ukrán Zákárpátyról. És ha csak egy mód is nyílt rá, hát el is húzta a csikot, arra felé nyugatabbra. Megtenni viszont nem volt könnyű. A legegyszerűbb megoldásnak a házasság látszott. És ha valaki egyszer megfogta az Isten lábát, azaz sikerült ott, a gyönyörű szép Magyarországon, férjet vagy asszonyt találni, hát természetesen igyekezett azt el nem engedni (mármint az Isten lábát), és meg is tartani (mármint a férjet vagy az asszonykát). Ennek az volt a technikája, hogy be kellett adni a kérvényt a magyarországi áttelepülésre, és ... várni. Hogy meddig kellett várni, azt soha senki sem tudhatta. Három hónapot, fél évet, kettőt, vagy még többet. Volt ez is, meg az is. Csak maga a magasságos jó Isten tudott valamit. Vagy talán még ő sem láthatott bele a szovjet rendőrség diplomáciai póker-partijaiba. A lényeg az, hogy a fiatalasszonynak volt egy távoli rokona valahol Miskolcon, a Kossuth utca tízben, és meglátogatta őt. Nyár volt és

június, és a rokon gyermekei levitték őt a Balaton partjára, Zamárdiba, ahol volt nekik egy kertes házuk, rögtön a tó partján. A strandon tüstént feltűnt a fiúknak a jó alakú, csinibaba kis ungvári lány, és a fiatalok, de még a szakállasabbak is, körülöngták, mint a legyek a mézes kenyeret. Minden nap hívták röplabdázni, vitorlázni, este meg a diszkóba. Ment is ő, már hogyne ment volna. Ungvárhoz viszonyítva igazi *dolce vita* volt itt. Imrussal is a strandon ismerkedett össze. A fiú azt sem tudta, hol van Ungvár. Valahol Erdélyben, vagy Csehszlovákiában? Munkácsról, meg Zrínyi Ilonáról sem hallott. Ugyan, minek az neki? Ő egyszerű pesti melós gyerek, marós a lámpagyárnál a Fehérvári úton. Minek neki Ungvár, Munkács, meg Zrínyi Iona? Csak bonyolítja az életet. Viszont a csaj jó. Az ilyet jól meg kell dugni, és kész. Mielőbb. Meg is történt egy szép holdvilágos éjszakán. Diszkó után, egy kis lassú testmasszázs és anatómiai kutatgatás, no meg egy-két Vilmos körte és néhány üveg kőbányai után Imrus hazavitte őt szülei zamárdi nyaralójába, ahol neki is volt egy hálófülkéje. Reggelig nyalták, falták egymást, sóhajtoztak, lihegték, visongtak, és döngött a pricc napkeltéig. Fél órát sem aludtak, aztán megint ébresztő, és vad buja szerelem. Aztán kéz a kézben három napig együtt voltak, talán még a végére is együtt mentek, míg a fiatalasszonynak lejárt a *pásportjában* a látogatási idő, s mennie kellett vissza a Szovjetunióba. Imrus majd belehalt. Meg is mondta neki, hogy ő aztán nem, nélküle nem hajlandó tovább élni, de még kőbányait sem inni, mert így egyedül már az sem ízlik. Legyen a felesége, örökre az övé. Csak az övé. Jó, mondta a fiatalasszony, nem bánja, sőt, szívesen, boldogan.

Még ugyanazon év októberében össze is házasodtak, mégpedig az ungvári anyakönyvi hivatalban. Utána szűk, családi körben egy kis pezsgő, vodka, meg *zakuszka*, ahogy dukál. Aztán a nászéjszaka, mely nem volt ugyan szűzhártyarepesztő újdonság, de azért jó volt. Szép meleg őszi napok jöttek, és ők nem tudták, hogy mire vállalkoztak. Egyikük sem tudta. Gondolták, egy kérvény, egy határozat, és az illető már mehet is. Hát igen, menni mehet, csak hogy nem éppen oda, ahová szeretne.

A fiatalasszony kérvényét megírta, mellékelte az összes szükséges iratot: önéletrajz, munkahelyi jellemrajz, családi állapota, apja, anyja, nagyapja meg összes rokona, meg hogy az égvilágon senkinek sem tartozik semmivel a nagy Szovjetunióban, se könyvvel a könyvtáraknak, se villanyszámlával a villamosműveknek, és felsorolni is sok, mi mindennel nem tartozik még valakinek. Ezt a nagy paksamétát aztán annak rendje s módja szerint benyújtotta az OVIR-ba, a városi rendőrség útlevélosztályára. Aztán elmúlt egy hónap, majd kettő és három, aztán egy félév, és sehol semmi. Érdeklődni se nagyon lehetett, mert az információs ablaknál azt mondták, hogy ügye folyamatban van, várjon, majd értesítik. Közben Imrus le-lejárogatott Budapestről, ő tehetett, szabad nyu-

gati világban élt: nagyokat beszélgettek a jövőről, nagyokat hancúroztak. Ha együtt voltak, szinte mindig ezt csinálták. Csak előtte meg utána beszélgettek egy kicsit. Ez tartotta bennük a lelket. Mert hát nagy volt a szerelem, nagy volt a vágyakozás, nagy volt a türelmetlenség. Már hogyne lett volna nagy? Se férje, se munkája. Ugyanis munkahelyéről, a 3. sz. középiskolából, ahol angol nyelvet tanított, azonnal kirúgták. Semmivel sem indokolták. Menjen, itt tovább nem taníthat, mondta neki az igazgató, gyaníthatóan felsőbb ukázra. S azóta így élt, légüres térben. Semmit se tett. Néha elővette angol könyveit, és szótároggató. Megpróbált önállóan németül is tanulni. De ritkán volt kedve, és ereje hozzá, hogy egy másik idegen nyelvet is megtanuljon önállóan, minden külső segítség nélkül. Időnként elment hazulról, még napközben, és csak este tért haza enyhe alkoholillattal leheletén. Ilyenkor azt mondta szüleinek, hogy ezzel vagy azzal a barátnőjével volt, megittak egy-két feketét, néhány stampedli konyakot. Ez igaz is volt, meg nem is. Volt egy barátja, aki nőszülni készült ugyan, de nagyon szívesen találkozgatott vele. Talán szívesebben, mint törvényes arájával. Az ara egy falusi tévész-elnök lánya volt, házzal meg autóval, ami már valami. Azt el kell venni, a facér fiatalasszonnyal meg lehet henteregni, ha tiszta a levegő, még csak a lebukástól sem kell félni. Ezt szülei még csak nem is gyanították. Vagy mégis? Mindenesetre, hogy időnként unja magát, és elmegy hazulról barátnőjével pletyzni, és hát Istenem, közben isznak is egy keveset, hát mi rossz van abban? Megértették, hogy kell az a kis kikapcsolódás. Egyébként nagyon féltették. A rossz emberektől és rossz nyelvektől, a rendőröktől, a KGB-től, az egész világtól, mely gonosz volt és irigy.

Eltelt már egy év is, mikor az OVIR-től borítékja érkezett. Abban csak ennyi állt: *Priglasenyije ná szobeszédoványije*, azaz: meghívás beszélgetésre. Az aláírás olvashatatlan, valamilyen alezredes.

Dobogó szívvel ült le a megadott helyen a megadott időben. Sokan voltak. Talán húszan is. A várószoba ajtajában egy tányérsapkás, kék karszalagos kiskatona állt piros váll-lapokkal, és a rendre felügyelt. A várakozóknak nem volt ajánlatos egymással beszélgetni. Annak ellenére sem, hogy sokat kellett itt ücsörögni. Ha valaki megszólalt, pusmogott valamit, a kiskatona rendreutasította: *nye rászgováriváty*, pofa be. Nem sorrendben, hanem név szerint szólították a kérelmezőket. Milyen elv alapján, nem lehetett tudni. Berendelték őket, és várni kellett. A fiatalasszonyra délfelé került sor.

A szobában egy cigányképzű rendőr-alezredes fogadta. Előtte aktacsomó. Ráordított a fiatalasszonyra: „Neve, foglalkozása, születési éve, és helye. És mit akar?” A fiatalasszony rémülten válaszolt. „Maga hazaáruló,” ordított rá az alezredes. „Írja meg a férjének, hogy magának esze ágában sincs külföldre utazni, és hogy inkább ő költözzön magához. Mi senkit sem engedünk külföldre

távozni. Még csak az hiányzik? Hogy imperialista ügynökök beszervezzék, és rágalmazzák a Szovjetuniót! Még mit nem? Elmeget”. A fiatalasszony megpróbált valamit mondani, hogy már egy éve összeházasodtak, és őt még látogatóba sem engedik Magyarországra, és hogy a férje kénytelen őt látogatni, mint turista, ami sok pénzbe kerül, de az alezredes oda sem bagózott. „*Vi sto, gluhájá?* Mi az, süket? Elmeget,” mondta, ej dehogy mondta, ordította ismét az alezredes. Jobb kezével mutatta is, merre van az ajtó. Aztán megint irataiba mélyedt.

Még kétszer kapott ilyen meghívót a rákövetkező hónapokban. A második és harmadik „beszélgetés” is úgy zajlott le, mint az első. A cigányképzű ordibált vele, összefüggéstelenül handabandázott, aztán meg kirúgta. Ekkor valaki azt a tippet adta a fiatalasszonynak, hogy menjen a kijevei, és ha az sem segít, a moszkvai OVIR-ba. Ott majd orvosolják a dolgot, mert ezek a bunkó helybeliek mindig pápábbak akarnak lenni a pápánál. Semmi okuk, hogy őt ne engedjék ki, de mégsem engedik, mert kekeckedni mégiscsak jobb. Ez a módszerük.

Megtette. Először Kijevben próbált szerencsét. A külföldi turistákkal foglalkozó hivatalban, az *Inturiszt*-ban dolgozó ismerősein keresztül valahol a külvárosban, egy szállóban, talán *Komszomolszkaja* vagy *Pionyerszkaja* volt a neve, szobát foglaltatott, mert a vonat későn, este nyolc után érkezett, s aznap már tuti, hogy semmit sem tud intézni. Legalább jól kialsusza magát, gondolta, és másnap kora reggeltől le tudja majd rendezni, amiért oda ment. De aztán minden más-képp alakult. Kábé tizenkét órát utazott, a vonat késett és jóval este kilenc óra után érkezett meg Kijevbe. Metrón és autóbusszal sikerült eljutnia a megadott címre, de a recepciós kijelentette, hogy sajnálja, de délután ötig kellett volna elfoglalnia a szobát. Mivel nem jelentkezett, a szobát kiadták. Más üres szoba pedig nincs. Hogy hol aludjon? Hát azt ő honnan tudja? Sétáljon, vagy menjen a pályaudvarra, esetleg utazzon vissza. Mit tudja ő? Nem kötelessége vidékiekkel foglalkoznia, nekik itt Kijevben szállást találni, ahol minden szállodai szobát jó előre lefoglalnak az emberek. Egyszóval, nincs üres szoba, érti? *Já vám porusszki gávárju*, oroszul mondom, azt meg mindenkinek érteni kell. Neki is.

A fiatalasszony teljesen tanácstalanul, minden cókmozgásával, ami elfért egy közepes nagyságú bőröndben, kibandukolt a szálloda elé. Ott állt, és nem tudta, mitévő legyen. Egy taxi fékezett előtte. „*Kudá?*”, kérdezte a sofőr, miután beült. „*Sto nyibugy pokusaty*. enni szeretnék valamit”, válaszolt a fiatalasszony, mert rettenetesen éhes volt. Egész nap alig, szinte semmit sem evett. „Vigyen egy étterembe”. A sofőr, egy harminc körüli hosszú hajú, csendes, de gyors beszédű orosz fiatalember, aki valami miatt a harmadik Karamazov testvérre, Aljosára emlékeztette a fiatalasszonyt, vette a lapot. Jó másfél órát furikázott vele, egyik helyről a másikra a már kihalt nagyvárosban: tíz óra elmúlt, és a szovjet népet erkölcsös szellemben nevelik. Csak semmi mulatozás, étterem, kabaré vagy szín-

ház. Este tíz után mindenki menjen csucsukálni. Reggel vár a munka, a tervteljesítés. Világos, nem? Az éttermek tehát mind bezártak, neki meg majd kiesett a szeme az éhségtől. A taxinak pedig a szíve esett meg a fiatalasszonyon, és felajánlotta, hogy megvendégeli. A felesége majd készít vacsorát, és talán azt is megengedi, hogy náluk aludjon. Jó asszony, mondta a férfi, meg fogja érteni.

A feleség szép arcú, ám kissé túlsúlyos fiatal orosz nő, kedvesen fogadta, miután a férje már az ajtóban elkiáltotta magát: „*Mása, gosztyá privjuz.* Mása, vendéget hoztam”. Megkínálták vodkával, majd borsccsal. Kapott hozzá tejfölt, jó orosz barna kenyeret, ami nagyon ízlett neki. Nem is emlékezett rá, hogy mikor evett ilyen finomat utoljára. Közben elmondta, hogy milyen szerencsétlenül járt a szállodával, meg hogy mi járatban van itt Kijevben. Együtt éreztek vele, de azt sehogy sem értették, hogy miért akar külföldre menni. Hisz itt, a Szovjetunióban a legjobb, nem igaz? De végül is ő tudja. Ha olyan nagy az a szerelem azzal a magyar fiúval, hát menni kell, akár külföldre is, mert az az igazi. „*Ljubovj jeszty ljubovj,*” mondogatták, s bólogattak hozzá megértően. Neki közben arra is volt ideje, hogy jól megnézzék magának a férfit, az Aljosa Karamazovot. Mert már csak így hívta magában. Nem értette, hogy tud egy ilyen jóvágású, izmos és sportos testalkatú férfi ezzel a debellával élni. Mi lehetett az, amivel megfogta? Biztos nem volt mindig ilyen, gondolta. A vendégszeretete azonban határtalan volt. Ha egyszer nincs hol aludnia, mondta, ő megágyaz neki a nagyszobában, ők pedig meghúzzák magukat a másikban a két gyerekkel. Fogadja ezt a vendég olyan szeretettel, amilyennel adják, és ő köszönettel el is fogadta.

Kicsomagolt. Aztán tisztálkodott, fogat mosott, hálóingbe bújt, és rögtön el is aludt. Arra ébredt, hogy valaki tenyerével befogja a száját. „Ne sikoltson, ne ébressze fel a feleségemet. Ha nem akarja, hogy magához bújjak, akkor elmegyek.” Aljosa Karamazov, vendéglátója volt az. Ő talán tíz másodpercig gondolkodott. Játssza most meg az eszét, hogy most ilyen vagy amolyan, azaz annyira tisztességes, hogy no, amikor férfit kíván? Hisz már legalább három hónapja szexmentes életet él. Imrus most nem jön, a barátja meg állandóan foglalt. Az is lehet, hogy megunta. Ki tudja? És ez az Aljosa Karamazov valóban szimpatikus fiú. Neki is tetszik. Hát akkor miért ne? Egy mozdulattal helyet csinált az ágyán, a fal felé húzódva, s maga mellé paskolt a tenyerével.

Karamazov kissé hevesen és durván kezdett, semmi előjáték, meg ilyesmi. Ó, ezek az orosz férfiak, rögtön nekiesnek a nőnek, pedig belül még olyan száraz, mint a Szahara. Ismerős volt a figura, hisz az első férje is orosz volt, s ugyanilyen volt a technikája. De aztán később nem volt semmi baj: „Aljosa” jól és sokáig szeretkezett vele. Mindkettőjüknek lucskos lett a teste. Közben a férfi harapdálta és csókolta, a száját is. Azt nagyon szerette, az mindig felizgatta, majdnem szenvedélyesen karmolászta combját, és szopogatta mellbim-

bóját. Háromszor is elvitte az orgazmusig, pedig a fiatalasszony nem akart odáig eljutni. Ezt mindig csak a „szeretett” férfinak tartogatta. De meg kell vallani, ügyes volt a fickó. Amikor már azt hitte, hogy vége, a kis Karamazov meglepetésére egy egészen váratlan figurával folytatta, és a negyedik orgazmusig is elvitte. Jó volt, na. Soha rosszabbat. Ez az igazság.

Másnap elment a kijevei OVIR-ba. Egy fiatal, tejfölös képű hadnagyocska fogadta, aránylag udvariasan. Már az is nagy különbség volt az ungvári bánásmódhoz viszonyítva, hogy nem ordibált vele, és nem nevezte hazaárulónak. De határozottan semmit sem mondott. Mindössze annyit, hogy végül is a helyi szerveknek kell dönteniük, és hogy ők, a kijevek, megteszik javaslatukat. Ámen.

Aztán megint csak várt. Hogy meddig, már nem is számolta. Valahol elfogadta, hogy ez a világ rendje. Megpróbálta saját helyzetét a hatóság szemével nézni. Úgy gondolta, hogy a hatóság valószínűleg azért nem engedi ki, mert tudomást szerzett arról, hogy ő mennyire léha, és hogy ott, Magyarországon, sem tud majd megállni a saját lábán. Élősködik majd másokon, és jobbra, balra meg félre lépeget, hogy valahogy megéljen, s ezzel majd lejáratja a Szovjetuniót egy „testvéri” országban. Igazuk lenne? Lehet, hogy ő csakugyan olyan. Hisz most is, lám, például a sofőr Kijevben. Nem tud ellenállni a kísértésnek. Ha éhes, és jön egy férfi, rögtön szétteszi a lábát. És minden bizonnyal tudják, hogy nem a férje az egyetlen férfi az életében. Tudhatnak itteni kapcsolatairól, meg ne adj’ isten, a kijevei sofőrökről is tudnak, mert ezek mindent tudnak. Tehát végül is ő a bűnös, és nem a hatóság. Be jó lenne, ha ő is olyan szent lehetne, mint édesanyja és édesapja, akik mindig tudják, mi a helyes, mi a helytelen. Ezt egész életükkel bizonyították. Bezzeg ő! Állandóan csak az önigazolásnak él. Próbálta elmagyarázni saját magának, és másoknak is, hogy ezt vagy amazt azért tette és teszi, mert ilyen a világ, és manapság nem lehet már a régi erkölcsökkel élni. Ki kell használni az időt. Élni kell, amíg az ember fiatal és teheti. Ezért éljen a szerelem és a szex mindenekelőtt. És hát oda kell menni, ahol jobb, kellemesebb az élet. Lehet enni, inni, szép ruhákban járni, felizgatni a férfinépet a Balaton partján. Hát ez lett belőle? Egy számító kurva? Pfüj, undorító.

Egyszer megint csak hívták: beszélgetésre, az OVIR-ba. Olvashatatlan aláírás, valamilyen alezredes.

Dobogó szívvel ült le a fogadószoba előtt a váróban. Úgy érezte, valaminek történnie kell. Jó-e, vagy rossz, nem sejtette. Csak érezte, hogy lesz valami. Várakozott. Már talán négy órát is várt. Nem szólították. Aztán mégis csak rákerült a sor, bement. A cigányképű alezredes, mint mindig, az íróasztalnál ült. Felnézett aktacsomójából. Nem kiabált. Aránylag udvariasan mondta: „Kiutazási kérelme a legfelsőbb moszkvai szervekhez került. Ezt érte el azzal, hogy nem bízik a helyi hatóságban, és ide-oda futkos, szaladgál, meg kérvényezget. Február 28-án, szer-

dán fogadja majd *genyerál kágebe* N.N., az Állambiztonsági Bizottság tábornoka. Itt a cím, és a meghívó ná *szobeszedoványije*, tehát egy újabb beszélgetésre. Menjen, és készüljön az utazásra. Pontos legyen. *Do szvidányijá.*” A cigányképű alezredes intett a kezével. Akárcsak Poncius Pilátus. A fiatalasszony már-már alázatosan köszönt, és azt rebegte: „*Bálysoje szpászibo*, hálásan köszönöm”. A cigányképű elgondolkodva, hosszan figyelte, amint feláll, megfeszül kemény kis mellén a blúz, helyre igazítja a széket, amelyen ült, és szemében reménnyel távozik.

A fiatalasszony többször is járt már Moszkvában, úgyhogy az utazás nem idegesítette különösebben. Sokkal inkább idegesítette valami más. Valaki mesélte, hogy egy ismerőse ugyanabban a cipőben járt, és már meg is kapta útlevelét egy moszkvai látogatás után. Szóval ez az ismerőse megsúgta neki, hogy ha lesz nála ötszáz amerikai dollár, nem, nem tévedés, amerikai dollár, és azt oda tudja adni a megfelelő személynek (hogy ki az a személy, azt ő pontosan nem tudja, meg lehet, hogy nem is kell az a pénz, vagy kevesebb is elég), akkor nyert ügye van: az útlevelét száz százalék megkapja. Nos, a fiatalasszony számára ennek az 500 dollárnak az előteremtése volt gond. De végül is sikerült. Ungvár aránylag nem nagyváros, mindenki mindenkit ismert. Adtak kölcsön a jó barátok, rokonok és ismerősök. *Inturisztos* ismerősei révén a beváltás is megtörtént. Persze feketén, mely a szovjet törvények értelmében büntény. De ilyenkor ki törődik ilyesmivel. Kockázat nélkül nincs remény, és siker sincs. Megvolt a pénz. Indulhatott a szerencsét megvásárolni.

Mintegy huszonnégy órát kellett utaznia vonattal, ezért természetesen hálókoscsit vett, méghozzá fülkészt, mert az drágább valamivel, de sokkal kényelmesebb: csak három másik utastársával kellett megosztania a fülkét, s nem hattal. Reggel hat óra körül, menetrend szerint érkezve a vonat berobogott a *Kijevszkij Vokzál*-ra. Bár rosszul aludt, de azért mégis csak pihent. Utastársait megelőzve a mosdón, megmosakodott, fogat mosott, kicsípte magát. Kissé jobban kirúszolta az ajkát, mint szokta, és a szempilláit is kifestette. Elegáns magyarországi miniszoknya, divatos, magasított sarkú szűk fekete csizma volt rajta, melyek hatásosan emelték ki hosszú lábszárát, kemény, izmos és guszthusos combját. Hogy a hatás érzékletes legyen, kabátja is rövid, szintén magyarországi irhabunda volt. Vöröses haja kibontva, a válláig ért. A mínusz tíz fok ellenére nem tett kalapot, vagy sapkát a fejére. Ez Ungváron nem volt divat, és ezt a moszkvaiaknak is mutatni akarta. Summa summarum, nagyon jól nézett ki a fiatalasszony. Mint egy Nyugatról idecsöppent filmszínész. Meg is bámulta őt mindenki, a kalauztól a fővárosba érkező professzorig. Megnyugodott. Bőven volt még ideje tíz óráig.

A megadott cím egy nyolc-tíz emeletes, a sztálini szocreál stílusban épített, hatalmas sziklatömbökből álló épület volt, nem messze az Árbáttól. Homlokzatán a felirat azt hirdette, hogy valamilyen *Proletárszkij rájonnij gorodszkoj*

szovjet: proletár kerületi városi tanács. A hatodik emeleten, a 618-as szobában kellett jelentkeznie *genyerál* N. N.-nél. Meglepetésére szinte azonnal fogadták. A városházában egy titkárnő elvette meghívóját, személyi igazolványát, jelentette főnökének, hogy „*uzsgorodszkájá gyevuská prijehála*,” az ungvári kisasszony megérkezett, és kitérte előtte az ajtót.

Az íróasztala előtt egy nagydarab, talán két méter magas, csúnyán kövér, disznófejű férfi állt. Nem ült, hanem állt, és a fiatalasszony óriási meglepetésére tárt karokkal, undok pofájára valamilyen bájvigyort erőltetve, köszönt: *zdrávsztvujtye, zdrávsztvujtye*. És mint jó ismerősöket szokás, keresztnevének és apai nevének szólította, majd a legudvariasabban megkérte, hogy foglaljon helyet: *szágyityesz, pozsálujsztá*. Ő, nem, nem. Nem az íróasztalhoz, hanem ide, a kanapéra, *ná gyiváncsik, pozsálujsztá, po udobnyeje*, minél kényelmesebben. A tábornok civilben volt. Sötét, jól szabott öltönyt, fehér inget, nyakkendőt, és drága krokodilbőr cipőt viselt. Tetőtől talpig az elegáns, kágébés civil egyenruha. Ám a fiatalasszonynak rögtön valami nagyon ellenszenves, sőt undorító volt ebben az emberben. Elöl két-három aranyfoga volt, s miközben beszélt, az a három fog izléstelenül villogott, és a tábornok szájából szinte állandóan csorgott a nyál. Zsebkendőjével törülgette ugyan, de a nyál azért csak tovább csorgott. És nyájas udvariassága is valahogy visszatetszőnek tűnt. Talán azért, mert megszokta, hogy a kisebb vagy nagyobb fejesek állandóan ordibálnak vele, vagy valami másért? Nem tudta eldönteni.

A tábornok egy-két udvarias kérdéssel kezdte: *Nu, rásszkázsitye, kák pozsivájetye*; mondja el, hogy van? És hogy vannak a szülei? Tetszik-e a *rábotá*, a munka? Hogy lassan már egy éve állástalan? Hát az hogy lehet? Elbocsátották, kirúgták? Azért mert nem szovjet állampolgár a férje, életének egyetlen nagy szerelme? De hát ez hallatlan, törvénytelen! Miért nem fordult azonnal hozzájuk? Ők rögtön és azonnal, sőt tüstént – *pányimájetye, v tu zse szekundu* – megmutatták volna azoknak az ungvári kiskirályoknak, hogy mi a szovjet törvényesség. A fiatalasszony csak hápogott. Igen, belátja, rosszul tette, hogy nem fordult azonnal Moszkvához, a moszkvai elvtársakhoz, akik – már tapasztalta, és most őszintén megmondja – egészen mások. Mint ég és föld. De hát ő ezt nem tudhatta. Neki nem mondták. *Mea culpa, mea maxima culpa. Mnye ocseny, ocseny zsály*. Borzasztóan sajnálom.

No de, térjenek azért a tárgyra. Az ungváriak disznóságairól még majd beszélnek, de remélhetőleg minden a legnagyobb rendben lesz. Ő erre tábornoki becsületsszavát adja, *csesztoje genyerályszkoje szlovo*, a fiatalasszony maximálisan hihet neki. De őt, a fiatalasszonyt azért hívták meg ide Moszkvába, á, dehogya, nem rendelték, vagy parancsolták, hogy is gondolhat a fiatalasszony ilyet, hanem a lehető legnagyobb tisztelettel, *sz számim bolszim uvázszenyijem, pányimájetye, priglászili*, meghívtuk, hangsúlyozta a tábornok, mert van egy ajánlatunk. Tulaj-

donképpen üzlet, *biznyisz*, ahogy az amerikaik mondják, há-há-há, hiszen maga angolul is kitűnően tud, no látja, hát mi mindent tudunk magáról, s ezért van maga itt. Segítsen nekünk, és mi is segítünk magának. Áll az alku?

Mit is válaszolhatott volna erre a fiatalasszony? Hát persze, hogyne, ő mindig kész segíteni. Ha tud, segít. Természetesen, miért ne? Miről van szó?

– Nézze – mondta a tábornok –, állami fontosságú ügyről van szó, *gyelo gosszudársztvennoj vázsnosztyi*. Ha beleegyeznek, nem tud majd visszatáncolni. Nem engedhetjük meg. De a lényeg a következő. Van egy veszélyes gengszterbanda itt Moszkvában, mely sok mindennel foglalkozik, de elsősorban arannyal, ékszerrel és főként valutával üzérkedik. Na mármost, mindez a szovjet törvények értelmében a legsúlyosabban büntetendő cselekmény. A valuta állami monopólium. Pontos adataink vannak a bandáról, de nem tudjuk őket megcsípni, mert ügyesek. De maga segíthet, mondta a tábornok.

– Hogyan?

– Nos, ha elmondom, akkor már vállalnia kell. Mondjam?

A fiatalasszony szemei előtt külföldi útlevél, a gyönyörű világváros, a szép Budapest, Magyarország és a Balaton lebegett. A boldog és szabad élet. A Paradicsom! „Igen”, mondta határozottan.

És a tábornok elkezdte. Ő most és azonnal átnyújt neki egy briliánsokkal kirakott arany karkötőt. Persze aláírás ellenében. Ad neki egy telefonszámot. Azt pontban 13 órakor felhívja. Azt mondja majd, hogy Sztjopa bácsival megegyezett: ma este nyolc és kilenc között várja az illetőt a *Gosztyinyica Ukrajinszkaja* (Ukrajna Szálló) 1567-es szobájában. Ő átadja a karkötőt és kéri a dollárt. A telefonban összeget nem mond. Ezt az illető ismeri. De ő, a tábornok, megmondhatja, sőt, meg is kell mondania, mert így fair, hogy a karkötő ára ezer amerikai dollár. De ha kevesebbet kap, az sem baj, csak kapjon, még hozzá dollárt. És ha ő ezt az akciót sikeresen lebonyolítja, számíthat a szovjet kormány és a KGB hálájára. Természetesen ők ott lesznek, és a kellő időben a férfit nyakon csípi. S az majd köp, abban biztos lehet. Vannak módszereik. Neki a fiatalasszonynak semmi bántódása nem eshet. A férfi, akivel találkozni fog, veszélyes. Lehet, hogy pisztoly is van nála, de kés egészen biztosan. Ezért vigyázzon. De ők, a KGB emberei is vigyáznak majd rá. „Szóval ennyi. Mindent megbeszélünk, itt a karkötő, és erre a papírra, *bumázsakára* kérünk egy aláírást. Úgy. Köszönöm. Most tehát egy óráig szabad. Aztán akcióba lép. Kocsival már most elvisszük a szállodába. Ott fog lakni, mint vendég. A szállodát, az ebédet, és a vacsorát fizetjük. Ez magától értetődik.”

A Moszkvában is luxusszállónak számító Ukrajna hotel 1567-es szobájának fürdőkádjában, melyet teleengedett jó forró vízzel, és belecsücsült, a fiatalasszony egészen kellemes gondolatokkal foglalkozott. Először is arra gondolt, hogy másnap már valószínűleg megkapja útlevelét, és akkor *Good bye*, Ungvár, Moszk-

va és a Szovjetunió. Meg aztán, ez a feladat, amivel a tábornok megbízta, izgalmas, filmekbe illő, és egyáltalán nem is kellemetlen. Utóvégre miért is ne buktathatna ő le egy bűnszövetkezetet? A bűntény, az bűntény. Büntetés jár érte. Ő meg igazán nem tesz ezzel rosszat, ha segít felszámolni egy gengszterbandát, akik lopnak, zsarolnak és gyilkolnak. Az ilyeneknek végül is börtönben a helyük. S ő segít a KGB-nek, a világ legerősebb kémelhárításának, mert, ugye, még az *emáj fájv*, meg a *CIA*, és az *FBI* is félnek tőle. Ha úgy vesszük, hát akkor most ő is kémnő, egy Mata Hari. Ezen nevetni kell, de nem rossz érzés. Mint ahogy a luxusszálló luxusszobája is kellemes. Azért mennyire más ez a Moszkva, mint Ungvár, Lemberg, vagy akár Kijev.

Hét órakor a fiatalasszony már a szép szoba szép nagy tükre előtt ült, és sminkelte magát. Fogalma se volt, hogy ki és mi az a férfi, akivel találkozni fog, de jól akart kinézni. Már csak azért is, mert a könyvekből és a filmekből úgy tudta, hogy egy kémnő, egy Mata Hari, nem nézhet ki akárhogy. Arcának nem kellett sok smink, szép volt ő amúgy is. Természetesen miniszoknyát vett fel. Hozzá fehér feszes blézert, minőségi árut, és magas sarkú piros cipőt, melynek reklámfotója egy pár szép karcsú lábon, akárcsak az övé, évekig ott volt egy Kálvin téri épület tűzfalán. Minden ruhadarabját férje hozta neki Budapestről. A Vörösmarty téri Luxus áruházban szokott imádott neijének cuccot vásárolni. Parfümöt is, amivel most alaposan megöntözte magát. Szép volt, sőt gyönyörű, illatos és csinos. Így várta a találkát a bandavezérrel, akit neki kellett lebuktatni.

Valamivel nyolc óra után, talán öt-tíz perccel, kopogtattak szobája ajtaján. Egy közepes termetű, rókaképu fiatalember dugta be a fejét: „*Mozsno?*” – kérdezte grúz akcentussal. Bejött, kabátját le sem vette, s invitálás nélkül leült az egyik karosszékre. Csak néhány közömbös mondatot váltottak, mint például „hideg van odakint”, és hogy „ez a szoba elég nagy, de jó meleg”. Aztán kérte az árut. Megnézte a karkötőt, amit a fiatalasszony a retiküljéből vett elő és adott át neki. Megjegyzést nem tett. Kabátja belső zsebébe nyúlt, és leszámolt az asztalra ötszáz amerikai dollárt. „Ahogy Sztjopa bácsival megbeszélünk. Ötszáz USA dollár, *pjátyszot dollárov SZSÁ*,” mondta. Ezzel felállt, és menni készült. Ekkor nyílt nagy robajjal az ajtó. Három férfi rontott be a szobába. Két hatalmas irhabundás gorilla, orosz prémsapkában, és a disznófejű tábornok, elegáns prémgalléros kabátban. „Ká-ge-be!” dörögtek. „Senki se mozduljon!” ordította valamelyikük erős bariton hangján. Az igazolványt a három férfi közül csak az egyik mutatta fel. Az egyik gorilla a rókaképuhöz lépett, hátracsavarta kezét és megbilincselte, a másik pedig a fiatalasszonyhoz, és őt is megbilincselte. Aztán a rókaképu két gorilla elvezette. A tábornok lassan letette fenekét a karosszékre, amelyben az előbb még a rókaképu ült, és a fiatalasszonyt nézte. Egy szót sem szólt. A csend ijesztő volt. Ő megbilincselte kezekkel, a nagy francia ágyon ült, és érezte, hogy kiüt rajta a hideg

verejték. Nem tudta mire vélni a dolgot, de próbálta magát megnyugtatni, hogy mindez része az akciónak. Mindjárt leveszik róla a bilincset, nevetnek, megdicsérik, hogy jó munkát végzett, átadja a pénzt, és megmondják neki, hogy másnap hová menjen az útleveleért. Vagy lehet, hogy a tábornok a sikeres akció fejében rögtön át is nyújtja neki azt az útlevelet? Megpróbált mondani valamit, de a disznófejű rámondott: „*Molcsáty!* Nem pofázunk!”.

Aztán visszajött a két gorilla. Az egyik a tábornokhoz hajolt, és sűgött neki valamit. A tábornok zsíros arcán gonosz mosoly suhant át, és azt mondta hangosan: „*Togdá nácsnyom,* akkor kezdhetjük.”

– Ide a pénzt. Hol van? – kérdezte a disznófejű. Ő fejével az asztal felé bökött. „Ott”, mondta, „az asztalon.” Az egyik gorilla odament, felvette a köteget, és átszámolta a bankókat. Volt köztük tízes, húszas, ötvenes, és két százas is. A végösszeget hangosan bementa, moszkvai akcentusán: „*Pityoszt.*”. – A többi hová tetted? – kérdezte a disznófejű. – Én azt mondtam, ezer dollár, és nem ötszáz. Eldugdád? Kell a pénz külföldre, mi? Hogy olyan szép drága cuccokat vásárolj magadnak, mint amilyenekben most is vagy, mi? – dörögte. – De hisz csak ennyit kaptam – válaszolta. Elsápadt, és reszketni kezdett. Rosszat sejtett. Csőbe húzták volna? De miért? „Van nálam még ötszáz dollár, de az az enyém, mert...” A fiatalasszony kétségbeesetten próbálta elmondani, hogy miért és honnan van neki a retiküljében még ötszáz dollár, de érezte, hogy magyarázkodása összefüggéstelen, nehezen hihető. Az ötszáz dollárt a másik gorilla a retikülben persze azonnal megtalálta. – Nos, hát mi is kedvet kaptunk egy kicsit valutázni, valutázgatni, mi? – ordította bőszen a disznófejű. Délelőtti nyájassága eltűnt, mint a tavalyi hó. – Biztos, hogy csak ennyit kaptál? Nincs semmi a melltartódban? Nem hordasz melltartót? Nocsak, nocsak, milyenek is ezek az ungvári hölgyek, *bárisnyi iz Zákárpátyjá.* Ez már egészen nyugati módi. Hát akkor talán a bugyikádban? Egy, vagy két darab ötvenes, vagy százas amerikai dollár? Bugyit csak viselsz, vagy azt sem? – élcelődött a disznófejű, röhögött és csorgott a nyála. Majd kurtán odaszólt embereinek: „*Motozzátok meg!*” Arca rezzenéstelen volt, ám szájából csak csorgott a nyál. Levette kabátját. A másik két legény is azt tette. Majd mind a kettő hozzá lépett. Felrángatták az ágyról, levették róla a bilincset, és durván tapogatni kezdték. Amikor egyikük a lába közé nyúlt, elkezdett sikoltozni. A másik egy horoggal állon vágta, s ezzel kiütötte.

Amikor magához tért, mert vagy egy fél vödör vizet locsoltak arcába, két keze a feje felett a masszív íróasztal egyik lábához volt kötözve vékony, de erős zsineggel, mely vágta csuklóját, és fáj, ha mozdulni akart. A hátán, a padlószőnyegen feküdt. Arca és haja csurom víz volt, és a víz meggyűlt a háta mögött a padlón, mint egy tócsa: a szőnyeg műanyag lehetett, nem szívta fel a vizet. A túlfűtött szobában is fázott. Vagy csak a félelemtől reszketett? A három férfi

ingujjra vetkőzve, nyakkendőjét kibontva, állt ott előtte, és gonoszul bámulta. A disznófejűnek csorgott a nyála, de most nem törölgette zsebkendőjével. Oda ment az íróasztalhoz, melyen egy üveg vodka és három vizespohár állt, és mind-egyiket félig töltötte. Kettőt a gorilláinak kezébe adott, a harmadikat ő maga itta meg egy nyeléssel. A másik kettő is ezt tette. – Legyünk jók, és adjunk ennek a nőnek is – mondta a disznófejű vigyorogva. Az egyik legény hajánál fogva felhúzta a fejét, a másik megszorította állkapcsát, hogy így kényszerítse kinyitni a száját, s az üveg tartalmát belétöltötte. A fiatalasszony egy kortyot nyelt, aztán fulladozva köhögni kezdett. A három férfi röhögött. – *Ládno* – mondta a disznófejű is röhögve –, *iznászilujtye prosztyituktu.* Rendben. Erőszakoljátok meg a kurvát. A két legény gyorsan letolta nadrágját, s előbb az egyik, majd a másik is megerőszakolta. Nem vetkőztették, csak a ruhát tépték le róla, és a bugyiját. Az, hogy közben folyton sikoltozott, és könyörgött, hogy „ne, ne, ne tegyék, nem akarom, *nye hácsu,*” csak még jobban felizgatta őket, röhögtek, és még egyszer neki estek. A fenekét sem kímélték, megujjagták, s aztán bele hatoltak vastag dorongjaikkal. Több, mint egy egész órán át kínozták módszeresen kezükkel, öklükkel, a revolver csövével. S miután a két gorilla belélövellt, s még bőven megöntözték spermával arcát, mellét, és pucér hasát, a tábornoknak is kedve szottyant egy kis potya szexre. Nem igazán bízhatott férfiasságában, mert szerzősága helyett az üres vodkás üveget használta. Az egészet feltolta a fiatalasszony fenekébe, s az a fájdalomtól ismét elájult.

Az ágyban tért magához. Két orvos – egyikük ötven körüli kövér nő – foglalatzkodott körülötte. Mindkét csuklója vastagon bepólyálva, a feje is bekötve, mert, mondták neki, lehet, hogy eltört az állkapcsa. Mindene fáj, és nagyon piszkosnak, mocskosnak érezte magát. Kérte, hagyják megfürödni. Ám helyette mentőkocsiba dugták, és nagy szirénázással elszállították az egyik moszkvai kórházba.

Két hétig tartották ott, de egyszer sem hallgatta ki senki. Nem jött rendőr sem, amin nem csodálkozott. Ismerte a rendszert, ezért inkább hallgatott. Hisz a hatalom szemében ő a bűnös. Itt akarja hagyni hazáját, a szép Szovjetuniót. Még jó, hogy nem ítélik el öt évre, vagy ki tudja mennyire valutázásért. Ezért hát igyekezett mielőbb meggyógyulni, és haza menni Ungvárra. Ott legalább otthon lesz, a szüleivel, akik mégis csak vigyáznak rá. És mindent megbocsátanak neki, mert hát a gyerekek.

Két hét után a börtönparancsnok hívatta. Eléje tett egy három oldalas jelentést, amiben az állt, hogy ügyét (*gyelo*) kivizsgálták. Megállapítást nyert, hogy egy bűnbanda tagjai szállodaszobájában meglepték, értéktárgyait elvítették, megerőszakolták, s aztán elmenekültek. A rendőrség keresi őket. A nyomozás végeredményéről majd értesítést kap.

Hazaérkezése után egy hónappal újra meghívót kapott az ungvári OVIR-tól – s ez alkalommal is – beszélgetésre. A cigányképű alezredes a következőket mondta: „Maga nagyon szép nő és kívánatos, és erre most ráfaragott. Tudom. Hogy honnan, ne érdekelje. De tudja meg, hogy én is megkívántam magát. Ha most itt rögtön az ölembe ül, és önként az enyém lesz, odaadom az útlevét. Ha elutasít, akkor legalább még egy fél, vagy egy egész évig járhat majd beszélgetésre.”

A fiatalasszony egy minutát sem gondolkodott. Fején keresztül lehúzta pulóverét, oda lépett a cigányképűhöz, és hagyta, hogy az kigombolja a blúzát. Amikor ez megtörtént, bal kezével kiemelte kicsi, kemény mellét a blúzból, és kicsi, kemény mellének barna kis bimbóját a cigányképű szájába tette.

Otthon, mint mindig a „beszélgetések” után, már az előszobában, aggódó szemek várták. – Apa, anya, megvan az útlevél – szólt a fiatalasszony, de hangjában nem volt öröm. – Hál’ Istennek – borult a nyakába édesanyja. – Lám, mégiscsak érdemes volt Moszkvába menni. Ugye, megmondtam.

Apja szintén megölelte. – Szegény kislányom, szegény kis... Ő azonban nem tudta folytatni. Zokogni kezdett.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ RÁOLVASÁS

A
FÖLD
FOGANT
ÉLETTET
MIKÉNT AZT
ISTEN AKARTA
ÉLET KELTETTE
NEMEK SZERELMÉT
SZERELEM TÁPLÁLTA
SZÉP VÁLTOZÓ VILÁGÁT
A VÁLTOZÓ VILÁGBAN
ELFAJZOTT SZERELEM
NEM TUDHAT NEMZENI
KÉPTELEN SZÜLNI
FIÁT FELFALJA
MEGRONTJA
LÁNYÁT
KÍNOK
NÉLKÜL
HOZZA
VILÁGRA
RENDELT
HALÁLÁT*

*Aki e nyílhegyet magának megszerzi, fölmondja a reggeli-esteli imával, annak magva sohase szakadjon, lánya ne legyen se meddő, se céda, lábas jószági hízzanak kövérré! Földjének halmai-völgyei láttán gondoljon egyre csak szerelmes párjára, s arra, hogy tudhattak ezt-azt a vének.

BRENZOVICS MARIANNA

DARABOLÁS

(RÉSZLET A REGÉNYBŐL)

A mellettem ülő idős nő szerint ősparkban ülök, kriptá fölött, tavalyl elmozdult fölötte a föld. A szakadék megmutatta az üvegkoporsókat, kis múmiák fekszenek benne, nyakukban nehéz aranykereszt lóg.

Lóbálom a lábam a kriptá fölött, az idős nő ételekről és sírgondozásról beszél. „Miért nincs gyümölcsfa a temetőben?” kérdezi magától. Régen a kasszálóknak ültettek. Viszont sok a hársfa, mondom, jó az illat. Az is nagy téma, hogy ki milyen orvost ismer.

Két gyerek rángat egy bokrot. Elhalad mellettem egy fejkendős nő, észreveszi az időset, megkérdezi tőle, hogy van?, mennyi a vérnyomása és pulzusszáma? „Most a pulzusszám a rossz”, mondja az idős nő, úgy ver a szíve, mint a verébnek. Szédül, félre megy. A kendős nő kicsit balra billentve hagyja a fejét, úgy töpreng. Aztán a saját problémájáról beszél: „Meg akarta szerettetni a fiam a verebet a kislányával, a kezébe adta, a menyem közben üvöltött: Ne adja a kezébe a büdös madarat!”

Sötét ruhás fiatalok, mint a szarkák, csapatban viharzanak. Hárman kiválnak, elsietnek. Alig látszik közöttük a tér. A hársfák között tisztás, míg a fiatalok annyira egymáshoz szorulva mozognak, hogy alig kapok levegőt.

„Szarul vagyok, de van pinám!”, jelenti ki hirtelen az idős nő. „Pelenkázom!”, nevet fel. Sok pelenkát elhasznál, mert haldokló férje gyakran ürít. A fejkendős nő ezt nem érti, neki csak kétnaponta van széklete. Ez nem helyes, mondja az idős nő, minden reggel kell. Nem undorodik az ürüléktől, tegnap kihordta a latrinából, mert már visszaspriccelt az üreg, amikor belepisilt.

Meglepőnek találja, hogy amikor a tisztába tevés művelete elkezdődik, a férje rögtön szétrakja a lábát, mint egy nő. A seggét kitörli, de a farkát törölje meg ő, mondja. Néha a fal felé fordul, és megtörli, tűnődik. Titokban a férje vécépapírt, zacskót dug a pelenkájába, bosszúskodik. Mondta neki: a nejlon nem fogja fel a nedvességet, különben se bosszantsa őt a hülyeségeivel.

Amikor rájött a férjére az idegesség, mindent szétvert az ágya körül, akkor zúzta össze a lámpáját is, mondja. Most sötétben fekszik. „Helyes”, ha kinn sötét van, bent se gyűjtsanak világot, bólogat a fejkendős az idős nő felé.

„Ne képzelje magát úrnak, beszari.” Ő nem fogja szórakoztatni, nézze a plafont, ha unatkozik. „Gondoljon a múltjára, gondoljon a másik Rozáliára” Ki az a másik Rozália?, kérdezem. Szerette, de büszkeségből, nem járt eleget utána, mondja.

A fejkendős nőt a férje káromolta, csúnyán beszélt vele, ő mégis egész télen ápolta, tisztába tette. Az idős nő kivitte volna a hóba. De a fejkendős sajnálta. Amikor a férje holttest lett, megint megmosta. Az anyósa bevett két altatót és elaludt. Ő nem tudott aludni, mondja, fenn maradt, ült a kisszéken. Nem lehet aludni, amikor halott van a házban, mondja. Kislánykorában az asztalra tették a bort és a pogácsát, hogy legyenek fenn, virrasszanak.

A fejkendős nő mindig a házban és a kertben élt, az apja nem engedte a világba, a rendetlen viselkedésük közé. Kik a rendetlen viselkedésük?, kérdezem. A rendetlen viselkedésük nem imádkoznak, fajtalan szavakat használnak, nem esküdnek hűséget, nem kopognak, cipővel mennek a házba, hangoskodnak, össze-vissza járnak, beszélnek. Mindig izgatottak, türelmetlenkednek, nem tisztelik a természetet, a halottakat, a láthatatlanok világát, mondja.

Nemrég liszttel szórta meg a kerti asztalt, és elolvasta a madárlábak nyomát. „Mit írtak?”, kérdezem. A nő botjával vájatokat vág a porba, nem tudom elolvasni, de nem is érdeklődöm. Halott unokája homlokára is írt, mondta, hogy legyen a neve „ez és ez”, utána kis ládába tette.

Sétálgatok az ősparkban, fejem lehajtva, a talpam emelgetve, mint egy S betű. Alkonyig, amit úgy veszek, ahogy jön, mint a komoly fák. Cigaretám tüze világít, kurta szóhamvakra figyelek: jó lenne, maraggyá, haggyá. Azt hallom, ami van: a felettem mohogó villanyvezetéket, a Föld felszíni zaját. Szemhéjam alatt parázsszigetek jelennek meg, hunynak ki a sötétben, mást nem látok, ha lecsukom. Azt látom, ami van: egy fiú ágat tör, sóhajtás hallatszik. *Hogy tehetted?* Cigaretám tüze felizzik, az árnyak egy kicsit sírdogálnak. „Szent, szent, szent”, mint a szellős ágak, suttogják az esti misén az idős nők. A letört ágra gondolok, hogy mindjárt kimegyek a templomból, újra rágyújthatok, üldöggélhetek egy kicsit a sötétedő szabadban,

SZÁRNYPRÓBA

MARCSÁK GERGELY 1990. február 23-án született az ungvári járási Kincseshomokon. Jelenleg az UNE 4. évfolyamos magyar szakos hallgatója. Érdeklődési körébe tartozik az irodalom, a történelem és a zene. Versek mellett prózát is ír, illetve blogol.

VENDÉGSÉG

*Szekéren jöttek az Apostolok.
Leugrottak. Egyikük a bakon maradt.
Jámbor arcukra símaszket húztak.
Saruik már döngették is az ajtót,
mikor ijedten kinyitottam.
Azonnal nyakamat szegték,
volt, akit az ágyban szúrtak le:
vörös-fehér paplan,
szívárgó halál.*

*Minden pénzt magukkal vittek.
Vihogva keresték a rejtett értékeket,
majd továbbálltak. Amerre mentek,
mindenki mélyen meghajolt.*

INTERNET ELŐTT

1.
*Úgy rohant el ez a nap is, mintha maga az Isten hajtaná.
A percek elsimulnak két e-mailváltás között.
Elektronikus üresség.
Online magány.*

2.
*A buszról tömeget láttam, azt hittem, baleset.
Már erre sincs idő. A teherautó koporsót vitt.
Ha feltéptem volna fedelét, valami nagyon
Fájdalmasat ordítok a halott sminkelt arcába.
Micsoda nyugalom. Csak szikráját küldené el nekem.
Csatolmányként. Drótpostán.*

TÁRSADALOM

*Véges számú halmazok sűrű ködébe
süpped a gyermekek lába.
Lépni sem bírnak, de nevetnek a dolgon.
Ezek mindenben nevetnek.
Bezzeg, ha komolyra fordulnak a dolgok,
máris úgy zokognak, mint a csecsemők.
Egy szeneslapátnyi öröm és a jövő az,
amit hozzájuk köthetünk. Többől beszélni nem érdemes.
Olyan lett környezetünk, mint egy nagy játszótér.
A durva lépcsők is csúszdává idomulnak.
Én – szerencsére – békés ember vagyok.
Visszajárok a megszokott helyekre és csendesen
tudok ülni egy kissőr mellett.
De a valóságnak nincsenek csendes járókelői.*

KÉZFOGÁSOK

ANNA AHMATOVA: A VÉGSŐ BÚCSÚ

*Szívem lehült, már alig dobogott,
Mégis könnyed volt a léptem...
Kezemen a kesztyűt valahogy,
Tán félúton, fölcseréltem...*

*Lépcsőfok... Csak az lett volna több!
De tudtam jól: három van összesen.
Egy őszi sóhaj az ihar mögött
Kérlelt ekkor: „Tűnj el velem!*

*Meguntam már e gondterhes,
Ingatag, kósza életet.”
Feleltem egyből: „Kedves, kedves,
Én is! Úgy eltűnnék veled...”*

*Majd a sötét házra néztem,
- Végső búcsú várt ma ránk -,
S csak a hálószoza közönyében
Pislákkolt a gyertyaláng.*

(FORDÍTOTTA: CSORDÁS LÁSZLÓ)

RUSZIN NÉPBALLADÁK

MAGZATGYILKOS LÁNY A POKOLBAN

*Indult a lány az útra,
friss vízért a Pap-kútra.
Jött egy legény ízibe’:
– Koszorúdat add ide!*

*– Koszorúm épp illik rám,
az ördögnek hogy adnám?*

*De az derékon kapta,
forgószerűként forgatta,
elrikkantotta magát,
s vitte hegyen-völgyön át.*

*– Kerüld a kéményeket,
a füst marja szememet,
vigyél haza falumba,
ahol vidám a nóta.*

*– Tárd ki, testvér, a kaput,
meglátod csak, mit hozok!
– Mi a terhed, ugyan mi,
hogy a kaput kell nyitni?*

*– Testet s lelket adok át:
a Molnárék Hancsáját.
– S mi lehet ennek oka?
– Három megölt magzata.*

*– Egyik a kosár alatt,
már a föld is rászakadt,
kettő gyolcsba tekerve
asztal alá temetve.*

*– Ültesd le a küszöbre,
főzzél szurkot az üstbe’.*

*Egy bögrével megivott,
fehér füstje felcsapott,
a második pohártól
lángot fújta a torkából.*

*Fecske szállt le hozzája:
– Menj anyám ablakára,
mondd el: velem jól bánnak,
főtt szurokkal táplálnak.*

(Literátorná Negyiljá. Ungvár, 1942, 16. szám, 164.o.)

FORDÍTOTTA: VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

A KAKUKKNŐVÉR

Anyósom az ősz elején

egy jó adag szöszöt tett elém:

– Ej, menyem, te szerencsétlen,
ne lézengj itt nekem tétlen!

Ha ezt a szöszöt mind megfonod,
anyád meglátogathatod.

Hét héten át folyton fontam,
végére mégsem jutottam.

Elment anyós vendégségbe,
én meg csak át a szomszédba.

– Hallja, kedves szomszédasszony,
jó tanáccsal igazítson:
mit tegyek azzal a szösszel?

– A szösz meg van babonázva:
összevágott varangyfejet
lelsz benne, ha jól átnézed,
s megszártított szarka lábat.

Megjött a vén banya este,
máris a menyét kereste.

– Menyem, tán szemem káprázik,
vagy azt a szöszöt mind megfontad?
Téged jól kitanítottak!

– Éjjel-nappal szorgoskodtam,
a végére így jutottam.

– Elmehetsz már, ajtóm nyitva,
de sohase fordulj vissza!

Ahogy voltam, elindultam,
Duna partjáig jutottam,
ottan térdre ereszkedtem,
s jó atyámhoz könyörögtem:

– Uram-Atyám, én Istenem,
madárszívet adjál nekem,
hogy kakukkmadárrá váljak,
széles Duna fölött szálljak!

Meghallgatott az Úr engem:
szürke szárnyú kakukk lettem,
szárnyra kaptam, úgy repültem –
anyám ablakára ültem,
ott meg csak úgy pityeregtem.

Jött is anyám nagy dohogva:
– Hess el, kakukk, a dolgozdra,
van nekem elég bánatom,
lányomat hogy nem láthatom.

Ej, hogy nézze meg az ember!
Fiam, fiam, hol a fegyver?
Nagyon makacs az a madár,
s panaszkodni pont idejár.
Épp elég az én bánatom,
lányomat hogy nem láthatom.

Szófogadó volt a gyermek:
fegyverét csak megtöltötte,
aztán célzott, s elsütötte.

Jaj, a szürke kakukk hol van?
Nővére fekszik a porban.
Szegény anyja, szegény asszony
lánya mellé rogyott holtan.

(O.I. Dej, A. J. Jaszencsuk, A. I. Ivanickij: Báládi. *Kijiv, Nauková Dvunká, 1988. 236. o.*)

FORDÍTOTTA: VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

GAZSÓ DÁNIEL

A STÁTUSTÖRVÉNYRŐL, A KETTŐS ÁLLAMPOLGÁRSÁGRÓL

Lőrincz Csaba: A mérték (Egybegyűjtött írások tőle és róla). Szerkesztette: Borsi Kálmán Béla, Filep Tamás Gusztáv, Zelei Miklós, 759 p. Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány, Méry Ratio Kiadó, Budapest, 2010.

Az országhatáron kívül élő, magát magyarnak valló közösség, Európában az egyik legnagyobb létszámú kisebbség. Az, hogy a kisebbségben élő magyarok, a közös anyanyelv, kultúra, történelem és összetartozás tudata alapján részei a magyar nemzetnek a MÁÉRT alakuló ülésének tekinthető 1999. februári értekezlet záronyilatkozatában jelent meg először (Szarka, 2004a). A státustörvény (vagy kedvezménytörvény) lényegét és célját a 2001. évi LXII. törvény úgy határozta meg, hogy „Az Országgyűlés a Magyar Köztársaságnak az Alkotmány 6. § (3) bekezdésében foglalt, a határon kívül élő magyarokért viselt felelősségének érvényesítése érdekében, Magyarországgal való sokoldalú kapcsolataik ápolásának és fejlesztésének előmozdítása [...] a szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása, szülőföldjükön való boldogulása” a jogszabály kínálta eszközök segítségével is biztosítva legyen. Fontos megjegyezni, hogy e törvény az Alkotmány (az 1949. évi XX. törvény 1989-es módosítása) 6. § (3) bekezdésére való hivatkozása nem illeszkedik pontosan az eredeti szöveghez, amiben az áll, hogy „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért [...]”. Míg a köztudatban az terjedt el, hogy a magyar állam felelősséget vállal a határon túli magyar kisebbségek sorsáért, addig az Alkotmányban a felelősséget érez kifejezés szerepel, amit a státustörvényben a felelősséget visel kifejezésre módosítottak. Ezek nem határozott jogi fogalmak, nem elég pontosak a törvényi értelmezéshez.

Később a 2001-ben meghozott státustörvényre alapozva, a magyar állampolgárság megszerzésének feltételeire irányult az a sokat vitatott 2004. december 5-i népszavazás, mely az alacsony számú szavazatok következtében eredménytelenül zárult.

Ezek voltak a közelmúltban meghozott kettős állampolgárságról szóló törvény (pontosan a 2010. évi XLIV. törvény, a magyar állampolgárságról szóló

1993. évi LV. törvény módosítása) előzményei. A törvény szövege alapján: „kedvezményesen honosítható az a nem magyar állampolgár, akinek felmenője magyar állampolgár volt vagy valószínűsíti magyarországi származását, és magyar nyelvtudását igazolja.”

Az ilyen típusú törvények már jóval korábban megjelentek a nyugat-európai államok jogrendszerében, de a közép- és kelet-európai térségben sem kivételesek. Lengyelország, Ukrajna, Szlovénia és Horvátország alkotmányai is tartalmazzák a határon túl élő nemzeti kisebbségekre vonatkozó rendelkezéseket (Halász-Majtényi, 2002), Romániáról nem is beszélve, ahol a 2009-ben hozott állampolgárságról szóló törvény alapján, a határon túl élő románok (például a Moldovában élők) még szavazati jogokkal is rendelkeznek.

Magyarországon e törvények megjelenése polemikus hangulatot váltott ki. Ennek okairól is széthúzó vélemények születtek a politikai elit, a tudomány, a média szakemberei és a közvélemény köreiben. Ezen dolgozat célja, hogy az említett szabályozások lényegbeli érdekeinek és koncepcióinak tisztázásával egy átfogó képet adjon Magyarországnak a határain kívül élő magyar kisebbségek iránti felelősségvállalásáról, annak feltételeiről. Az elemzés során Lőrincz Csaba gondolatmenetét követem, akinek összegyűjtött írásai két évvel a halála után jelentek meg.

NEMZET ÉS ÁLLAM

„Közép- és Kelet-Európában a nemzetek határai soha nem estek egybe az államok határaival” (Lőrincz, 2010: 101).

Az államhatárok nem a végbement etnikai folyamatoknak, hanem politikai döntéseknek az eredményeként alakultak (Szarka, 2005). Éppen ezért a térségben nincs olyan ország, amelynek ne okoznának gondot a határokon túli, vagy határokon belüli kisebbségek. A kulturális és az etnikai határ, valamint a nyelvhatár és a vallási határok merevebb kategóriák, mint a gazdasági és politikai határok, mert az identitás biztos bázisát képezik. Ezeket nem lehet egy gyorsan meghozott döntéssel (mint a trianoni békeszerződés) törölni. Történetileg Közép- és Kelet-Európában az államhatárok gyakori változásuk miatt ennél sokkal bizonytalanabb kategóriát képeznek az identitás számára, ezért ebben a térségben különösen igaz, hogy az azonosulás kereteit a nemzeti hovatartozás és a közös kultúra határozza meg (Bindorffer, 2004). Erre az egyik legjobb példa a határon túli magyar közösségek identitástudata.

Első lépésként tisztáznunk kell az állam és a nemzet fogalmak közötti különbségeket. Ez elengedhetetlen a magyar kisebbségek identitásának meg-

őrzése és a nemzeti összetartozás érdekében hozott államhatalmi szervezetek döntéseinek elemzéséhez. Az állam az az intézmény, vagy intézmények összessége, amely a rend érvényesítésével foglalkozik. „*Ott beszélhetünk államról, ahol a rendfenntartás sajátos egységei [...] elkülönülnek a társadalom életének többi részétől*” (Gellner, 2009: 14). Az állam és az, hogy ki tartozik és ki nem az irányítása alá, tisztán látható egy adott ország jogrendszerében. A nemzet már korántsem ilyen objektíven körülhatárolható fogalom. Gellner meghatározása szerint, két személy abban az esetben tartozik ugyanahhoz a nemzethez, ha közös kultúrán osztozik és ugyanazon nemzethez tartozónak ismeri el a másikat: „*A nemzet teszi az embert; a nemzet az emberek meggyőződéséből, lojalitásából és szolidaritásából összetevődő artefaktum, mesterséges képződmény*” (Gellner, 2009: 18). Anderson még ennél is tágabb és szubjektívebb értelemben definiálja a nemzet fogalmát: „*elképzelt politikai közösség, melynek határait és szuverenitását egyaránt veleszületettnek képzelik el*” (Anderson, 2006: 20). Ez azt jelenti, hogy az olyan meghatározások, mint a nemzeti érték, vagy a nemzeti érdek nem mindig létező, törvényszerű fogalmak, hanem folyamatosan változó, kulturális képződmények.

A nemzetet a humanizmus kori kezdetek után a 18. századi európai felvilágosodás tette meg a történelem immanens keretévé. Míg a nyugat-európai országokban többé-kevésbé megvolt az államkeret kontinuitása, Magyarországon, vagy Csehországban a középkori állam nem volt egységes nemzetállam, hanem több nemzetiségű királyság (Szűcs, 1974). Részben ennek a történelmi különbségnek következményeként, míg a nyugati társadalmakban a nemzeti identitás vállalása és kinyilvánítása nem ütközik komoly akadályokba, addig Közép- és Kelet-Európában a nemzeti kisebbségek számára ez igen problematikus. Ezt a különbséget személyesen is tapasztaltam, mikor a '90-es évek elején meglátogattuk a felvidéki rokonainkat. Elmentünk velük a piacra, ahol azt mondták, ne beszéljünk magyarul, mert akkor lehet, hogy nem szolgálnak ki minket, vagy belénk kötnek. Nem arra figyelmeztettek tehát, hogy a szeparatista, új állam létrehozására utaló, határváltoztatást követelő megjegyzéseket mellőzzük (amiket például a spanyolországi baszk kisebbségek hangoztatnak), hanem arra, hogyha anyanyelvünket használjuk, hátrányos helyzetbe kerülhetünk. „*A kisebbségek Közép- és Kelet-Európában bármit tesznek, vagy nem tesznek, már létezésüknél fogva üldöztetésnek vannak kitéve a nacionalizmus erősségének függvényében, országonként eltérő mértékben [...]. Közép- és Kelet-Európában az államok korlátozták és ma is korlátozzák a nemzeteket szabadságukban. [...] Ebben a térségben minden nemzetudat sérült*” (Lőrincz, 2010: 103).

A FELTÉTELEK

„A célok tehát ismertek, a célhoz vezető út viszont még járatlan” (Lőrincz, 2010: 102)

Mivel a nyugati és a közép- és kelet-európai társadalmakban mások voltak a feltételek, a kisebbségi politikák és az állampolgárságról alkotott törvények koncepciói is igen eltérőek. Constantin Iordachi elemzése alapján Nyugat-Európában és Észak-Amerikában a kettős állampolgárságot (dual citizenship) az állandó lakosok (permanent residents) integrálása érdekében vezették be. Ezen törvények létrejötte így szoros összefüggésben volt a globalizáció és a felgyorsult migrációs folyamatok megjelenésével, és egyben növelte az adott államokban a kulturális pluralizmust, formailag kialakítva a sokrétű társadalmopolitikai identitást (socio-political identity). Ezzel szemben Közép- és Kelet-Európában a kettős állampolgárságról szóló törvénykezések a volt kommunista államokban újjászületett nemzeti és etnikai politikákkal vannak kapcsolatban. Legfőbb céljuk pedig a kisebbségek hatásos védelme (Iordachi, 2004).

Nem arról van szó tehát, hogy ne lettek volna a nyugati országokban a kisebbségekkel problémák, hanem arról, hogy a különböző nemzeti identitások vállalása ritkán ütközött komoly akadályba. Ennek az az oka, hogy a kettős állampolgárság jogintézményének európai gyakorlata – Franciaországtól Finnorszáig, Németországtól Spanyolországig – a külföldiek beilleszkedését segítő integrációs politika eszköztárához illeszkedik, nem pedig a külhoni nemzetársak támogatását célzó nemzetpolitikához vagy kisebbségpolitikához (Szarka, 2004b).

Lőrincz Csaba elmélete alapján, ha a nyugati társadalmakkal vetjük össze helyzetünket, akkor az egyik legfőbb különbség a közép- és kelet-európai térségre sajátosan jellemző, a kisebbségek szabadságát korlátozó, fokozatosan jelen lévő nacionalizmus. Erre magyarázatot a történelemben találhatunk. A Kárpát-medencében nem ritka, hogy az egyes népek nemzeti ideológiájukat épp egy másik néppel szemben alakították ki (Borsi-Kálmán, 2004, Szűcs Jenő, 1974). Ezek a múltbeli tényezők hozzájárultak ahhoz, hogy a határon túli „nemzettársak” sorsa iránti felelősségvállalás alkotmányos szabályozása a rendszerváltást követően Közép- és Kelet-Európában az alkotmányozás egyik sajátossága lett.

Ezen tényekből kiindulva, „*Magyarországnak törekednie kell arra, hogy megértesse a nemzetközi közvéleménnyel, a 20. századi megosztottság ellenére a magyar kulturális, nyelvi nemzeti egység és a nemzeti közösség tudata fennmaradt [...] és egy olyan európai etnopolitikai, kulturális különlegesség, amely különleges védelemre, megítélésre tart igényt*” (Szarka, 2004b: 264). Erre azonban csak akkor van lehetőség, hogyha a státustörvény, illetve az ebből kialakult kettős állampolgárságról szóló törvény céljainak és koncepcióinak megfogalmazása pontos és egyértelmű.

A KONCEPCIÓK TISZTÁNLTÁSA

„Rendkívül fontosnak tartom, hogy megkülönböztessük a nemzeti önrendelkezés és a kisebbségi önrendelkezés fogalmát” (Lőrincz, 2010: 129)

Ennek a fogalompárnak a megkülönböztetése a nemzet és állam kettős jelenésén alapszik. A nemzeti önrendelkezés fogalmán Lőrincz Csaba meghatározásában egy, a terület feletti rendelkezést értünk. A kisebbségi önrendelkezés korlátozott a terület felett való rendelkezés tekintetében, és nem a többségi állam, vagy az anyaország önrendelkezéséről szól, hanem a többségi állam keretei között működő intézményrendszert vázolja fel. Már szó volt arról, hogy az államok területei a legtöbb esetben nem esnek egybe a nemzetek határaival. A státustörvény és a kettős állampolgárságról szóló törvény megalkotásánál tisztázni kell, hogy milyen érdekek elsőbrendűek: az államé vagy a nemzeté. Amennyiben nem tesznek különbséget a nemzeti önrendelkezés és a kisebbségi önrendelkezés között, úgy nem látható világosan, hogy egy Magyarországra szűkülő nemzetépítésről, vagy egy tényleges kisebbségi politikáról van-e szó.

Mivel az érintett magyar kisebbségek más államok szerves részei, ezért Magyarországról nézve a nemzeti önrendelkezés teljes körű érvényesítése egy olyan szélsőséges megoldásnak bizonyulna, ami határváltoztatást eredményezne. Abban az esetben viszont, ha kisebbségi önrendelkezésről beszélünk, tehát egy olyan kisebbségpolitikáról, ami a határon túli magyar kisebbségekhez tartozó egyéneknek a szabad identitás vállalás jogát, a kultúra és nyelv gyakorlásának feltételeit és az anyaországgal való kapcsolatfelvétel könnyített lehetőségét kívánja segíteni, akkor ennek koncepcióit is egyértelművé kell tenni. Ellenkező esetben „A szuverenitás és a nemzeti önrendelkezés nemzetállami logika mentén feloldhatatlannak bizonyult dilemmájába ütközünk” (Szarka, 2004b: 257). Ennek a dilemmának súlyos következményei lehetnek. Először is a nyugati országok számára félreérthetővé válik a magyar törvénykezés valódi célja. Ez ma is tapasztalható a nyugati országokban megjelent újságcikkekben. Több esetben félreértelmezik mind a 2001. évi LXII. magyar státustörvényt, mind az új, a magyar állampolgárságról szóló 2010. évi XLIV. törvényt; szélsőjobboldali, radikális és az Európai Unió országai közötti békes együttélést veszélyeztető intézkedésnek tüntetik fel őket: „A magyar Országgyűlés elfogadta a kettős állampolgárságról szóló polemikus törvényt. [...] A törvényjavaslat az első pillanattól kezdve feszültséget okozott [...] mert veszélyt jelent Szlovákia szuverenitására” (El Mundo, 2010/05/26). Egy másik spanyol napilapban azt írták, hogy a kettős állampolgárságról szóló magyar törvény „provokáció és a nacionalizmus dicsőítéséről szól” (El País, 2010/

06/13). A *Le Figaro* francia napilap úgyszintén provokatív intézkedésnek állította be a törvény elfogadtatását és hozzátette „Magyarország soha nem tudta kiheverni a traumát, amit az 1920. június 4-i trianoni békeszerződés okozott” (Le Figaro, 2010/08/16). Az ilyen jellegű közleményeket még hosszasan sorolhatnám, de most térjünk át a nemzeti önrendelkezés és a kisebbségi önrendelkezés koncepciók tisztázatlan kezelésének más következményeire. Nemcsak a nyugat-európai média, hanem a környező országok politikusai is félreértelmezhetik a törekvéseinket (vö. Robert Fico reakciói).

Másrészről, e koncepciók tisztázatlansága miatt a magyar közvélemény számára a kisebbséget érintő törekvések értelme, értéke és fontossága elvész a belpolitikai harcok viharában. Ezekre a következményekre Lőrincz Csaba már 1992-ben felhívta a figyelmet: „Mérges vitákra számíthatunk a magyarországi politikában és a környező országok többségi nemzeteinek szószólóival, ha a nemzeti önrendelkezés és a kisebbségi önrendelkezés fogalmát összemossuk. A környező országok többségi nemzetei az önrendelkezést minden bizonnyal nemzeti önrendelkezésként, a pozitív jog alapján, a nemzetközi jog ortodox megközelítésének megfelelően fogják értelmezni, magyarországi hívei és a magyar kisebbségek pedig az eddigi jelekből megítélhetően nem nagyon igyekeznek világossá tenni, hogy ők kisebbségi, korlátozott önrendelkezésre gondolnak” (Lőrincz, 2010: 132). Emellett Lőrincz Németh Zsolttal és Rockenbauer Zoltánnal együtt több mint tíz évvel ezelőtt megállapította, hogy ha a kormány nem vizsgálja felül az elhibázott alapszerződés-politikáját, annak súlyos következményei lehetnek a jövőben: „Félő, hogy mindennek a magyar belpolitika nemzeti szélsőségektől mentes jellege, a szomszédos országok belpolitikai helyzete, illetve a magyar-magyar kapcsolatrendszer látja kárát” (Lőrincz, 2010: 210).

„Ezekben a tervezetekben egy kisebbség, mint kisebbség kíván rendelkezni önmagával” (Lőrincz, 2010: 132).

Ebben a mondatban megfogalmazódik a státustörvény eredeti célja: a határon túli magyarság identitásvállalásának támogatása egy hazai kisebbségpolitikai intézkedés segítségével. Azonban felmerül az a probléma, hogy mind a törvények megfogalmazása, mind az azt képviselő politikusok hozzászólása néhol pontatlan, ami megint csak félreértelmezhetővé teszi a kitűzött célokat. A 2001. évi LXII. törvény fogalmazása szerint: „a szomszédos államokban élő magyaroknak az egységes magyar nemzethez való tartozása, szülőföldjükön való boldogulása, valamint nemzeti azonosságadata biztosítása végett” született a törvényjavaslat. Nincs meghatározva viszont, hogy a törvény alkotói mit értenek az „egységes magyar nemzet” fogalmán, ami egy konkrét példája a nemzeti önrendelkezés és a kisebbségi önrendelkezés koncepcióinak zavaros, félreértel-

mezhető használatára. Másrészt, az olyan kijelentések, mint „*ugye volt az a vád velünk szemben, hogy miért siettünk ezzel a törvénnyel? [...] Hát először is elvi okokból se várunk, mert nekünk ez identitást jelent. [...] Valóban egy ország és egy nemzet egyesítéséről van szó*” (mondta Semjén Zsolt, miniszterelnök helyettes 2010. szeptember 19-én a HírTv *Péntek8* műsorában, a kettős állampolgárságról szóló 2010. évi LXII. törvényről). Az ilyen kijelentések is nyílt teret adnak a félreértelmezésnek, az esetleges támadásnak, hiszen közös nevezőre hozták az állam és a nemzet érdekeit, Magyarországot a magyarság központjává teszik és nem kisebbségi, hanem a nemzeti önrendelkezés koncepciójával magyarázzák a törvényt. Természetesen nem kívánható egy politikai vezetőtől sem, hogy ne az általa kormányzott állam érdekeiből kiindulva értelmezze a törvényeit, de az ilyen jellegű témákban, ahol egy határon túli kisebbség kulturális mivoltáról van szó, ott nem keverhetők össze az állam és a nemzet fogalmai. „*A toleranciát hirdetőik is tudják természetesen, hogy az etnocentrizmustól teljes mértékben megszabadulni nem lehet, de a vele járó veszélyeket is időben tudatosítani kell(ene): ha az emberiség nem akar a múltban létrehozott értékek meddő fogyasztójává válni, akkor – Clifford Geertz kifejezésével – a sokféleség édes hasznát kell hirdetnie*” (Bodó, 2005: 21). Erre Lőrincz Csaba is utalt, amikor a liberális párt figyelmét arra hívta fel, hogy „*a régió etnocentrizmusát nem etnocentrikus politikával kell ellensúlyoznia, az autarchikus törekvésekkel pedig nem szabad autarchiát szembeállítania [...] ami a politizálását meghatározhatja, az nem a környező országokban észlelhető mozgások, hanem a nyugati demokráciák mintája*” (Lőrincz, 2010: 88).

„*Mi történjék a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarokkal?*” (Lőrincz, 2010: 336)

A szóban forgó törvények megalkotása során keletkezett vitákban, úgy tűnik, hogy egy alapvető fontosságú kérdés megválaszolatlanul maradt: az állam, a határon túli magyar kisebbségeket a szülőföldjükön kívánja támogatni, vagy a Magyarországra történő áttelepítésüket szeretné szorgalmazni? Ez a kérdés heves vitákat kavart a közvéleményben is a 2004. december 5-i népszavazás alkalmával. Mint arra már utaltam, ez a népszavazás a 2001. évi LXII. törvényre alapozva, a magyar állampolgárság megszerzésének feltételeire irányult. A szavazók a következő kérdésre adhattak választ: „*Akarja-e, hogy az Országgyűlés törvényt alkosson arról, hogy kedvezményes honosítással – kérelmére – magyar állampolgárságot kapjon az a magát magyar nemzetiségűnek valló, nem Magyarországon lakó, nem magyar állampolgár, aki magyar nemzetiségét a 2001. évi LXII. törvény 19. paragrafusára szerinti magyarigazolvánnyal vagy a megalkotandó törvényben meghatározott egyéb módon igazolja?*” Tisztázatlan volt azonban a szavazó állampolgároknak, a határon túli

magyaroknak és más ország politikusainak is, hogy pontosan mi a státustörvény célja. A kisebbségi politika és a bevándorlási (migrációs) politika koncepcióinak összekeveredése hozzájárult a magyarországi baloldal ellenkampányához, ami ezt a létfontosságú nemzeti kérdést a belpolitikai viaskodás egyik eszközévé tette. Részben ezzel magyarázható a népszavazás eredménytelen kimenetele. A hazai politikusok nem adtak egyértelmű választ a szóban forgó kérdésre, és a média sem közölt olyan empirikus úton szerzett tudományos eredményeket, melyek valós képet nyújtottak volna a határon túli magyarok érdekeiről és szándékairól. A valóság egészen más volt, mint azt a szavazó állampolgárok nagy része gondolta, ugyanis egy, a státustörvény elfogadása után, 2001 júliusában készült felmérés szerint, a határon túli magyarok körében a kivándorlási potenciál a felére, 25%-ról 12-13%-ra csökkent (Lőrincz, 2010: 336). Jómagam is jártam az érintett térségben és saját tapasztalatom is ezt támasztja alá:

„*Mikor volt a 2004. december 5-i szavazás, akkor miért uszították a népet, hogy mi majd megyünk oda munkát keresni? Nem mentem volna! Nekem nem kell onnan alamizsna...*” – Kisszelmenc (Mali Szelmenci) lakosa (Ukrajna, 2009. december).

„*Nekiünk itt van az otthonunk, és nem ott. Aki akart az meg eddig is ment és nem csak Magyarorszáig jutott. Sokan mentek Hollandiába meg Angliába is és ott még könnyebben kaptak munkát...*” – Holtmaros (Lunca Mureşului) lakosa (Románia, 2010. július).

Sorolhatnám még az efféle kijelentéseket felvidéki és vajdasági magyaroktól hallott elmondásokból, de ennek a dolgozatnak nem az a célja, hogy a politikai viaskodás következményeit kihangsúlyozza, hanem, hogy segítsen az ügyet érintő koncepciók tisztánlátásában, adott esetben a magyar kisebbségpolitikai (etno- és identitáspolitikai) és a magyar bevándorlás-politikai célok közötti különbségek megértésében. Míg ez utóbbi egy haszonelvű államstratégia (vö. a nyugat-európai országok migrációs politikái), a kisebbségpolitika a szolidaritáson alapuló stratégia. Erre a stratégiára kellene, hogy épüljön a határon túli magyarok érdekeiért vállalt felelősség kérdése. Ez azonban nem volt ilyen világosan tisztázva, aminek legfőbb oka, hogy „*mind az adminisztráció, mind a politikai döntéshozók részéről a kivárás a jellemző. Közben persze telik az idő, és: „úgy ürülnek ki ezek a területek, hogy egyfolytában mindenki arról beszél – és többnyire el is hiszi ezeket a szavakat –, hogy nem adjuk föl ezeket a területeket*” (Lőrincz, 2010: 349-340).

A kivárás közben kompromisszumok születnek. A kompromisszum lehetősége pedig nem minden esetben hat pozitívan a szóban forgó ügy kimenetelére. „*Míg technikai kérdésekben lehet, sőt többnyire ajánlatos kompromisszumokat*

kötni, addig a koncepcionális kérdések esetében a kompromisszum a legtrikább esetben lehetséges, mikor pedig egymásnak ellentmondó koncepciókról van szó, akkor lehetetlen. Utóbbi esetben a kompromisszum nem kompromisszum, hanem egy probléma elvi megoldásának elodázása” (Lőrincz, 2010: 146). „A politikai kompromisszumoknak esett áldozatul néhol a jogszabály belső koherenciája, és az ilyen kompromisszumok következtében nehezült meg jogrendbe való illesztettség” (Lőrincz, 2010: 145).

A MÉRTÉK

„Az autonómia nem más, mint ha az ember szabadon vállalja saját kötöttségeit” (Lőrincz, 2010: 130)

A magyar státustörvény céljairól és annak lényegéről Lőrincz Csaba olyan idealista képet nyújt, amit bár a valóságban nehezen lehetne pontról pontra kivitelezni, racionalitása és átfogó perspektívája mértékadó a határon túli magyar kisebbség helyzetének, anyaországgal való kapcsolatának és az erről alkotott jogrendszernek a tisztán látásához és értelmezéséhez.

Lőrincz elmélete a következő: ahhoz, hogy a státustörvény kivitelezhető legyen (tehát hogy az adott mikro-régióban élő emberek nemzeti autonómiájának feltételei biztosítva legyenek) az érintett államoknak megfelelő perspektívából kell a kisebbségi kérdésekre tekinteniük. Tisztázniuk kell, hogy a kisebbségek léte nem anomália egy társadalomban és hogy a kisebbségi kérdés definíciószerű kezelése nem más, mint az adott ország adottságainak megfelelően, a politikai autonómia gondolata, a föderalizmus elve (Lőrincz, 2010).

Az alábbi meghatározás az autonómia fogalmára épül, ami a saját kötöttségek vállalásának szabadságát jelenti. Mivel ez a meghatározás elég tág, vannak, akik minden jót, mások minden rosszat belemagyaráznak. „Ahhoz, hogy a kötöttségek szabadon legyenek vállalhatóak, a kisebbségek esetében, szükséges a többség belátása egyfelől, másfelől pedig a kisebbségek józan mértéktartása” (Lőrincz, 2010: 131). Ez azt jelenti, hogy a kisebbségeknek a kulturális, nyelvi, társadalmi és történelmi értékeik megtartásához szükségük van arra, hogy a többségi állam hatalmat ruházzon át rájuk. Ebben kell(ene), hogy az anyaország külpolitikai intézkedéseivel segítse, támogassa a határon túli magyar kisebbségeket.

Arra a kérdésre, hogy az adott államok – mint Románia, Szlovákia, vagy Ukrajna – miért korlátoznák belső szuverenitásukat a magyar kisebbségi önkormányzatok javára, Lőrincz Csaba egy 1991-ben tartott előadásában azt válaszolta, hogy ha a politikánk célja a határon túli kisebbségekben élő honfitársaink egyéni szabadságának növelése, akkor az nem csak a magyar belpo-

litikának az érdeke, hanem a környező országok államainak is. „A kisebbségi egyén szabadságának csökkenése ugyanakkor a többségi egyén szabadságának csökkenését eredményezi. [...] Ha a szabadság növelése a kritérium, nemcsak a kisebbségnek, hanem a többségnek is érdeke a kisebbségi közösségek védelme” (Lőrincz, 2010: 89). Tehát ebben az elméletben nem az államok gazdasági, vagy politikai érdekei a mérvadóak, hanem egy utilitarista etika. „A politika számára elfogadható elmélet morálisan elfogadható elméletet jelent. Ha nem az, akkor hibás a teória. Az immoralitásnak tudvalevően nincs elmélete” (Lőrincz, 2010: 135).

A kisebbségek kötöttségeinek szabad vállalása (az autonómia) a jogrendszerbe úgy illeszthető be, hogy ha megfogalmazzuk azt az érdeket, ami elegendő indokul szolgál arra, hogy a többségnek – az érintett államok népeinek – kötelezettségül rójuk az autonómia megadását, biztosítását. A kisebbségi önrendelkezéshez való jogot kellő mértékben pedig nem más, mint az adott kisebbség saját kultúra megőrzésének és ápolásának érdeke indokolja. Ez az érdek nem a magyarországi nemzeti önrendelkezéshez, nem az „egységes magyar nemzet” kiépítéséhez, hanem a magyar kultúra megőrzéséhez és ápolásához fűződik, így alapozza meg az önrendelkezéshez való jogot. „Semmilyen állam nem tekintheti magát a nemzeti kisebbségek fontosabb szószólójának, mint ezek saját és legitim politikai szervezetei. [...] A nemzeti kisebbségek közösségei önmagukban is morális értékkel bírnak. Ezeket a közösségeket tehát saját létükből fakadóan illetik meg az egyéni és közösségi jogok” (Lőrincz, 2010: 81-82).

A határon túli magyar kisebbségek élő példaként bizonyítják azt, hogy az államhatárok radikális átrendezése és az elnyomás ellenére is a nemzeti identitás olyan tényező, amitől nem tekinthetnek el a térség politikai hatalmai. Nagy előrelépést jelent, hogy a magyar állam nyíltan vállal felelősséget a térségben élő magyar kisebbségek kulturális fennmaradásáért. Ahhoz, hogy ezt a feladatot hosszútávon és megfelelően tudja véghezvinni, szükség van arra, hogy mind céljaiban, mind koncepcióiban egyértelmű és pontosan megfogalmazott tervezeteket alkosson. Ellenkező esetben fennáll a veszélye annak, hogy a politika félreértelmezhetővé válik és a szóban forgó értékek elkopnak, ami végső soron nem összetartaná, hanem még jobban széthúzná a nemzetet. Másrészt, a kisebbségek érdekeiért vállalt felelősségbe az is beletartozik, hogy tisztázva legyenek azok a sztereotípiák, amelyeket jól tükröznek az olyan jellegű viccek, mint hogy „a székelyből akkor lesz román, ha elmegy Pestre”. A feltételek ehhez mind az oktatásban, mind a médiában adottak. Fontos, hogy az ilyen típusú, kategorizálás által létrehozott értékítéleteket olyan formán alakítsuk, hogy az a valóságot tükrözze, anélkül, hogy átesnénk a ló túlsó oldalára és újabb sztereotípiákat hozunk létre.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Anderson, Benedict (2006): *Elképzelte közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről*, L'Harmattan – Atelier, Budapest

Bindorffer Györgyi (2004): „Határon innen - határon túl” In: *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből III*, szerk. Kovács Nóra, Osvát Anna, Szarka László, Akadémia Kiadó, Budapest, 29-42. o.

Bodó Barna (2005): „Értékek, nyelvhasználat - szórvány” In: *Magyarlakta kistérség és kisebbségi identitások a Kárpát-medencében*, szerk. Bakó Boglárka, Szoták Szilvia, Gondolat Kiadó, Budapest, 20-44. o.

Borsi-Kálmán Béla (2004): *Kérdések és álkérdések. Gondolatok a csoportérdek-érvényesítés, a nemzeti önkép és a globális stratégiák összefüggéseiről*, Akadémia Kiadó, Budapest

Gellner, Ernest (2009): *A nemzetek és a nacionalizmus*, Napvilág Kiadó, Budapest

Halász Iván - Majtényi Balázs (2002): „A magyar státustörvény a kelet-közép-európai jogi szabályozás tükrében” In: *Tér és Terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből I*, szerk. Kovács Nóra, Szarka László, Akadémia Kiadó, Budapest, 391-407. o.

Iordachi, Constantin (2004): “Dual Citizenship in Post-Communist Central and Eastern Europe: Regional Integration and Inter-ethnic Tensions” In: *Reconstruction and Interaction of Slavic Eurasia and its Neighboring World*, szerk. Ieda, Osamu és Tomohiko, Uyama, Hokkaido University, 105-139. o.

Lőrincz Csaba (2010): *A mérték*, szerk. Borsi-Kálmán Béla, Filep Tamás Gusztáv, Zelei Miklós, Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány, Méry Ratio Kiadó, Budapest

Szarka László (2004a): „A magyar kedvezménytörvény identitáspolitikai céljai” In: *Ami összeköt? Státustörvények közel s távol*, szerk. Halász Iván, Majtényi Balázs, Szarka László, Gondolat Kiadó, Budapest, 123-136. o.

Szarka László (2004b): „A kettős állampolgárság jogintézménye, mint a kisebbségi és a migrációs léhelyzetek kezelésének eszköze” In: *Kisebbségkutatás*, 13(2), Lucidus Kiadó, 255-265. o.

Szarka László (2005): „A nemzeti azonosságtudat kistérségi sajátosságai” In: *Magyarlakta kistérségek és kisebbségi identitások a Kárpát-medencében*, szerk. Bakó Boglárka, Szoták Szilvia, Gondolat Kiadó, Budapest, 121-136. o.

Szűcs Jenő (1974): *Nemzet és történelem*, Gondolat Kiadó, Budapest

FELHASZNÁLT WEBOLDALAK:

Kisebbségkutatás, Szemle a hazai és külföldi irodalomból: www.hhrf.org/kisebbségkutatás

Az Ország Háza: www.parlament.hu

MTA, Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: www.mtaki.hu

VERSEK KONTRA VARANGYOK

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: *JÉG ÉS KORBÁCS*

(VERSEK 2002-2010)

1.

Érdekes véletlenség figyelhető meg Vári Fábián László *Jég és korbács* című 2010-es verseskötetének nem csupán költeményeket, hanem egy beszélgetést is tartalmazó egészében. Ugyanis ilyen címmel jelent meg a *Hitel* 2008-as szeptemberi száma, benne a szerző *Jég és korbács* Fekete Gyulának ajánlott költeményével, de a *Magyar Napló*ban évre, hónapra pontosan ugyanekkor olvashattuk a Vári Fábián Lászlóval készített beszélgetést, mely a *Verset, ne ocsmány varangyot!* címet kapta. Most ez a két feltűnő és immár ismerős cím nemcsak egy időben, hanem egy helyütt is, ebben az új könyvben szervesül, és a 2002-2010 között született Vári Fábián-versek egybeolvasását termékenyen befolyásolja. Ha pedig a kötet három ciklusán kívül álló költeményt, az *Ajánlás nélkül* címűt is idevonjuk, akkor tovább erősödik a szervező gondolata. „A pogány papoktól mentséged nem lesz / alakot váltva visszajárnak / varangytestükből szemközt hugyoznak / eszelős lidércként utadba állnak / ködöt huhognak összevihognak / s amíg lassúdan látásod veszted / tompítsa elméd fekete fátyol / ne érezd idő előtt a veszted” – indul a verseskötet. A költemények és a beszélgetés elolvasása után visszatekintve a *vers* és a *varangy* szavak szimbolikája kiszélesedik: küzdőtérként is mutatkozó világunk szembenállóivá lesznek.

A *vers* Vári Fábiánál mindig is létez köztött volt, az emberi – alkotói s olvasói – létet befolyásoló értelmes szépség, mely a történelmi s népköltészeti (nyelvi) múltban gyökerezik, de korszerű elemei révén a ma embere mellé kíván állni a mindennapi küzdelmek során. Ez kiolvasható a vele készült beszélgetésből, de a *Jég és korbács* versei is ugyanezt mutatják. Ami ellenében pedig ajánlja a szerző verseit, azt a *varangy* szó kiszélesedett elvontsága jelenti e könyvben. Ez pedig nem más, mint a rútságához kötődő „újkori barbarizmus”, az emberlét lefokozódása, a kulturálatlanság, primitívség, leépülés, árulás és hazudozás, „vakság”, amoralitás és értékpusztulás. Az ember célirányos megtevesztésével, „e tűzreValó Világ” (*Csoóri Sándorhoz*) számára „iszonyodást” jelentő vadhajtsaival szemben állítja a szerző a vele készült beszélge-

tésben, hogy „még mindig sokan vannak, akik tőle” – azaz a költőtől – „várnak vigasztaló sorokat”. „Úgy illik hát, hogy verset adjon a kérő kezekbe, s ne ocsmány varangyot.”

Az elmúlt nyolc év alatt megszületett versek világában ezért is lesz érthető a veszteségek számbavételének hangsúlyozása, a leltárkészítés és látélet-felvétel többszöri előfordulása úgy, mint motiváló-versformáló tényező. „S számlál az Úr: a tengeren / lebeg egy milliárd halott” (*Az utolsó előtti napon*); „örökséget a hold / leltárkönyvvel járja” (*Fekete eső*); „felírtam rendre / minden veszteséget” (*Jég és korbács*); „lássuk végre a könyvelést: mit veszítettünk a bolton” (*A páternoster kosarában*). Ez a pontosságra, majdhogynem „számszerűsítésre” törekvő szembesülési igyekezet egyszerre határmegvonás is: mindaz, ami elpusztult, vagy pusztulóban, kiveszőben van, meghatározza az épen maradt (kevés) szépséget, értelmet, emberséget, reményt a jövőre nézve. Eként és ebben a világban tudatosul a kötet személyessége, ez határozza meg a lírai hős hangvételt, beszédmódját, szerepét és látását, amely négyes fonadékká válva közösségi kötődését is rendre kimutatja. Vári Fábián sajátos nyelvhasználata [például „a névjegyévé vált archaikum” (Nagy Gábor)] révén még szerelmi lírájának bensőségességét, egyediségét is képes valamilyen fokon közösségi színnel átítatni, amiben nyilvánvalóan a népdalokkal s balladákkal rokonságot mutató szürrealitásának van szerepe.

Tehát szervesség a *Jég és korbács* kötet egészében, ugyanakkor „szerves továbbépítése” ez a könyv a szerző eddigi munkásságának (Görömbei András szavai a kötet borítóján). Miközben újítás is, olyan törekvés egy-két fontos költeménynél, melyből Dobás Kata (*Új Könyvpiac*, 2010. 05. 28.) „az eddig vállalt költői létmód folytathatatlanságát”, annak „nagy ívű újraírását” véli kiolvasni, hiszen „töredékeire hullott környezet” az, ahová eljutott a versformálás és a lírai személyiség; vagy más szavakkal: a „kifordított világ vándora”, akinek beszélgetőtársa sok esetben a „transzcendens fél, az emberré lett istenség” (Iancu Laura, *Hitel*, 2010/ 8.).

2.

Ez utóbbi meglátás első fele bizonyára onnan van, hogy a *Jég és korbács* kötet számos helyén találni mesésnek mondható elemeket, azaz: játékos és groteszk formát. „Valami sárkány járt – / mondják – az égen, / s a nap vele pártolt, / de ki megy a sárkánnyal / manapság öltre?” – olvasható a *Két fénybogárban*, vagy „a föld peremére lépek, / fejem a holdba verem” – áll az *Akit bölcsőbe szültek* című versben. Ám e költői világlátás és -érzékelés alapját mégis többnyire az apokalipszis felé tolódó romlás, pusztulás, baj- és káosz-érzékelés adja. Ezt

bizonyítják azok a versek, amelyekben hol az aszály, majd az orkán (*A hold kolompja*), hol az özönvíz (*Az utolsó előtti napon*) adja a költemény alapját, hol pedig a teljes sötétség beállta, mint a *Két fénybogárban*. De ugyanide sorolják be magukat azok a költemények, amelyek már címükkel is apokalipszis-közeli hangulatot keltenek: *Kannibál évszakok*, *Fekete eső*.

Ez a jelen idejű, zömmel bajokat és pusztulást észlelő létezés kapcsolódik össze a világteremtés és -rend túlnyomórészt keresztény motívumaival. Csak az a motívumkészlet és szemlélet, mely a korábbi kötetekben nem mutatott változást, és a keresztény-református attitűd határán kívül alig látott másban szervesíthető nyelvi lehetőséget – most mintha bővülne, másfelé is nyitna. Az Úrral folytatott párbeszéd továbbra is fennáll, de a szélesedő látásra mindjárt a nyitóvers, az *Ajánlás nélkül* felhívja a figyelmet. Csak míg ebben a versben, a „pogány papok” ’vallástalan, szándékos megtévesztők’ jelentésben szerepelnek (ezért is lesz „varangytestük”), a következő költeményben, a *Nomád evangéliumban* már a pogány szó másik eredeti jelentése válik fontossá, mégpedig a ’nem keresztény’. Ám e ’nem keresztény’ értelemhez korántsem társul negatív tartalom, még csak ilyen mellézköngye se. A *Nomád evangélium* ezért is érdekes, de költői újítási ambíciója szempontjából szintén.

A *Nomád evangéliumban* sikeres nyelvi ötvözetét tapasztaljuk a keresztény és a pogány világ összeegyeztethetőségének. A cím két szava, a *nomád* és az *evangélium* a versben messi, és egymástól is távol eső időket köt össze hatékonyan. A magyarság nomád kori, „pogány” világába, annak nyelvi megjeleníthetőségébe helyezve látható a keresztényi evangéliumi történet. A Megváltó születése, halála-elpusztítása, majd feltámadása adja a vers epikai tartalmát. A szókincs nomád, „pogány” kori („kancatej”, „a törzs vénjei”) és keresztényi időket („a kakas hiába ordította torkát rekedtre”) idéz, miközben a „meteor”, „spirál”, „kémhold” szavak 21. századivá korszerűsítik a szöveget, mintegy időtlenné téve „a történetet”. A tanulság és következtetés pedig az ember egyik ősi, még a kereszténység előtti idejéből származó, ámde legnagyobb leleménye, későbbi filozófiája s tanítása: a szeretet.

Ezt a végső igazságot erősíti a *Karácsony csillaga* „cselekvő béke kell – / az ember mind rokon” gondolata. De az első ciklus (*Ördöglakat*) többi verse a költői eszközök s a nyelvhasználat jól ismert Vári Fábián-féle sajátosságai révén – és természetesen a létérzékelés hasonlatossága folytán – kapcsolódnak egymáshoz, azaz: nem követik a nyelvi ötvözetre építhető újszerűséget, mint ami helyenként a ciklusnyitó *Nomád evangéliumnál* volt tapasztalható. A *Csonkahét* meghittsége, a „Kisded” megszületésének története olyan formát kap, mely – ritmikája, sortördelése révén – néhol gyermeknyelvi játékoságra emlékeztet, de – ha úgy olvassuk – akár még Nagy László *Játék Karácsonykor* című versének Sebő-dallamát is képes fel-

idézni. Az Ószövetséghez kötődő versben, *A Gikhon partjain* címűben sem a nyelvi koherencia újszerűsége, hanem a jól ismert Vári Fábián-nyelv szólal meg: „mikor az Úr a jövőt programozta, / s szájában haszonra / fordult az ige”; vagy: „az idő vén malma leállt egy percre – / a program észlelte / a durva hibát”. Mindemellett az *Ördöglakat* ciklus java része – csakúgy, mint az azonos című fejezetzáró költemény – valamiféle kiütkezés szükségességét is érvényre juttatja. Tudniillik az apokalipszisbe sodródó lét ki- és megmenekülése a keresztény tanítás által – úgy látszik – mégsem megoldott, hiszen „lecsap a víz a földi tájra, / lakat kerül / az ágyékra, szájra, / s nem oldja ki a szeretet / az ördögi szerkezetet”. De hogy aztán ez – mármint a kiütkezés, és annak eredményessége –, az elmúlt nyolc esztendő „ördöglakatja” mellett vonatkozik-e önmagára is, azaz a költői-nyelvi létmódra, ha nem is az egész kötetben, de némely helyen kiolvashatóvá válik.

3.

Ebből a szempontból is izgalmas a következő két fejezet. A *Jég és korbács* kötet második részében – *Mítosztöredékek* – ugyanis feltűnik, hogy a szerelmes versek és bordalok közt csak egy hatsoros „virágének” van, és nincsenek „széphistóriák”, „balladák”, de megjelennek a *Mítosztöredékek*, *Kócsag-dalok*, *Táltosok*. Más, „világibb” lett ez a ciklus, mint a korábbi kötetek azonos témájú verseinek fejezetei. Az említett *Új Könyvpiac*-beli kritika sem véletlenül sorolja fel ezeket a verseket, ugyanis bennük az archaikum a mai nyelvvel úgy találkozik, hogy koherens hangzásuk friss minőség lesz.

Talán a *Táltosok* a legjobb példa erre. Természetesen a „szerelemről már / ne énekeljünk / két felleg között / villám a testünk” gondolata elsősorban a költemény belső idejének egyik állapotára vonatkoztatva igaz, ám ezen túl az egész versre is, különösen, ha a korábbi „virágénekekkel” és a „széphistóriákkal” vetjük – hallgatjuk – egybe. Már a táltosok szó ugyancsak „pogány” kort idéző hangulata, valamint szeretőkre vonatkoztatva történő jelentésbővülése is jó találat, akár a (testi) szerelmi játék és a nemi aktus érzékeltetése olyan nyelvvel, hogy az nem lett se idétlenül álszent, prúd, vagy túlzottan virágnyelvi, de obszcén-pornográf se. Az emberfeletti, önkívületi mámor (transz) pontosságát, szépséget kap, például (egyébként a kötetben számos helyen található) szép alliteráció révén is: „vérbolond vércse, / vágok utána, / s lábát mögöttem / lakatra zárja”. De a nyelvi-ritmusbeli szabályozottság (többnyire kétütemű ötös sorok, a szerző alig használ sorátvitelt) pedig csöppet sem lesz akadály a szertelen, vad és szabályoz(hat)atlan szerelmi „marakodásnak”.

A *Táltosok*at egészíti ki az *Emelkedő kócsag*, a *Mítosztöredék*, kicsit a *Csen-desülj pulzusom*, részeiben a *Mire vagy jó*. Természetesen a bordalok csak

lázán kötődnek a szerelem világához, hiába képeznek azzal egy fejezetet a könyvben: „a szamorodni kincs, / ha nincs, kész gyöttelelem, / álomban nőnek bájait / is abban fürdetem”. Jó, hogy a népdaloktól a nótázás határáig elmenő verselés (*Lehoztak a vizek*) humoros ötletre vált: „kezem ha remegne / szalmaszálon szívnam”, vagy a könnyen idillikusnak olvasható megoldást a szerző olyan „korszerűbb” szóval próbálja ellenpontozni, amely megoldást sikerrel alkalmaz ő hosszú évek óta: „a nap már éppen / anyjához készült, / mosdóvíz, vacsora várta, / mikor egy orgazmus-közeli / sikoly szakadt / a szeplőtlen gemenci tájra” (*Veránkai románc*). És bár tematikai tekintetben természetesen ide sorolandó a cikluscím-adó *Mítosztöredék*, az ajánlás révén (Antall Istvánnak) a kötet harmadik – szintén *Jég és korbács* című –, sajátosan hangsúlyos fejezetéhez is hozzákapcsolódik.

Ugyanis a *Jég és korbács* úgy könyv-, fejezet- és verscím, hogy a kötet egyik szembeötlő tulajdonságára szintén rámutat, és ez az olvasást egy határozott irányba tereli egyértelműen. A szerző konkrét személyiségeknek ajánlja a ciklus szinte valamennyi versét, és így kisebbfajta közösséget hoz a könyvben létre. A nagy elődök, mesterek – József Attila és Nagy László – mellett két versben is Csoóri Sándorhoz fordul a szerző, és Görömbei András, valamint Döbrentei Kornél neve mintegy további eligazítást ad, hogy e formálódó kis könyvbéli közösség milyen értékeket képvisel, mondjuk a *versek és varangyok* mindenkori s mai világában. (Veszteség, hogy az *Útravaló*, a Nagy Gáspárnak ajánlott 2007-es költemény kimaradt ebből a kötetből.)

E formálódó közösséget hivatott erősíteni „Béni” (a beszélgetésből kiolvasható, hogy itt barátjához, S. Benedek Andrásához fordul Vári Fábián), vagy azok a személyiségek, akik a *Szoborbeszéd* című versben lettek megszólítva-megemlítve: Bobory Zoli, Szilágyi Pista, Gyóni Géza, Gál Sanyi, jó Szakolczay – ahogyan szerepelteti e neveket a szerző. Fekete Gyula (neve) pedig mintegy szimbolizálja a fentebb említett leltárkészítést és számvetést meg szembesülést, akiről tudjuk, hogy az összes baj és gond eredetét a szűnni nem akaró népességfogyásban s nemzetpusztulásban látta úgy, hogy állandóan szóvá téve azt próbált küzdeni ellene. Természetes hát, hogy a Fekete Gyulának ajánlott *Jég és korbács* költemény három arányos része (megszokott nivójú Vári Fábián-féle költői nyelvezet és trópusok) olyan pusztulást idéz fel – mely egy természeti csapás költői képeivel indul, majd az apai örökségről, végül pedig „az elhajtott magzatokról” szól –, hogy az személyes és közös gond lesz egyszerre. Akárcsak a kötet egyik legerősebb, nyomatékos kompozíciója, a „Zoltán fiamnak” ajánlott *Változatok a halotti beszédre* című négy részes költemény. Azzal a többlettel, hogy ez a hosszabb vers az enyészeten és romlásán kívül a költői-nyelvi létgondot is komolyan érinti.

A *Változatok a halotti beszédre* egy családja pusztulásának ürügyén egybelátott (történelmi s egyéb) problémák átlényegített szövedéke. A „Zoltán fiamnak” történő ajánlás és a versben előforduló „Fébian” családnevű „Jímy” emlegetése az önéletrajziség felé tereli az olvasást, és ehhez kötődik a kompozícióban hangsúlyos én költői-nyelvi létgondja úgyszintén („hát miért vagyok én ennyire fontos?”). (Mintha a *Táltosok, Kócsag-dalok* nyelvezete ezen költemény után született volna.) Még egy-két helyen archaikum és korszerűség párhuzamára épül a szöveg, és olvashatók ilyen – egyébként erőteljes – megoldások, mint a „mártom szívem falába olykor a pennát”, de a „meghurcolt tudat” által kivetett „vérszennyes piktogramok, enervált vers-abortátumok” emlegetése a vers záradékában olyan sajátosan mai halotti, személyes beszéd áll össze, ami siratás is, de valami újnak a kezdete is lehet egyben: alighanem a korábbi nyelvi-költészeti lét újraformálásáé.

Mindez akkor is igaz, ha a kötet záróverse (*A páternoszter kosarában*) nem e nagyon izgalmas belső formai lehetőséget kívánja tovább hangsúlyozni, hanem a könyv és e ciklus tematikailag szerkesztett egységét. Így „a 80 esztendő Csoóri Sándornak” ajánlott költemény egyszerre erősíti meg a *Jég és korbács* című vers aktualitását („mert fogyunk, fogyunk csak / folyton...”), de nem különbül az egész kötetét, azt, amit „az elmúlt nyolc esztendő” jelent veszteségben, önpusztításban, „újkor barbarizmusban” egyaránt.

Már a Görömbei Andrásnak ajánlott költeményben (*Jégangyal*) is annyi dermedés, „jég” volt, mint amennyi nincs az egész eddigi Vári Fábián-életműben, de a Döbrentei Kornélnak ajánlottban is „jégszilánkokat visz a vér”, és a Csoóri Sándornak ajánlottban szintén „lélekig járunk a hóban”. Úgyhogy ez az állapot könnyen összefüggésbe kerül a „támadó alakzatba” szerveződő „gének” konkrétabb értelmezhetőségével (például 2004. december ötödikével). Továbbá „az ország ormán lobogó Belzebub setét lelke”, a „Hotel Kempinski” és az „aranybarom”, az „Ejrópa mennyezetén dölyfőlő csillagok” úgy idézik meg a 2002 és 2010 közötti idők némely egyéb dátumát, hogy azok a magyar nemzetpolitika által válnak értelmezhetővé, akár csak a „kordon” szó a *Karácsony csillagában* (vagy a „gumibot”, „gáz” a hiányzó 2007-es *Útravalóban*).

Ilyen szempontból is „tisztá sor” e versbeszéd annak, aki nyitott szemmel járt az elmúlt nyolc esztendő *versei* és *varangyai* között Magyarországon, vagy történetesen Kárpátalján, ahol – egyébként – Vári Fábián László élt és írta a *Jég és korbács* verseit.

PENCKÓFER JÁNOS

„CSAK A VERS MÉRTÉKE ÖRÖK”

(FINTA ÉVA: SZAPPHÓ A SZIRTEN)

Nocsak! – akadt meg szemem a fenti verssoron, amikor az Együtt 2009/2. számában először olvastam a *Szapphó a szirten* című verset. Akkor tehát – gondoltam bele a költeménybe kissé kételkedőn – mégsem a vers lenne örök, ahogyan azt eddig mély meggyőződéssel hittem? A formakultusz végül győzedelmeskedik a tartalom rovására a Finta-lírában? Többek között e sor miatt vártam kíváncsian erre a kötetre, pontosabban azért, hogy megbizonyosodjam: hirtelen felindultságból született feltételezésem csupán egy kontextusból kiragadott mondat félreértésén alapul. Na de ne siessünk ennyire előre, nem szeretném az ókori eposzírók „*in medias res*” - típusú kellékeivel felcsigázni az idegeket. Azt javaslom (többek között magam számára is), ülünk le a fotelba és olvassuk figyelmesen Finta Éva legújabb kötetét.

Ami a legfontosabb: a kötet precízen kidolgozott. Ez főleg akkor szembetűnő, ha mellé tesszük a szerző előző verseskötetét (*Vissza a vízöntőbe*, Bp., Széphalom Könyvműhely, 2007), mely tizenhárom év anyagát tartalmazza. A *Vissza a vízöntőbe* olvasásakor több olyan verset fedezhetünk fel, mely nem igazán illeszkedik egyik ciklusba sem, és így a kritikusnak akaratán kívül is azt kell gondolnia, hogy ezek csupán a hely kitöltése miatt kerültek a könyvbe. Nem így a *Szapphó a szirten* esetében. Igaz, a kötet kohézióját már az a tény is erősíti, hogy az itt szereplő darabok egy év leforgása (2006–2007) alatt születtek. De meg kell említeni még, hogy egyértelműen a kötet javára írandó a ciklusok nélkülözése (pontosabban a *Szapphó a szirten* akár egy nagy ciklusként is értelmezhető).

Finta Éva verseit leginkább a gondolati líra felől közelíthetjük meg. Pécsi Györgyi írja a kötet borítóján lévő ajánló szövegében: „...[Finta Éva] versei egyre inkább bölcelet jelleget öltenek, ám a bölceleti dilemmák, létértelmezések mindig személyes önvizsgálat részeként, eredményeként épülnek vessé, költészetté”. A kötet tematikája kétségtelenül sokszínű: az ókori görög-római hagyományokat megidézve, ontológiai értelmezéseket feszegetve jutunk el olyan kérdésekre, melyek többek között a saját test idegen voltát, az idő mibenlétét járják körül. Azt javaslom, emeljünk ki néhány verset a kötetből.

A *Szapphó érintése* című költemény indítja a verseskötet. A motívumok egyértelműen az ókori költőnőt idézik: a fátyol, a csillag vagy a lesboszi partra lecsapó „villámfény női alakban” olvasásakor ismerhetünk rá igazán Szapphóra.

Talán rokonlélekre talált a lírai alany. Ilyen gondolatok után bizonyosan: „Úgy nézek át a tájon,/ mint Isten a nagyvilágon/ ki magának teremtette./ Ez a tévhit a nagy csoda titka./ Mindent elhisz az ember”. Mi pedig elhiszük, hogy a Finta Éva által teremtett világban minket sem hagy érintetlenül Szapphó szelleme.

Az *Önvizsgálatban* elgondolkodhatunk azon, hogy hiába „térít széjjel/ magnetikus erő”, valójában ott vagyunk, ahol lehetünk. Az is lehet, hogy sorsunk születésünktől fogva meg van írva. Könnyen meglehet, gondolunk bele mindannyian.

A sorskérdések alapgondolatát viszi tovább *A kihagyhatatlanról* című vers. Szinte – kicsit nosztalgizva – látjuk magunk előtt a „nagyszorgalmú sorskerítők”-et, elképzeljük, ahogy az egyik ilyen istennő fonja az élet fonalát, a másik gombolyítja, a harmadik pedig ollójával csak arra vár, hogy egy vágással véget vessen földi létünknek („...odaérünk ahova érünk/ csak éppen mennyi fájdalommal...”).

A prófétai ihletettséggű, tulajdonképpen vátesz-költő szerepére kérdez rá *A XXI. század költői*. Ez a vers azért is érdekes, mivel felveti a művész közéletben való szerepvállalásának kérdését. Míg a 19. században természetes volt Petőfi számára, hogy „Ha nem tudsz mást, mint eldalolni/ Saját fájdalommal s örömed:/ Nincs rád szüksége a világnak...” (*A XIX. század költői*), ma azonban jobbára iróniával, gúnyval szemléljük a hasonló megnyilatkozásokat. A 19. században a vátesz-költő megnevezés rangnak számított, ma inkább gúnynév. Hogy miért, erre is választ találhatunk Finta Évánál: „Ó, nem poéta nincs, vagy gyáva,/ gyáva csupán a lét, a kor./ Mindnek ráléptek lábujjára,/ s most sajog és sír valahol./ Itt minden elhúzott felettünk:/ repülő, vadliba, iram,/ s mi ittragadtunk, számlálgatván,/ mennyi a versben a ficam”.

A kötetben felfigyelhetünk a klasszikus időmértékes és ütemhangsúlyos zárt formájú versek mellett a különféle, gondolatritmusokra épülő szabadversekre. Ezek közül emelkedik ki *A homokóra megfordul* kezdetű. Első gondolatunk mindjárt az lehetne, hogy leírható-e, megfigyelhető-e egyáltalán egy pillanat a világból, az a röpké pillanat, amikor a homokszemek leperegnek és megfordul a homokóra? Mit jelent ez a számunkra: kezdetet vagy esetleg véget? Születést, halált, netalán újjászületést? Lehet, hogy a természet végtelen körforgását? „Így porra por – keletkezőnk/ kiáshatóak leszünk majd egykor mi is/ megfeythetetlenek leszünk majd egykor mi is/ mindig azt vágyjuk tudni: mi történt/ mikor azt kéne tudnunk: hogyan történt/ mikor azt kéne tudnunk: miért történt/ mikor azt kéne tudni: mi történik/ MOST mi van/ milyen az AMI/ mi milyenek/ miért ilyenek/ meddig ilyenek/ jó-e hogy ilyenek/ kell-e hogy ilyenek/ vagyunk/ legyünk/ és jó-e a jó” – kérdezhajtuk magunktól a hiányos mondatok keltette feszültség erejével.

A kötet fontos darabjának érzem továbbá a *Kereszt* című verset, amely egyszerre kezdeményez párbeszédet két tragikusan életét vesztett költőnő, Szapphó és Sylvia Plath emlékével. A vers befogadását tekintve nem árt, ha röviden megismerkedünk az előbb említett két alkotó halálának körülményeivel: Szapphó a legenda szerint egy beteljesületlen szerelem miatt vetette le magát Lesbosz szigetének egyik hegyéről; Sylvia Plath pedig feltehetően szerencsétlenül alakult magánélete, mély depresszióra való hajlama miatt lett öngyilkos: magára nyitotta a gázt és a sütőbe tette a fejét. Ilyen kontextusban kapnak komor értelmet a következő sorok: „A színeket elolthatjátok/ Úgyse beszél./ Függőleges felkiáltójel/ Csobban a lent./ Sappho teste így ékelte a/ Végtelent./ Sylvia Plath vízszintesekről/ Álmodozott./ A szája kék a vére ernyed/ Gáz kavargog./ Sok volt nekik az asszonylétben/ Végtelenek/ Partján jární védtelenül a/ Végleteket./ S most két irányban keresztetik/ Verssel a mát”.

Szintén a Szapphó-legendához köthető a kötet címadó verse, a *Szapphó a szirten*. A versforma stílusosan: szapphói stófa; az időmértékben sorba állított szavak olyan természetességgel pörögnek előttünk, mint egy művészfilm képkockái. Ezek után már világossá válik: a versforma tényleg örök. De nem úgy, ahogy első olvasásra értelmeztem. A szapphói stófában benne van az ókori lírahagyomány egy töredéke. Ezt a formát minden kor számára újra meg kell hódítani, hiszen Szapphó valóban egyfajta mérce lett és maradt mind a mai napig „asszonyi sorsa mellett”. Finta Éva azonban nem mindig tartja be szigorúan a szapphói stófa követelményeit, például a harmadik versszak adóneusát megtoldja egy hosszú szótaggal: „rajta marad s boldog” (-uu/-/-), illetve az utolsó előtti versszak adóneusa is „zökkentett”: „mit üzen folyvást” (-u/-/-). Ezt a költői licenciát – sok kollégámmal ellentétben – nem feltétlenül gondolom hibának, inkább amondó vagyok, hogy egy versben élet legyen, mintsem elvont képletek pusztá leképezése. *A Szapphó a szirten* című versben pedig van élet.

Ha mindenképp hibákat keresnek a kötetben, akkor elsősorban a modoroságra hívnám fel a figyelmet. *A Civilizációs keservekben* ilyen sorokkal találkozhatunk: „Széthull a pillanat/ alkalom avatag arca/ Másmilyen éleket/ élve teg érveket élez”. Szerintem az ilyen megoldásokat már a fiatal Babitsnak sem tudtuk volna elnézni. Ezekkel együtt továbbra is úgy gondolom, hogy a *Szapphó a szirten* egy erős kötet, így tehát írásom végére érve egyértelműen ki kell mondanom: szép teljesítmény.

CSORDÁS LÁSZLÓ

Finta Éva. *Szapphó a szirten. Versek (2006-2007)*. – Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010. – 74 o.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

ÚJ LEVÉL JANEKNEK

Kedves János!

Minapi ötleted óta – ha van rá időm és hozzá kedvem, röviden véleményezem legutóbbi könyvedet, az aforizma-gyűjteményt –, két kérdés nyugtalanít: hogyan írunk aforizmat, és hogyan értékeljük egy ilyen gyűjteményt?

Ha ezekre a kérdésekre elfogadható választ tudnék adni, könnyebb lenne a dolgom, és talán irritálóan fontoskodva fejteném ki a véleményemet. De hát a válaszok dolgában teljesen tanácstalan vagyok, s mivel azt vallom, hogy „vak ne vezessen világtalant”, ezért megelégszem azoknak az észrevételeknek a lejegyzésével, amelyek „Korhely” Lengyel János néven publikált, Lyukkal bélelt zsebem avagy hogyan írunk angolokat című aforizmagyűjteményed olvasgatása közben fogalmazódtak meg bennem.

Nem lenne muszáj, de közbevetőleg talán érdemes leszögezni: te több műfajt művelsz egyre sikeresebben. Mint már többször írtam és mondtam, legfőbb erősségednek a satirikus prózát tartom, elismerve, hogy nem idegen tőled a novella, a vers, és – épp az említett kötet bizonyítja – az aforizma műfaja sem; mi több, saját bevallásod szerint mostanában regényírás szándéka foglalkoztat.

Mindehhez még annyit, hogy aforizmáid nem a szóban forgó kötetben kerülnek először a nyilvánosság elé: újságokban és folyóiratokban már évekkal ezelőtt publikáltál belőlük egy-egy kisebb csokorra valót, A valóság szaga című, vegyes műfajú kötetedben pedig (2006) kb. húsz oldalt tölt meg az aforizmánknak szentelt fejezet.

Új, kizárólag aforizmákat tartalmazó köteted – más témájú és műfajú írásaidhoz hasonlóan – kétségtelenül olvastatja magát. (Kiemelés indoklása: a „modern” irodalom-felfogás a stílusukban erőltetett, tartalmukban semmitmondó műveket igyekszik favorizálni, nem törődve azzal az „aprósággal”, hogy az ilyen művek elriasztják az olvasókat.)

Más kérdés, hogy az olvasmányosság, különösen egy aforizmás kötet esetében, ahol az életbölcsesek lakonikus tömörségű, szellemes megfogalmazása nyilván az egyik legfontosabb követelmény, önmagában kevés lenne a kötet egészének értékeléséhez. Nálam az olvasói érdeklődést a te minden kétséget kizáróan helytálló megállapításaid indukálták, az a sziporkázó szellemi tűzi-

játék, amely nagy formátumú személyiségre vall, ezért az a gyanúm, hogy könyvedet olvasva értékkel volt dolgom. Bizonyítékként aforizmák tucatjait idézhetném, amelyek a szótári értelmezésnek megfelelően tömör – sok esetben mindössze félsornyi –, találó leképezései különféle emberi-társadalmi szituációknak, jelenségeknek, de fontosabbnak tartom – okulásodat remélve – az olvasói élményt meglehetősen zavaró „szeplőket” említeni, amelyek valamilyen mértékben rontják a kötet értékét.

Mire gondolkodok? Például arra, hogy bár a legtöbb aforizma tényleg az, ami – egy árgus szemű elme rövid, szellemes megállapítása –, ugyanakkor vannak bőven olyanok is, amelyekhez úgynevezett kommentárt fűzöl, ráadásul gyakran nagyobb terjedelemben, mint maga az aforizma; márpedig a gondolati tartalom „szájba rágva” óhatatlanul kiiktatja, legalábbis szűkre szabja az olvasói felfedezés és az értelmezés esélyét (sajátosságát, szabadságát stb.)

A másik – szerzői és/vagy összeállítói figyelmetlenségre valló – furcsaság az aforizmák némelyikének ismétlődése, ami azt a látszatot kelti, mintha két bőrt akarnál lehúzni ugyanarról a lóról.

Harmadszor: a legnagyobb jóindulat mellett sem lehet nem észlelni a pongyola fogalmazás néhány megnyilvánulását, itt-ott a szóelemények verejtékszágát. Az előbbieket valószínűleg azt jelzik, hogy időnként még mindig hajlamos vagy elcsábulni a fogalmazás könnyebb, felületes megoldásai felé, az utóbbiak láttán pedig gyanítható, hogy nem minden esetben „várod ki” egy-egy aforizma „kipattanását”, hanem egyfajta „sorozatgyártást” művelsz, amelynek során a végső szellemi terméket természetesség helyett néha kimódoltság, mesterkéeltség jellemzi.

A jelzett kifogások ellenére aforizmás köteted, szerintem, tovább színesíti, gazdagítja irodalmunk lassan bár, de mégiscsak gyarapodó értéktárát. Kár, hogy pátriánk olvasói a kötet magyarországi kiadása miatt nemigen juthatnak hozzá. Érdemes lenne – a teljes anyag szigorúbb szerzői korrektúrájával egybekötve – mérlegelni (kis)hazai (újra)kiadásának lehetőségét

Üdvözlettel: nzm.

FODOR GÉZA

EGY REJTÉLYES EPIZÓD KRÓNIKÁINKBAN

Árpád-kori szövegeink elemeikben máig őriznek bizonyos ki nem bontott utalásokat, célzásokat, de még olyan részleteket is, melyeknek értelmezése nem könnyű, s így fejtegetésük vitákra ad okot. Van belőlük jó néhány, olykor még egy témakörön belül is. A honfoglalás korából ilyen pl. a csatlakozott kavarak szerepe, Álmos vezér halálának körülményei, a honfoglalás lezajlása stb., hogy csak néhányat említsek itt. A problémát az okozza, hogy egyes történések megítélésében a tudományos álláspontok eltérnek egymástól, így az összegezés vagy elmarad, vagy esetenként nem kielégítő megvilágításban jelenik meg. Historiográfusok gyakori témája ez, ami egyben jelzi, hogy pontosításokra az újabb meglátások okán időnként valóban szükség van. Helyénvaló, hogy a *művelődéstörténet* (is) számon tart ilyen és hasonló problémákat, jelenségeket.

A címben jelzett epizód, amely Kálti Márk 1358 – 1370 között készült *Képes krónika* c. (Magyar Helikon, Bp. 1959.) kompozíciójában található, ugyancsak az értelmezés sajátosságaival kelti fel a figyelmet. Első észrevételünk az, hogy meglehetősen lazán illeszkedik a krónikaszerkesztmény szöveggörnyezetébe és csaknem kilóg az események interpretálásából. Ami érthető, hiszen e részlet akár Kézai Simon kb. 1283-ban írt *gestájából* is odakerülhetett. Kézai mester korábban IV. (Kun) László megbízásából írta meg a *magyarok történetét*, lévén a király (1272 – 1270) udvari papja és történetírója. A királyi kancelláriában ekkor még megvolt mind az I. András (Endre) korában (1046 – 1060) megkezdett és 1062-ben, I. Béla (1060 – 1063) idejében befejezett, világias (pogány) elemeket is bátran felvállaló, *Ősgesztának* tekintett krónikaírás, mind annak a Salamon király korában (1063 – 1074) átirrt, „keresztényesített” (így dogmatikusabb) változata is, többek között. Kézai az említett krónikarészletet valószínűleg az I. Endre-kori *Ősgesztából* vette át. 1283 táján elkészült művének eredeti példánya elveszett ugyan, de két, némileg eltérő szövegű másolata alapján (a XVIII. sz. közepén már ezek is eltűntek!) Schwandtner J. György és Bél Mátyás 1746-ban szerencsére kiadták összevont szövegét a *Scriptores rerum Hungaricarum* I. kötetében. Így maradt ránk, de csak 1862-ben került magyar nyelven az olvasókhoz, Szabó Károly fordításában. (Árpád-kori írásainknak szinte mind egyikét igen későn fedezték fel, s jórészt csak a XX. században adták ki nyelvünkön.)

E régi művekben meglevő, figyelmet keltő szövegrész a honfoglaló magyarok viszontagságos útjáról tesz említést, amint átkelnek a Kárpátokban levő Havas-erdőn. Geréb László fordítása ezt így adja vissza: *Áthaladtak a besenyők, a fehér kunok országán, Szuzdálián és a Kiev nevű városon, majd átkeltek a havasokon. Valamely tartományban számtalan sok sást láttak. Meg nem maradhattak ott a sasoktól, mert úgy ellepték a fákat a sasok, mint a legyek: elköltötték vágómarháikat, sőt lovakat is. Azt akarta ugyanis Isten, hogy sietvést szálljanak le Magyarországra. Azon túl három hónapig hegyeket jártak és eljutottak Magyarországra, illetve Erdőelve határára. Nem tetszett ez az említett népeknek. Itt hát földvárakat építettek, ott őrizték feleségeiket és jószágait. Egy ideig ott maradtak, azért nevezik azt a németek mai napig Siebenburgnak vagyis Hétvárnak.* (I. m., 75. old.)

Az epizód, némileg stilizált formában, a Thuróczy János által 1488-ban írt *Chronica Hungarorum* (A magyarok krónikája) c. művében (Helikon, Bp. 1978.) is olvasható. Feltűnő viszont, hogy Anonymus, aki szintén ismerte az *Ősgeszt*a szövegeit, ezt a részt mellőzte. Az ő leírásában a Vereckei-hágón átkelő honfoglalók útja teljesen zavartalan és akadálytalan, ott nehézségekről szó nem esik. Az Árpád-kor gesztáit és krónikáit, a valamivel későbbi kódexirodalmak teljes egészét tekintve azonban más, erre a részletre vonatkozó, kiegészítő vagy bővebb magyarázatot, utalást esetleg, sehol, semmilyen formában nem találunk. Pedig hát (s ezt észre kell vennünk) az Árpád-kor írói, „szerkesztői” figyelmét amúgy nem kerülte el ez a részlet! (Itt említem meg, hogy a sasok támadását egy IX. századból való bizánci kútfő, a Suda Lexikon az avarok bejövételével hozta kapcsolatba.)

A rövid szöveg értelmezése látszólag nem okoz gondot. Legfeljebb az „eseményt” szimpla módon értők csóválhatják a fejüket, mondván, ki látott már csapatban ennyi ragadozó madarat vonuló hadra támadni. Ezek ugyanis magányosan vadászó lények, egymás közelségét sem tűrik. De hát éppen ez az, ami másokat gondolkodásra késztet: itt alighanem kódolt *üzenetről* lehet szó. Amiből máris sejthető, hogy a hegyeken átvonulókat valamilyen nem várt esemény zavarhatta meg. Az indoklás adott: az „égi beavatkozás” itt isteni szándék (deus ex machina) műve, sarkalló tényező csupán a hon mihamarabbi foglalásához. A szövegrészhez fűzött korábbi (szakírói) megjegyzések a *sasokat* képletesen besenyőkként értelmezték, annak alapján is, hogy *sas* (latinul *aquila*) szavunk török „megfelelője” a *bese*. A török népnek tudott *besenyők* „bevonása” elsősorban bizánci források közléseinek visszatükröződései. A dolgok ilyen alapú megközelítése és „megvilágítása” igen régi, s az elemzések többnyire, kisebb módosulásokkal ugyan, de egyezni látszanak. Erdélyi István pl. ezt írta: „Némelyek e mondai elem mögött történeti tényt látnak, a sasokban meg éppen besenyőket (*bese* a török nyelvekben sólymot jelent)”. (A *honfoglalás és előzményei*. Kossuth Kiadó, Bp. 1986., 80–81. old.) Györffy György szerint a *sasok régi magyar nyelven „besék”!* (A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Gondolat, Bp. 1986., 37. old.)

Ám hogy mégis van ebben az epizódnyi szövegben valami megmagyarázhatatlanul nyugtalanító, azt régóta éreztem. Korábban ugyanis, még a 60-as évek derekán, de később is, e szövegrész alapján igen bizarr következtetések és magyarázatok adtak tápot kételyeinknek. Ilyen „megvilágításokat” olvashattunk: a honfoglaló magyarok az őket üldöző besenyőktől súlyos vereségeket szenvedve, a Kárpát-medencében kerestek menedéket. Mindenüket hátrahagyva, Árpád serege megszállta a Tisza-Duna közét és Pannóniát. A hadak távollétében a besenyők, akik korábban az úzoktól szenvedtek vereséget, Etelközben rajtaütöttek a magyarok szállásain. A kis létszámú véderővel magukra hagyott családtagjaikat, asszonyaikat és gyermekeiket mind leölték. Jóságukat, minden ingóságokkal együtt, zsákmányként magukkal vitték. Aztán jött a legabszurdabb következtetés: a honfoglalók asszonyaik nélkül érkeztek meg a Kárpát-medencébe, legfeljebb egyes törzsfők hozhatták be ide egyes családtagjaikat...

Ha ez így történt volna, akkor – mondani sem kell – a Kárpát-medencében magyar államot eleink sosem hoznak létre! Nyilvánvaló tehát, hogy az ominózus következtetés valamiben hibázik. Az első reagálás nyomában az, hogy ennek bizony utána kell nézni: tényleg így van-e ez, s ha igen, milyen adatok és vonatkozások támasztják alá ezt az állítást a belőle fakadó konklúzióval együtt? Még akkor is, ha amúgy jól ismertek a XIX., újkeletűbben pedig a XX. század második szakaszaiban jelentkezett 'nemzeti deheroizálás' nem éppen hasznos attitűdjei. Másfelől meg azt tudnunk kell, hogy koraközépkori krónikáink többféle műfajt elegyítenek össze, ráadásul kontaminálva is a dolgokat. De feltétlenül megbecsülést érdemelnek páratlan értékeik miatt, melyeknek nagy részét éppen hagyományaink képezik. Ezeket viszont nem egy esetben több oldal felől, még több ismeretanyaggal kell kibontani!

Áttekintve az említett epizódhoz kapcsolható történeti esetek analógiáit, valóban akadnak olyan források, és adatok, amelyek homályosan bár, de utalnak egyes dolgokra, néhol pedig használható (vagy annak látszó) pontokat (fogódzókat) is adnak a továbblépéshez.

A korabeli népek szállásterületeinek ismerete mellett legfontosabb tájékoztatónk természetesen az események kronológiája. Csak a klasszikusan elfogadott adatokból indulva ki, tudjuk: a hunok Kr. u. 370 táján kelnek át a Volgán, s telepednek meg a Kaukázus északra eső előterében, a mai Kubány és a Fekete tenger partvidékén. E földrajzi térségben a görög Világkrónika több népcsoportot is felsorol, az akkor itt élő gót törzsszövetségektől a Volga-mellékről ideköltözött bolgárokig (Kr. u. 354). A magyar törzsek szállásterülete ekkor még a Magna Hungáriának mondott „régis ország”. A tudományos állásfoglalások többsége szerint ez a vidék a Volga-Káma és az Ural-hegység déli területei között, a Volgától keletre fekvő Baskíria déli részén lehetett. A kipcák-török nyelvű bas-

kiókról tudjuk, hogy ők Baskíria földjére, azaz mai hazájukba, Kr. u. a VIII. sz. végén érkeztek. A magyar nép jelentős része ekkor már onnan végleg elköltözött (elvándorlásuk a hunok átköltözésével, már 370 után megindult!), de mint ahogy az lenni szokott, ezeken a szállásterületeken is visszamaradtak kisebb-nagyobb magyar néprészek. Példának okáért a Jenő és a Gyarmat törzseink maradványai. A későbbi források őket nevezik *baskírmagyaroknak*.

Ez idő tájt a Volgán túl többféle *törökösnek* mondott nép élt, többek között a *besenyők* és az *úzok*. A besenyők szállásterülete eredetileg a Volga és az Ural folyók között, az úzoké pedig a kazah-sztyeppén, a kazárok szomszédságában volt. Czeglédy Károly a népmozgásokban bővelkedő VII. század eseményei kapcsán említi, hogy „i. sz. 650 után a következő másfél évszázad során a kazárok eredményesen szálltak szembe az oguzokkal (e népcsoportba tartoztak az úzok – F. G.), valamint az Ural folyó vidékén nomadizáló besenyőkkel is” (Czeglédy Károly *Nomád népek vándorlása Napkelettől Napnyugatig*. Bp. 1969., 207. old.) A kazároktól nem volt idegen az akkor még nagy állatállománnyal rendelkező besenyők fosztogatása. Amikor viszont az úzok, összefogva a kazárokkal, hadat indítottak a besenyők ellen, felülkerekedtek rajtuk és kiűzték őket tulajdon földjükről. Vidéküket ettől kezdve az úzok lakták. Ez az esemény nemcsak a környékbeli népek emlékezetében, de a valamivel későbben írott (arab és bizánci) forrásokban szintén „nyomot hagyott”. Nem tudni, melyik évben történt az eset, mivel az évszámot nem rögzítették a forrásmunkák. A magyar történészek többsége az eseményt a 800. év tájára teszi. Egyes nyugati történészek, pl. A. M. Macartney és Josef Marquart, csakúgy, mint korábban a szovjet-orosz M. I. Artamonov, L. L. Galkin, Sz. A. Pletnyova, Sz. Sz. Sirinszkij, a kérdéskör nagy tekintélyű professzorai, ennek dátumát korábbra, 690 - 760 közti évekre tették.

Feltűnhet azonban számunkra, hogyan interpretálta ezt 1974-ben Györffy György magyar akadémikus. A fentebb már említett írásában ez áll: „*A besenyők, akiket 894 körül (kiemelés: F. G.) a meglepetésszerű úz támadás menekülni kényszerített, és sem idejük, sem módjuk nem lehetett rá, hogy állatállományukat a Volgán átszállítsák, kis ideig a Volga – Don-könyöktől északra elterülő steppen húzhatták meg magukat. Mint Konstantin császár besenyő hagyomány alapján írja, sikertelenül próbálkoztak földet és életlehetőséget szerezni maguknak. Azt a területet ui., amely életmódjuknak megfelelt volna, Kazáriát és a Középső – Volga-vidéket, katonailag felkészült nomád államok tartották kézben. Így nem maradt más út számukra, mint a magyarok országát, Etelközt elfoglalni.* (I. m.: 36. old.) Ezzel, az évszámot kivéve, egyet kell érteni. (Etelközről, melynek fekvése Györffynél szemmel láthatóan a Dontól az Al-Dunáig terjed, alább még szó lesz.)

A magyar akadémikus jól tudja, hogy Bíborbanszületett Konstantin (905-959) görög császár *A birodalom kormányzása* c. művében, amelyet megbízottjai 952

nyarán már véglegesített formában elkészítettek, s az uralkodó azt átnyújthatta fiának, a 14. születésnapját ünneplő trónörökös Romanosznak, magyar vonatkozású értesüléseit az udvarában járt Árpád-ivadékoktól, Bulcsú és Tormás szóbeli közléseiből szerevezve (ez 948-ban történt), két besenyőtámadásról szól, melyek két különböző időben történtek a magyarok ellen. (És az udvarába jött besenyő vezérektől úgyszintén, akik meg másképpen voltak érdekeltek az „ügyben”.) E két eseményt pedig a császár a bizánci értelmezés szerint „archaizáló módon” kezeli, vagyis a régebbi leírásokban foglaltaknak (még akkor is, ha a szöveg évszámokhoz kötött), folyamatosan *aznapiságot* tulajdonít. A besenyőknek úzok általi elűzéséről szóló hír viszont csak később és hallomásból jutott el a bizánci udvarba, ami ott nyomban *örökkévaló jelenlevőséggé* vált. Az ilyen és hasonló eljárás mód ma már jól ismert a bizantológiaiából. (Korábban erre nem figyeltek fel. De amikor a nyugati országokban elkezdtek fordítani a bizánci szövegeket, már észrevették ezek sajátos módú datálásait, elsősorban a 15 évet alapul vevő, uralkodói ciklusokhoz kötött indukciós számítások nehézségeit.) Ezekkel azonban a magyar tudomány képviselői már a XIX. században tisztában voltak.

A besenyőkről, e tragikus sorsú űzött népről ma valamivel többet tudunk, mint a múlt század 60-70-es éveiben. Az egykori arab források beszámolóit (a IX-X. századi Dzszajháni és X-XI. századi követői: Ibn Ruszta, Balkhi, Ibn Haukál, Ibn Fadlán, Isztakhri, akik bejárták később az úzok, kazárok és besenyők lakhelyeit) nagyrészt igazolódottak. Írásaik tükrében a besenyők népe is csak olyan volt, mint abban a korban bármelyik nomád típusú nép. Az tény, hogy az úzok gazdaságilag tönkretették őket. Elszegényedve azon igyekeztek, hogy más népek szövetségét keressék. Így jött létre nem sokkal később az ász-alán-besenyő törzsszövetség, amely a Kaukázus térségében játszott szerepet. Más törzsük, így pl. a három csoportból álló kangar-besenyők, katonai szerepet vállaltak a kazároknál, akik határaik őrzésével bízták meg őket. Később bizánci zsoldba szegődtek, de arra is volt példa, hogy elégedetlenségükben a császári birodalomra támadtak. Létszámban nem haladták meg a magyarokat. Ami érthető, hiszen útjuk során folytonosan morzsolódnak, szétszóródnak, fogynak...

A besenyők nyolc törzsének tartózkodási helyét 915-ben a Dnyeper két oldalán említi a Nesztor-krónikának is nevezett orosz őskrónika, amely XVI. századi rekonstrukció. “Központjaikról, szállásaikról azonban nem tudunk semmit. Életmódjuk sokkal inkább nomád jellegű lehetett, mint az ősmagyaroké” – idézi Erdélyi István Györffy Györgyöt. (Erdélyi, i. m., 52. old.) Erdélyi István itt egy meg nem nevezett bizánci forrásra is hivatkozik: „A XI. sz. derekán kb. 800 ezer fő volt a Bizánci Birodalomra törő besenyők teljes létszáma, beleértve a gyermekeket és az asszonyokat is.” Nyolc törzsüket azonban csak negyven nemzetség alkotja, míg a honfoglaló magyarok száznyolc nemzetséggel érkeztek a Kárpát-

medencébe. Erdélyi mégis ilyen véleményt mond a besenyőkről: „Erejüket jelentős, a honfoglaló magyarok számát valószínűleg messze felülmúló tömegük biztosította.” (Uo., 52. old.) Az ilyen konzekvenciák azért „érdekesekek”, mert azok a besenyők, amelyek kb. Kr. u. 800 körül egyik „váratlan” támadásukkal egy nagyobb néprézszt vágnak el a magyar törzsszövetség egészéből, a XI. sz. végére (pontosabban 1091-re!) bizánci területen *kun* közreműködéssel végleg leveretnek és felszámolódnak. Maradékaikat pedig az a Magyar Királyság fogadja be, amely 40 éve még „alul volt velük szemben”, tömegeiket illetően...

Néhány véleményt idézek alább e témával kapcsolatban. Molnár Erik (1894–1966) történész, filozófus, egyetemi tanár, 1944 – 56 között miniszteri tárcák viselője, *A magyar nép őstörténete* c. művében (AK, Bp. 1953.) írta: „894-ben, alig pár évvel a magyar törzsszövetség megalakulása után (*sic!*), a magyar csapatok bizánci szövetségben harcoltak a dunai bolgárok ellen. Míg távol voltak országuktól, ezt a besenyők feldúlták. A magyarság 895-ben újra vándorútra kelt, hogy elfoglalja mai hazáját.” Erről csak annyit, hogy ez bizony a *Ludas Matyiba* illeszkedhetne inkább, mai szemmel nézve és értve.

Bartha Antal (sz. 1927) történész, a történelemtudományok doktora, az MTA Történettudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, *A 9–10. századi magyar társadalom* (1968, angolul 1974) c. műve ezeket mondja: „A menekülésen kívül más lehetőség nem kínálkozott volna? A források hallgatnak erről. Nem óhajtunk találgatásokba bocsátkozni, de bizonyosan nem tévedünk akkor, amikor nem csupán a honfoglalás katonai eseményeiben látunk céltudatosan irányított cselekvést, hanem magában az új, és ezúttal végleges haza kiválasztásában is... A magyar törzsszövetség vállalhatta volna a behódolást a besenyők előtt, vagy bebocsátást, védelmet kérhetett volna Bizánctól is. Ezek a lehetőségek nyilvánvalók, hiszen sok nomád, félnomád nép járta ezt az ehhez hasonló utat. Akár a besenyők előtti behódolást, akár az utóbbi lehetőséget választják, a politikai és az etnikai felfmorzsolódás mindkét esetben csupán idő kérdése lett volna. A súlyos helyzetben hozott döntésben megfontoltságot kell látnunk.” Igen, így is lehet fogalmazni.

Ha viszont, miként Györffy György akadémikus tette, összevonjuk az első besenyőtámadást a 894-es, Simeon által szervezett bolgár-besenyő támadással, irreálisan ható eseménysort kapunk még akkor is, ha a leírás egyébként valósnak tűnik: „A besenyők a Don középső szakaszán meglepetésszerűen keltek át, és – mint Konstantin császár írja – elűzték a magyarok határhoz. A határvédő népelemek, bizonyára kabar nemzetségek (a *kavar* kifejezés a helytállóbb – F. G.), egy népvándorlást feltartóztatni képtelenek voltak. Siker reményében csak az egész magyar haderő vehette volna fel a harcot a kisebb számú besenyők ellen, de csak akkor, ha készen várta volna az ellenfelet a Don átkelőinél. A

magyar haderő távollétében (?) ellenállásra gondolni nem lehetett, csak menekülésre. A besenyők a nagy folyók miatt csak szakaszosan nyomulhattak előre. Ez azt jelentette, hogy a Dnyepertől keletre lakó magyarok mindenüket hátrahagyva menekültek nyugatra, viszont minél közelebb lakott egy törzs a Kárpátokhoz, annál több lehetősége nyílt állatai behajtására. A rendezett elvonulást az hiúsította meg, hogy az Al-Dunán átkelt Simeon cár serege, és oldalba kapta a Havasalföldön át menekülőket.” Bámulatos! Kb. 200 évnyi időben, háromezer kilométeres hosszúságú térben, – és egyetlen, látnoki szemvillanásban!

Gondolom, ezek után megoszthatom László Gyula (1910 – 1999) professzor gondolatait ebben a hullámos kérdéskörben. A *Dunántúli Napló* 1973. július 6-i számában Füzes János tollába mondott nyilatkozatából idézem: *A besenyő historia sorsdöntő voltában valóban nem hiszek. Nehezen képzelhető el, hogy egy harchoz, biztosításhoz szokott katonanép védtelenül hagyta táborát, és az könnyűszerrel prédájává válhatott a támadó besenyőknek. Ha így lenne, miként magyarázhatnánk azt a tényt, hogy Árpád magyarjai szervezett egységekben – tehát nem szétziláltan – érkeztek 895-ben a Kárpát-medencébe. Továbbá, hogy lehetett volna ez a megtépett nép hosszú évtizedekig Nyugat-Európa ostroma. Nem vonom kétségbe azonban kisebb-nagyobb csatározásainkat a besenyőkkel, de hogy a honfoglalás ennek következménye lenne, nem hiszem. Valószínűleg a besenyő követei nagyították fel harci tetteiket Bátorbanszületett Konstantin előtt.*

Annak idején felvillanyozva és szinte felszabadítólag hatottak rám ezek a sorok a többnyire fontoskodó, olykor álszent módon köntörfalazó, „tudósi”-nak beállított tudákos, de félrevezető magyarázatokkal szemben. De ami valóban fontos: a honfoglalás egy jól megtervezett katonai akció keretében zajlott. Korábbi adatokból tudható, hogy ezt az „akciót” előre megtervezték, amelyet alaposabb felderítő, „feltérképező” munkával hajtottak végre. A honszerző művelet sem elkapkodott, elhamarkodott nekibuzdulásból történt. Van olyan munka, amely már 811-ben magyar lovasok jelenlétéről számol be az Al-Dunánál. (Király Péter szlavista történész dolgozta fel ezt a témát.) De az is régóta tudott, hogy röviddel azután, hogy Árpádot kazár kezdeményezésre pajzsra emelték, Árpád egy lovascsapat élén 861-ben nem csupán a Kárpát-medencét „szemrevételezi”, de teljes egészében felderíti a Bécsi-medence korabeli viszonyait és annak „állapotát” is! Álmos vezér pedig ez idő tájt a Keleti-Kárpátok lábánál, a sekély vizű Kagul partjának főhadiszállásán, Etuliában vezéreivel együtt rendezgette az ügyeket. A helységnek ma is ez a neve, a Jalpug folyótól nyugatra, Moldávia területén, pár kilométerre az ukrán határtól. A 60-as években még éltek itt magyarok, csakúgy, mint a Prut melletti, egykor még csángóklakta falvakban is! Róluk viszont tudjuk, hogy őket I. (Szent) László királyunk korában a székelyek segédletére, határőrsi feladatokkal megbízva, költöztették ki a Szeret és a Prut vidékeire. Nevük a tevő-

kenykedésükhöz tartozó *csángózásból* származik, ami csengettyűrázást jelent. Lármafáikon, haranglábakon ezzel jelezték a közeledő ellenséget. A közhiedelemmel ellentétben ők nem „elcsángáltak” (elkóboroltak), hanem határfelügyeleti szolgálatokat teljesítettek, mai kifejezéssel *magyar államvédelmi* feladatokat láttak el! Furcsa, tragikus „fizetsége” sorsuknak, hogy *helyhezköttöttségük* okán éppen őket hagyta el először a haza, rájuk kényszerítve a nyelvhagyást és az idegen környezetbeli kiszolgáltatottságok súlyos sorozatait.

E szomorú kitérő után térjek vissza a 890-es évekhez. Az Etelközben állomásozó magyar csapatok kezdetben Bizáncot „támogatják”, nyilvánvaló stratégiai és taktikai okokból, a bolgárokkal szemben. Amúgy mindkét álladalom számukra valóban potenciális ellenfél, mert mindkettő keresztezheti honfoglalási törekvéseiket. A hadakozás olykor kikerülhetetlen, így tehát a harci összecsapások sem kerülhetők el. A források három bolgárok elleni ütközetről tesznek említést, valamennyi a magyar erők győelmét hozta. A harmadik csata hírvivője 894-ben arról számol be I. Bazileiosz bizánci császárnak, hogy a bolgár-besenyő csapatok „húszezer embert veszítettek Isten akaratából, ami nem csekélység ugyan, de ezért is nagy, erkölcsi tanulság és győzelem az, ha felfogjuk, hogy az ellenség elvonult a harcok helyéről. Hogy ők (vagyis a magyarok) hány életet veszítettek, csak a Mindenható Isten a tudója”. Igen, a vereségeket jól kell tálalgatni, mert sok egyéb függhet attól is.

A 20 ezres veszteség nyilván erős túlzás, ha tudjuk, hogy a besenyők ekortájt már csak ötezer harcossal „vonultak ki”. (A magyar csapatok létszáma sem lehetett több.) Árpád fia, Levente (bizánci forrásokban Liüntika) azonban, aki ezt a sereget vezette, elérte célját: Simeon főerőit lekötötte és megbénította, így a bolgár cár meg sem kísérelhette az erdélyi sóbányák védelmére kirendelt csapatainak hathatósabb támogatását. Levente maradék csapata később a Temes-közben csatlakozott a már Verecke felől bevonult fősereghez. Valószínű lehet, hogy az ő csapatának háttérben levő hadtápját és annak fedezetét érthette az ominózus támadás? Nem könnyű ezt megválaszolni.

Létezik ugyanakkor másféle elgondolás is. Veres P. Tibort, úgy látszik, szintén foglalkoztatta ez a „téma”, mert a Valóság c. folyóirat 1972/5. számában közölt *A magyar nép etnikai történetének vázlata* c. tanulmányában ökológiai szempontból világít rá a szóban forgó „problémára”, korabeli szovjet életföldrajzi adatok és vizsgálatok alapján: *„A magyarok megjelenésének idejét a Kárpát-medencében és környékén, főleg annak keleti előterében, kapcsolatba lehet hozni a népvándorlás korával egybeeső sztyeppei nedves időjárás-periódust a 9. sz. végén megszakító kiszáradással. Az aszály a magyarok földművelését Etelköz nyugati peremén lehetetlenné tette...”* Az etnográfus az állatok pusztulását és a ragadozó madarak (*sasok*) megjelenését elbeszélő mondai epizódban a hirtelen beállott nagy szárazság következményeit látja. Az állatállomány jelentős elhullása időnként korábban is

előfordult egyes helyeken, s ez is hozzájárult a továbbvándorlással járó legelőváltásokhoz. Meglátásaihoz pedig még hozzáfűzi: „*Etelközben a besenyők megjelenésének ideje problematikus, továbbá Bíborbanszületett Konstantin közlései a magyar-besenyő háborúkról kronológiailag ellentmondásosak, a besenyők szerepe pedig a magyar krónikákban és folklórban egyaránt ismeretlen. Önként értődik viszont, hogy szárazság idején nemcsak a félnomád, hanem a nomád népek is a jobb természeti adottságú sztyeppe szélére való kitelepedést szokták választani. 896-ban a magyar honfoglalást bizonyos besenyő csoportok támadásai elősegíthették, de lényegében aligha determinálták.*” Azt hiszem, ez a nézőpont nem melldítható, Veres P. Tibor véleménye figyelemre méltó.

Végül jegyezzem meg: az idézett szövegrészeket tekintve, a figyelmes olvasók észrevehették, hogy mennyire *instabilnak*, *váltakozónak* mutatkozik itt a honfoglalás évének ismerete is, mégpedig a történelemszakma prominens személyiségeinek nézőpontjaiból. Zárjam hát e sorokat mihez tartásképpen ennek ismertetésével.

A magyar honfoglalás pontos éve már az Árpád-korban feledésnek indult, később pedig, mint az időpontok általában, ez is elenyészett. Mindenképpen rekonstruálni kellett tehát, hiszen e nagy horderejű eseménynél ez alapvető fontosságú dolog. Több kísérlet után, a XIX. sz. végéhez és a nagy jubileum, az ezeréves évfordulóhoz közeledve, a *millenniumi ünnepekre* való tekintettel, szükségessé vált a pontos időpont. A század legkiválóbb és legismertebb történészeinek tudott Pauler Gyula (1841 – 1903) akadémikus régi források alapján először a honfoglalás végét állapította meg. Ezt Pannónia 901-es elfoglalásában határozta meg, ami utólag nézve, ma is megállja helyét. A honfoglalás *kezdetének* időpontja azonban még bizonytalanabbnak mutatkozott. Végül ezt is sikerült tisztázni.

Mivel tudott dolog volt, hogy a bolgár-bizánci háborút napfogyatkozás előzte meg, a csillagászati ismeretek kerültek előtérbe. A napfogyatkozás idejét visszamenőleg is nagy pontossággal sikerült megállapítani: az pedig 891. augusztus 8-án volt. Ennek alapján a harmadik, utolsó magyar – bolgár összecsapás idejét 894-re datálták. (Lakits Ferenc: *A magyarok honfoglalásainak ideje és a csillagászat*. Természettudományi Közlöny XXII. Bp., 1890. 492. old.) A honfoglalás évét azonban az MTA egyik ülésén egy évvel későbbi (895) dátumban rögzítették. A közelítő millenniumi ünnepi előkészületei miatt azonban a tervezettnél jóval nagyobb költségvetéssel kellett számolni, így a pénzügyminisztérium (ez is, akár a külügyés és a hadügyminisztérium, osztrák irányítás alatt állt!) kérésére, az akkori rendezvény megint csúszott egy évet. Ez végül 1896-ban országos keretek között, fényes külsőségekkel le is zajlott. A millicentenárius idejét azonban a millennium *ünneplési* évéhez viszonyították, és nem korrigáltak rajta. Ez akkor kormányintézkedési hiba volt. A honfoglalás évének, mivel ez a pontosabb, 895-öt kell tekintelnünk. Ahogyan a Magyar Tudományos Akadémia teszi.

LENGYEL JÁNOS

KOZMA MIKLÓS, A MAGYAR MÉDIACÉZÁR

„A rádió akkor is hatalmas népművelő, ha nem akar az lenni, ha akar, hatása felülmúlja a népiskoláét és a hadseregét.”¹

NÉMETH LÁSZLÓ

Kozma Miklós² volt a Horthy-korszak legbefolyásosabb, médiával foglalkozó tisztviselője. Az ungvári remete, ahogy élete utolsó éveiben nevezték, tehetséges, széles látókörű, vállalkozó szellemű, nagy munkabírási férfiú. A Magyar Távirati Iroda és a Magyar Rádió irányítása mellett egy ideig ő felügyelte a magyar filmipart is. Tisztában volt azzal, hogy a média nagy szerepet játszhat a nemzeti propagandában és ezzel a nemzeti politikában.³ Elképzeléseinek megvalósításához az 1930-as évek elejének változásai teremtettek lehetőséget. Gömbös Gyula előtt a magyar kormányok nem használták ki teljes mértékben az írott sajtó, és a rádió nyújtotta lehetőségeket. Gömbös volt az, aki igyekezett hasznosítani Goebbels, német propagandagépezetének tapasztalatait. Példaképe, Mussolini is előszeretettel mondott nagyszabású rádióbeszédet, a magyar kormányfő is otthonosan mozgott a mikrofon előtt. Antal István sajtófőnökkel együtt Kozma szervezte meg ezeket az alkalmakat. Mellesleg Kozma és Antal nem szívlelték egymást, de annak ellenére, hogy utóbbi a kormányfő közvetlen környezetéhez tartozott, mindvégig Kozma rendelkezett nagyobb befolyással. Ő már 1919-ben, a nemzeti hadsereg szegedi főhadiszállásán, a propaganda- és védelmi osztályt vezette, majd Horthy kabinetirodájának katonapolitikai referense lett.⁴

Életútja hasonlított Gömböséhez, de ő a katonai pálya mellett jogot is tanult. Tevékenyen részt vett a MOVE szervezésében. Amikor, az akkor még jelentéktelen MTI élére került, nagyszabású modernizációs tervekkel rukkolt elő. Nagyvállalkozó lett, ennek érdekében messzemenőig kihasználta kitűnő politikai kapcsolatait.⁵ Kánya Kálmán tanácsára saját filmvállalatot alapított. A Magyar Film Iroda riport, propaganda, oktató, reklám és főként nevelő filmeket gyártott.⁶ A 20-as években, a Rádió elnökeként még igyekezett távol maradni a mindennapi politikától. Tudta, hogy egy fontos vállalat élén társadalmi befolyást szerezhet anélkül is, hogy kitenné magát a mindennapos csatározásoknak. Az évtized végén úgy

vélekedett, „A rádió a hallgatók szórakoztatását szolgálja, vagyis tartózkodni kell a napi politikai vonatkozású műsorok nagyobb mennyiségű sugárzásától.”⁷ Azon a véleményen volt, hogy az MTI-nek és a Magyar Rádióknak felül kell emelkednie a pártharcokon és a kisstílusú politikai civakodásokon, mivel a nemzeti ügyet csak ekként képviselheti külföldön és belföldön egyaránt.⁸ A kormánytagok sokszor változtak, de Kozmának egészen élete utolsó éveig sikerült megtartania a megszerzett pozícióit. Mindeközben folyamatosan újított, korszerűsített. Fontos pillanat volt a Rádió történetében 1933. december 2-a, amikor vitéz Gömbös Gyula miniszterelnök felavatta a lakihegyi 120 kW-os rádió nagyadót.⁹

Kozma az MTI feladatának mindvégig a gyors és hiteles tájékoztatást tartotta. Mindent megtett annak megakadályozása érdekében, hogy az irodát a kormány politikájának kiszolgálójává „süllyesszék le”. Vezérelvének tartotta az igazmondást és a minőséget. Nem szerette az öncélú „magyarkodást”, a költött legendákat, inkább azt vallotta, hogy a nemzet valós értékeit és erényeit kell példaként felmutatni a magyar társadalom előtt. Gömbössel és Hómannel ellentétben a magyarságot csupán „egy ügyes kis népecskének” tartotta. De ez a „népecske” több mint ezer éven át uralta Közép-Európa nagy részét, miközben idegen népek milliói vették körül. Az elsők között ismerte fel az ország és a nemzetkép formálásának kiemelkedő fontosságát.¹⁰ A kisantant országainak már a XX. század elején jólműködő országgépjavitó propagandagépezete volt.

Kozma, a munkájából kifolyólag ismerkedett meg Hóman Bálint kultuszminiszterrel és hamarosan közeli kapcsolatba kerültek, ami hozzájárult politikai csillagának emelkedéséhez is. Még az 1935. április 6-7-i országgyűlési választási győzelmet megelőzően,¹¹ március 4-től a Bethlen és Horthy bizalmasaként Gömbössel szembe helyezkedő Keresztes-Fischer Ferenc helyett ő kapta meg a belügyi tárcát. Később, 1936. május 14. és augusztus 7. között a honvédelmi miniszteri teendőket is ellátta. Gömbös Kozmát mindvégig feltétlen hívének tartotta, de ez nem így volt, a rádiós miniszter főként a saját, sokszor változó politikai meggyőződését követte. Előszeretettel támogatta a kulturális rendezvényeket, a korszak valóságos kultúrmeccénása volt. Még a Rádió igazgatójaként, a bevételből különböző tudományos és kulturális kezdeményezéseket finanszírozott. Bethlen István is Kozmától kért és kapott anyagi támogatást a Magyar Szemle Társulat számára, a Hóman - Szekfű szerzőpáros ötkötetes magyar történelmi feldolgozásának angol és francia nyelven való megjelentetésére. A médiavezer két év alatt 2500 pengőt folyósított e célra és ugyanennyit áldozott a Történelmi Társulat *Magyarország újabb kori története* című sorozatának kiadására.¹² Lehetőséget adott a magyar írók többségének a rádióban való megszólalásra, sőt később Németh László a rádió alkalmazottja is lett.¹³ 1934. november 1-jétől ő vezette az irodalmi osztályt.¹⁴ Értékén

kezelte az irodalmat és a zenét, mindent megtett, hogy csökkentse a politika fojtogató befolyását és biztosítsa az alkotói szabadságot. Barátjának mondhatta többek között Illyés Gyulát, Németh Lászlót, Cs. Szabó Lászlót, Zilahy Lajost, Bartók Bélát, Kodály Zoltánt és Dohnányi Ernőt.¹⁵ Amikor egy alkalommal Illyés Gyula meglátogatta az irodájában, az író jelentőségét kihangsúlyozandó, odaszólt a titkárnőjének: „Aztán jól nézze meg azt az embert!”¹⁶ Ez is azt a tényt támasztja alá, hogy nem csak a rendszerrel szimpatizáló művészeket támogatta.

1933-ban az országgyűlésben napirendre kerültek a Rádió állítólagos panama ügyei. Számos képviselő vádolta Kozmáékát túlköltekezéssel és sikasztással. (A történelem ismétli önmagát.) A hetekig elhúzódó ügyben, annak kényességére és jelentőségére való tekintettel végül a miniszterelnök is megszólalt. „A leghatározottabban tiltakozom azonban az ellen, hogy a Rádió Társaságot most már napok óta méltóztatnak állandóan támadni (...) a legönzetlenebb, a legkorrektebb vállalatnak tartom Magyarországon, amely olyan szolgálatot végez a nemzet érdekében, hogy erről a helyről is vissza kell ezeket a vádakot utasítanom.”¹⁷

Kozma fajpolitikai elképzelései eltértek Gömbösétől, ugyanis a nemzetnevelés mellett fontosnak tartotta a magyar faj kulturális szintjének minél magasabb szintre emelését, ami természetszerűleg magával vonja a középosztályba felkapaszkodó alsóbb rétegek öntudatra ébredését, önálló véleményformálását. A totális állam eszméjét dédelgető Gömböst megrémítette ez a gondolat.¹⁸ Kozma, mint fentebb említettem, már a rádió igazgatójaként is fontosnak tartotta a kimagasló magyar tehetségek anyagi támogatását és megtartását, viszont nem tudom, mit szólt ahhoz a veszteséghez, amit a zsidó származású tudósok, művészek, kutatók háttérbe szorítása, majd elvándorlása illetve deportálása okozott Magyarország számára. Szorgalmazta a magyar nyelv és kultúra fenntartását és gyámolítását.¹⁹ Nem értett egyet Gömbös erőszakos, diktatórikus módszerekkel megvalósítandó nemzetnevelési elképzelésével. „A nemzetet tanítani és nevelni kell, de nem úgy, hogy ez a tendencia legyen nagy betűkkel kiírva, mert akkor mindenki dühöngve lecsapja a kagylót²⁰, hanem észrevétlenül, amit mi szakadatlanul csinálunk.”²¹

Kozma a keményvonalas szélsőjobbtól fokozatosan középre tolódott, politikai pályája végén „nemesi konzervatív” vallotta magát. Ellenezte és félt is a diktatúrától, ami szerinte idegen a magyar nemzettől. Még emlékezett a vörös- és a fehérterror okozta hatalmas társadalmi megrázkódtatásra. Az utóbbiban ő is tevékenyen részt vett, többek között személyesen tartóztatta le Stromfeld Aurélt. De a „rendcsinálást” követően szorgalmazta a tisztí különítmények feloszlását, a civil közigazgatás mielőbbi helyreállítását. 1935-ben már

tisztán látta, hogy Gömbös nem tud felülkerekedni a társadalom meghatározó erőin. A gróf Bethlen István vezette hagyományos hatalmi elit kisebb veszteségekkel, de túlélte Gömbös és a Reformnemzedék ismétlődő támadásait. Kozma nem akart együtt bukni a kegyvesztett miniszterelnökkel. Egy 1935 decemberében tartott Minisztertanácsi ülésen elítélte az egypártrendszer és a német, illetve olasz mintára kiépítendő diktatúrát.²² Kozma tisztában volt a szélsőjobboldali pártok, különösen a nyilas mozgalom veszélyességével. Azt vallotta, hogy Szálasiékat nem szabad beengedni a parlamentbe. E mellett haláláig kitartott. Nem szerette azokat a magyar politikusokat, akik előbbre tartották a német érdekeket a nemzeténél.

Belügyminiszterként intézkedéseket tett az erősödő német propagandával szemben, ami a német kisebbségi iskolák jogosítványának minél nagyobb kiszélesítésére irányult. Javasolta Gömbösnek, hogy a német tannyelvű iskolákban magyar és német nyelven folyjon az oktatás, a magyar nemzeti ügy iránt elkötelezett oktatókkal. Szorgalmazta, hogy az iskolákból és a kulturális intézményekből tiltsák ki a politikát. A náci agitációt pedig rendőri módszerekkel törjék le, továbbá a nemzetstratégiai kérdésekben fokozottan ellenőrizték a sajtó minden formáját.²³

A német kisebbség, Hitlert a háta mögött tudva, egyre többet követelt. Farkas László, a VKM tisztviselője így ír erről az emlékirataiban: „*Mi fiatalok például nem értettünk egyet azzal, hogy a svábok ebben az időben annyi iskolát kaptak, egyre több helyen vezették be a német nyelvű tanítást. Mindinkább erősödött a hitleri nyomás.*”²⁴

A rádió, a kultúrában és az oktatásban játszott szerepére a kortárs Dr. Földes Ferenc is rámutatott: „*A rádió ma a kultúra és a közművelődés legpraktikusabb terjesztője. Oda, ahová nemcsak a kultúra, de még a legegyszerűbb civilizáció sem ért el, a rádió játszi könnyedséggel behatol és a legeldugottabb helyeket összeköti a világgal. Természetesen nem helyettesíti sem az iskolát, sem a könyvtárt, de az általános kultúrát rendkívüli módon emeli.*”²⁵ Ám Kozma idejében a vevőkészülékek nem voltak olcsók, az emberek csak egy bizonyos anyagi szint fölött tudtak megengedni maguknak ilyen luxuskiadást. Tehát a rádió kultúráközvetítő szerepe nem teljesedhetett ki. Ez majd csak a Kádár rendszerben következett el, amikor már megfizethetőbb áron lehetett megvenni a készülékeket.

Kozma felismerte Kárpátalja stratégiai jelentőségét, és bár a Rongyos Gárdát már mások korábban elkezdték szervezni, Imrédy felkérésére ő is bekapcsolódott, vállalva az akció politikai irányítását. Fontosnak tartotta, hogy a történelmi vidéket Magyarország saját erőből foglalja vissza és ne Hitler ajándékaént jöjjön létre újra a magyar–lengyel határ. Ezért is keserítette el, hogy

végül német nyomásra, a kormány leállította az egész akciót. Később, Teleki felkérésére vállalta el Kárpátalja kormányzói biztosi tisztségét. Politikai befolyása az Imrédy kormány idején jelentősen csökkent, amit súlyosbított az ellenszenv, amit a leállított katonai akció miatt érzett Imrédyvel szemben. Ezért kapóra jött számára, hogy elhagyhatta az ellenséges Budapestet. Ungváron rendezte be utolsó otthonát. Kárpátaljai ténykedése alatt nemcsak a magyar lakosság érdekeit tartotta szem előtt, több fontos intézkedést tett a ruszinok helyzetének javítására. De kevés eredményt tudott elérni, mivel a bürokrácia és a mindinkább szélsőjobbra tolódó magyar közigazgatás rendre akadályozta a munkáját. Kormányzó biztosi intézkedéseit beárnyékolja annak a 13 000 hontalan zsidónak Ukrajnába való deportálása, akiknek többségét az SS alakulatok azonnal kivégezték.²⁶

Kétségtelen, hogy Kozma Miklós a Horthy-korszak egyik legellentmondásosabb, ugyanakkor legérdekesebb közéleti személyisége. Azért nem írtam politikust, mert ebbéli tevékenysége csak egy szeglete volt a munkásságának, mégha politikatörténeti szempontból a legjelentősebb is. Tartalmas életet élt, sorsa mégis tragikus, hiszen politikájának kudarca és néhány elhibázott lépése miatt megtörve, magányosan hunyt el.

Jegyzetek:

¹ Németh László: Művelődéspolitikai írások. (Társadalom és művelődés). Múzsák Köz-művelődési Kiadó. Bp., 1986. 55. p.

² 1884. szeptember 5-én született Nagyváradon és 1941-ben halt meg Ungváron. (Más források szerint miután november 2-án rosszul lett, ifj. Horthy Miklós elszállíttatta Budapestre, ahol december 8-án a János Szanatóriumban hunyt el.) Középnemesi családból származott. Katonai-politikai karrierje Szegeden indult, Horthy Miklós mellett. A védelmi propagandaosztályt vezette. 1920-ban bízta meg Teleki Pál a Magyar Távirati Iroda vezetésével. Később ugyancsak Teleki felkérésére vett részt a Rongyos Gárda szervezésében, majd elvállalta Kárpátalja kormánybiztosi tisztségét. In.: Dr. Gulyás Veronika: 120 éve született Kozma Miklós, az MTI első elnöke In.: <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=6765&pid=1>

³ „Azok közt az erők közt, amelyek a zárt falusi műveltség bomlását siettetik, talán egy sincs nagyobb, mint a rádió. (...) A rádió egy nagy betegséget adagol szét az országban, amellyel az orvosságot is vele kell adni.” In.: Németh László: Művelődéspolitikai írások. (Társadalom és művelődés). Múzsák Köz-művelődési Kiadó. Bp., 1986. 33. p.

⁴ <http://www.mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC07165/08654.htm>

⁵ Ormos Mária: A politikai meghasonlás esete http://www.historia.hu/archivum/2001/0101ormos_kozma.htm

⁶ Ormos Mária: Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. Pokoljárás a médiában és a politikában (1919–1941). I. kötet. Polgart. Bp., 2000. 296. p.

⁷ Glatz Ferenc: Kultúrpolitika, kurzusideológia, rádió (1927–1937). A Magyarországi tömegkultúra alapelemei a két háború között. In.: Glatz Ferenc: Nemzeti kultúra-kulturált nemzet 1867–1987. Kossuth Könyvkiadó. Bp., 1988. 190. p.

⁸ Ormos Mária: Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. Pokoljárás a médiában és a politikában (1919-1941). I. kötet. Polgart. Bp., 2000. 258. p.

⁹ <http://www.bibl.u-szeged.hu/ha/kronologia/index.html>

¹⁰ Ormos Mária: A politikai meg hasonlítás esete In.: http://www.historia.hu/archivum/2001/0101ormos_kozma.htm

¹¹ Ő irányította a választások lebonyolítását. (L. J.)

¹² Ormos Mária: Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. Pokoljárás a médiában és a politikában (1919-1941). I. kötet. Polgart. Bp., 2000. 282. p.

¹³ Ormos Mária: Magyarország a két világháború között (1945-1946). Csokonai Kiadó. Debrecen, 1998. 159. p.

¹⁴ <http://www.bibl.u-szeged.hu/ha/kronologia/index.html>

¹⁵ Ormos Mária: A politikai meg hasonlítás esete In.: http://www.historia.hu/archivum/2001/0101ormos_kozma.htm

¹⁶ Cs. Szabó László: Kozma Miklós. In.: <http://www.huszadikszazad.hu/cikk/kozma-miklos>

¹⁷ Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett Országgyűlés nyomtatványa. Képviselőház-Napló. XIV. kötet. Athenum Irodalmi és Nyomdai RT. Könyvnyomdája. Bp., 1933. 341. p.

¹⁸ „(...) az osztályokra tagoló és rétegellentétekből is szabdaltságot magyarság társadalom homogén egységként való felfogása Gömbös Gyula egyik alapelve volt.” In.: Gergely Jenő - Pritz Pál: A trianoni Magyarország 1918-1945. Tudomány-Egyetem Sorozat. Vince Kiadó. Bp., 1998. 100. p.

¹⁹ Ormos Mária: Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. Pokoljárás a médiában és a politikában (1919-1941). I. kötet. Polgart. Bp., 2000. 298. p.

²⁰ Utalás a Rádiót megelőző telefonhírmondóra. (L. J.)

²¹ Glatz Ferenc: Kultúrpolitika, kurzusideológia, rádió (1927-1937). A Magyarországi tömegkultúra alapelemei a két háború között. In.: Glatz Ferenc: Nemzeti kultúra-kulturált nemzet 1867-1987. Kossuth Könyvkiadó. Bp., 1988. 192. p.

²² Ormos Mária: A politikai meg hasonlítás esete In.: http://www.historia.hu/archivum/2001/0101ormos_kozma.htm

²³ Ormos Mária: Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. Pokoljárás a médiában és a politikában (1919-1941). II. kötet. Polgart. Bp., 2000. 425. p.

²⁴ Szerk. Varga Domokos. Farkas László: Hómantól Ortutayig. Történelmi évek egy magyar minisztériumban 1934-1949. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Bp., 2002. 15. p.

²⁵ Dr. Földes Ferenc: Munkásság és parasztság kulturális helyzete Magyarországon. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum Hasonmás Kiadványai. Pápai Ernő Műintézete. Cserépfalvi. Bp., 1941. 87. p.

²⁶ Ormos Mária: A politikai meg hasonlítás esete http://www.historia.hu/archivum/2001/0101ormos_kozma.htm

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2010. SZEPTEMBER – OKTÓBER - NOVEMBER

ELISMERÉSEK

* Október 23-a, nemzeti ünnepünk alkalmából idősebb **Sari József** a kárpátaljai magyarság áldozatos szolgálatáért Budapesten átvehette a Kisebbségekért Díj Külhoni Magyar-ságért Tagozatának kitüntetését.

* Bacsikai József beregszászi főkon-zul ugyanezen az alkalomból **dr.Orosz Ildikónak**, a KMPSZ elnökének a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti-keresztje kitüntetését adta át a kárpátaljai magyarság megmaradásáért és identitása megőrzéséért kifejtett munkásságáért, míg **Hidi Endre** nagydobronyi keramikusképző munkásságának elismeréséül a köztársasági elnök által adományozott Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkeresztet vehette át.

* Az október 23-ai magyar állami kitüntettek között üdvözölhetjük a viski származású **Pál István "Szalonnát"**, aki a Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt kitüntetését vehette át a Néprajzi Múzeumban rendezett ünnepségen.

* **Kremesnij Gergely**, az UNE orvostanhallgatója kiváló szakmai és tanulmányi eredményeiért érdemelte ki és vehette át Budapesten, a Semmelweis Egyetemen a Tóth Ilo-na-díjat.

* A KMMI a 65 éves **Soltész Péter** ungvári festőművészt Munkácsy Mihály emlékplakettal tüntette ki. A díjat Dupka György igazgató adta át az Ungvár Galériában megrendezett életmű-kiállításon.

* 2010. október 17-én a péterfalvai Művelődési Házban lezajlott XXI. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztiválon Jurij Huzinec, a megyei közigazgatási hivatal nemzetiségi osztályának vezetője a fesztivál szervezésében végzett aktív tevékenységéért a megyei közigazgatási hivatal és a megyei tanács oklevelét nyújtotta át **Zubánics Lászlónak**, az Ukrajnai Magyar Nemzeti Tanács és a KMMI elnökének, valamint **Fuchs Andreának**, a Kárpátaljai Vállalkozás- és Területfejlesztési Központ irodavezetőjének.

* Ungváron a MÉKK Kreatív alkotók, művészek klubjában október 6-án 60. születésnapja alkalmából köszöntötték **Fodor Géza** költőt, esszéírót, akit a jubileumon a KMMI **Munkácsy Mihály Emlékplakettjével** tüntettek ki.

* **Lizák Alex** beregszászi fotóművész *A vándor* című munkája különdíjban részesült a Budapesti Szolgáltató- és Kézművesipari Szakképző Iskola által szervezett VII. Nemzetközi Fotókiállításon.

* **Kovács Elemér**, a KárpátInfo újságírója vehette át idén a Szabadelvű Médiaműhely (SZEMM) díját, az Európa-érmet. Az elismerést minden évben európai szellemiségű média-konferencián adják át Budapesten. Jelképe egy bronzérem, amely Ligeti Erika szobrászművész alkotása.

ESEMÉNYNAPTÁR

SZEPTEMBER

*Az Amerikai Egyesült Államok *Kongresszusi Könyvtára* 12 Intermix-kiadványt kért és vett fel állományába, köztük **Bagu Balázs**, **Pilipkó Erzsébet**, **Zubánics László**, **Schober Ottó**, **Mandrik Erzsébet**, **Lengyel János**, **Dupka György**, **Jaroslav Lazur** és **Gajdos István** szerzők könyveit. A kiválasztott könyveket a kijevei East View Information Services juttatta el Washingtonba.

*Kárpát-medencei magyar képzőművészek kisméretű (max. 15x15 cm) munkáiból kiállítás nyílt Szabadkán a helyi képző- és iparművészek szervezésében. Kárpátalját **Réti János** (Ungvár) grafikái képviselik.

*Az ungvári Kereskedelmi és Ipar-kamarában **Kócsár Ottó** elnök és **Borisz Kuzyma**, az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség kárpátaljai szervezetének elnöke megnyitotta **Soltész Péter** festőművész, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület társelnökének egyéni kiállítását.

*Az Erdélyi Magyar Írók Ligája és a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány közös szervezésében került sor az E-MIL IX. Írótáborának keretében a Kárpát-medencei magyar irodalmi folyóiratok találkozója a Kovászna megyei Árkoson. A rendezvényen Kárpátaljáról **Vári Fábián László**, az *Együtt* című folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke és **Dupka György**, a periodika felelős kiadója vett részt.

* Balatonföldváron a Riviéra Szállóban zajlott le a Kárpátaljai Szövetség központi rendezvénye, amelyen a Kárpátaljai Hírmondó öt éves fennállása alkalmából **Füzesi Magda** költő, főszerkesztő tartott beszámolót. Ugyanitt kiállítást rendeztek a Balatonföldváron megtartott alkotótáborok résztvevőinek munkáiból, amelyet **Kutlán András** képzőművész nyitott meg.

* Budapesten, a Corvin téren és a Budai Vigadóban, a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal szervezésében kerül sor a Kárpát-medencei Kulturális Napra, amelynek a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus volt a házigazdája. A nyolc régió egyikét, Kárpátalját az eszenyi Ritmus néptáncegyüttes (művészeti vezető **Szabó Tibor**) képviselte. **Zubánics László**, a KMMI elnöke saját fotóin kívül bemutatta a **beregi szótésekből összeállított kiállítást is**.

* Berekfürdő Község Önkormányzata és a Bereki Irodalmi Társaság ez évben is megrendezte a Körmendi Lajos írótabort, melyet minden év szeptemberében tartanak Berekfür-

dőn. Az írótabor idei vendége volt többek között **Jókai Anna**, **Mezey Katalin**, **Oláh János**, **Sarusi Mihály**, **Dienes Eszter**, **Vass Tibor**, **Vári Fábián László**, **Dupka György**, **Gálfalvi György**, **Gittai István**, **Gulyás Imre** és mások. Az írótabor résztvevői rendkívüli irodalomórákat is tartottak a hajdúsági, nagykunsági, sárréti településeken. **Vári Fábián László** és **Dupka György** a kisújszállási Móricz Zsigmond Gimnáziumban tartottak előadást a kárpátaljai magyarság kulturális és politikai helyzetéről.

* 12. alkalommal rendezték meg Kárpátalján, Ungváron a „*Szülőföldem szép határa*” elnevezésű Nemzetközi Kisebbségi Televíziós és Rádiós Fesztivált, amelyre ezúttal 13 ország alkotói neveztek be a kisebbségi sorban élő nemzetiségek életét, kultúráját bemutató kisfilmekkel. A nemzetközi zsűrinek 76 televíziós és 65 rádiós pályamunkát kellett értékelnie különböző műfajokban.

*Az ilosvai járási Zagatyán (Hátmeg) településen megrendezték az *I. Erdélyi Béla Művészfesztivált*. A rendezvény keretén belül felavatták a falu szülőtte, *Erdélyi Béla* domborműves emléktábláját

*A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus együttműködő támogatásának köszönhetően megújult a KMMI honlapja (www.kmmi.org.ua). Célja egy minél teljesebb kárpátaljai digitális adatgyűjtemény megjelenítése. A Könyvtár részlegben folyóiratok, könyvek,

bibliográfiák, demográfiai és egyéb jellegű nyomtatott anyagok digitalizált változatai tölthetők le, így az *Együtt* című folyóirat legújabb számai és az Intermix Kiadó *Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozatának egyes darabjai.

*Az ungvári Váralja múzeum-kávézóban beindult a *Kreatív alkotók és művészek klubja*. A hagyományteremtő összejövetelt a szervezők nevében **Dupka György** kisebbségkutató és szerkesztő, a MÉKK elnöke nyitotta meg. Az irodalmi rendezvényen közreműködött **Filep Anita** verseneklő. Ebben a meghitt légkörben **Csordás László** irodalmár, a rendezvény moderátora **Vári Fábián László** József Attila-díjas költővel az idei Ünnepi Könyvhétre megjelent *Jég és korbács* című verseskötetéről beszélgetett. Az élőinterjú következő alanya **Zubánics László** történész volt, akinek nemrég jelent meg a „*Perli-e még ezt a hont más?*” és a „*Verecke híres útján jöttem én...*” című honismereti kézikönyve az Intermix Kiadó gondozásában. A rendezvény a 65. születésnapját ünneplő **Soltész Péter** méltatásával és kötetlen beszélgetéssel zárult.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár közösen szervezték a Szabolcs-Szatmár-Bereg Nemzetközi Levéltári Napokat, amelynek második napi eseményeire a KMF épületében került sor.

* Munkácson nemzetközi konferencia keretében emlékeztek **Margittai**

Antal neves botanikusra. Leleplezték a tudós emléktábláját, **Matl Péter** szobrász alkotását. A tanácskozáson számos ukrainai, magyarországi, lengyelországi, szlovákiai tudós, szakember vett részt.

* **Kossuth Lajos** 208. születésnapjára emlékeztek Técsőn, **Száva József**, a helyi Vállalkozásfejlesztési Központ elnökének szervezésében. A Hollósy Simon Középiskola tanárai és a técsői római katolikus egyház képviselői közösen helyeztek el koszorút a Kossuth-mellszobornál.

* Jánosiban Rákóczi-szobor avatás volt a Jánosi Polgármesteri Hivatal és testvértelepülése, a szobrot adományozó Pácín polgármesteri hivatala szervezésében, ahol többek között avatóbeszédet tartott **Bacska József** beregszászi főkonzul, **Medvigy István**, a beregszászi járási közigazgatási hivatal elnökhelyettese, **Csizmár Béla**, a járási tanács elnöke, **Zubánics László** történész, az UMDSZ Országos Nemzeti Tanácsának elnöke, **Baraté Attila** Pácín polgármestere, **Barta Márta** Jánosi polgármestere. A rendezvényt megtisztelték a történelmi egyházak képviselői, **Braun Béla**, a járási tanács alelnöke, **Bíró Tibor** vállalkozó és járási képviselő, **Dupka György** megyei képviselő, a MÉKK elnöke.

* A MÉKK, a KMMI és az ungvári Duhnovics Társaság részvételével megemlékezésre került sor **Egán Ede** (1851–1901) egykori kormánybiztos börvingesi (Barvinok) emlékművénél. A három szervezet képviselői elhatározták, hogy Egán Ede születésének 160.,

halálának 110. évfordulójára (2011-ben) emlékkonferenciát szerveznek.

* A KMF Hodinka Antal Intézete „*Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*” címmel szervezte meg a XVI. Élőnyelvi Konferenciát. A háromnapos rendezvény részeként könyvbemutatót szerveztek a főiskola Győr termében, amelyen ismertették **Kontra Miklós**, „*Hasznos nyelvészet*” című könyvét; a **Borbély Anna**, **Vanconé Kremmer Ildikó** és **Hattayár Helga** által szerkesztett „*Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*” című gyűjteményes kötetet, valamint a **Cserniczkó István** által szerkesztett „*Megtart a szó: hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*” címmel megjelent kiadványt.

OKTÓBER

* Székesfehérvárott *A határon túli magyar irodalom napjain* többek között előadást tartott **Vári Fábrián László** József Attila-díjas költő, az Együtt szerkesztőbizottságának elnöke.

* A sokéves hagyományt folytatva idén is Nagyszőlősen, a mártírhalált halt 1849-es felsőházi elnök, báró Perényi Zsigmond emlékművénél tartotta központi megemlékezését a KMKSZ. Az esemény ünnepi szónoka **Kövér László**, a Magyar Országgyűlés elnöke volt.

* Megemlékeztünk az aradi vértanúkra az UMDSZ és a KMMI szervezé-

sében. Koszorúzásokra került Beregszászban, Tiszabökényben, Nagybégányban. A beregardói *Perényi Zsigmond-emléktáblánál* **Gajdos István**, az UMDSZ elnöke, Beregszász polgármestere szolt a jelenlévőkhöz. Továbbá a beregszászi felekezeti temetőben *Ekkel György* honvédfőhadnagy sírjánál, **Csanádi György** nyugalmazott főszerkesztő, *Ekkel György* leszármazottja emlékezett dédnagyapjára. A nagyidai *Bersenyi Antal* huszárhadnagy és *Bloksay István* honvédszázados síremlékénél **Csobolya József** történész, **Baczó József** tűzmesterre **Zubánics László** történész, az Ukrajnai Magyar Nemzeti Tanács elnöke emlékezett. Hasonló megemlékezés volt Nagybégányban a bilkei *Galgóczy Pál* 1848-as honvédtiszt síremlékénél. **Hánka Dezső** polgármester és **Zubánics László**, az Ukrajnai Magyar Nemzeti Tanács elnöke az aradi tizenhármakra, erkölcsi kiállításukra, a magyarság iránti elkötelezettségükre emlékezett. Tiszabökényben *Fóris István* honvédfőhadnagy síremlékénél, *Guton* a nagyidai *Bersenyi Ignác* nemzetőrszázados, *Bersenyi Árpád* honvédfőhadnagy és *Bersenyi Antal* huszárhadnagy emléktáblájánál emlékeztek a helyi általános iskola diákjai és tanárai. Az ungváriak a Kálvária-temetőben, *Szegelethy János* hadnagy sírjánál és báró *Bémer László* római katolikus püspök emléktáblájánál emlékezhetnek, a Laudon háznál. Tevékenységüket **Dupka György**, a MÉKK elnöke méltatta. A rendezvényen jelen volt és koszorúzott

Szalipszki Endre, a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusának konzulja, **dr. Ljáh Erzsébet**, az UMDSZ ungvári városi szervezetének elnöke, **Kovács Péter**, a Drugeth Gimnázium igazgatója, **dr. Spenik Sándor**, az UNE magyar karának dékán-helyettese, **Dupka Nándor**, az UMDSZ ISZ elnöke. Az ifjúság nevében **Marcás Gergely** magyar szakos diák mondott beszédet.

* Ungváron a Váralja múzeum-kávéházban sor került a *Kreatív alkotók, művészek klubja* második összejövetelére. **Dupka György** bemutatta **Bagu Balázs** Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Kárpátalján c. munkáját, amelyet a közelmúltban az Intermix Kiadó adott ki. A jelenlévők 60. születésnapja alkalmából köszöntötték **Fodor Géza** költőt, esszéíró. Születésnapja meglepetésként a KMMI-Füzetek sorozatban erre a napra VIII. kiadványként megjelent „*A való világ varázsainak mérnöke*” (Hatvan éves Fodor Géza. Szemelvények, versek) című gyűjtemény, amelyből **Marcás Gergely** magyar szakos diák olvasott fel verseket. **Csordás László** irodalmár élőinterjú keretében beszélgetett az ünnepelttel. A hallgatók közül is többen bekapcsolódtak a beszélgetésbe. **Zselicki József** költő, a Forrás Stúdió egykori alapító-elnöke Fodor Géza tevékenységét méltatta és értékelte. Az ungvári irodalmi fesztiválra érkezett vendégek közül a magyarországi résztvevők is megtisztelték a művészkлубot, köztük **Kaiser László** és **B. Horváth István** költők, akik a Magyar Írószövetség nevében kö-

szöntötték Dercen szülöttjét. Fodor Géza a fentebb említett KMMI-Füzetek kívül a *Tükörszél* című, erre az alkalomra újra kiadott első kötetét is dedikálta. Megtiszeltelte a rendezvényt **Szalipszki Endre**, a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusán konzuli szolgálatát megkezdő külügyminisztériumi főtanácsos is.

* Irodalmi karaván kereste fel Kárpátalja magyar lakta településeit a MÉKK és a KMMI szervezésében. Vendégeink: a balatonalmádi **Sarusi Mihály** író, újságíró és a debreceni **Gulyás Imre** költő, újságíró. A Magyar Írószövetség tagjai író-olvasó találkozón vettek részt Rahón, Técsőn, Viskan, Péterfalván, Beregszászban. Beregszászban találkoztak az Együtt szerkesztőbizottságának tagjaival (házigazdák: **Zubánics László**, a KMMI elnöke és **Vári Fábrián László**, a folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke). Részt vettek a 65 éves **Soltész Péter** ungvári festőművész jubileumi kiállításán. Tanulmányozták a Felső-Tisza-vidéki szórványmagyarság életét, eszmecserét folytattak a rahói plébánián **Mikulyák László** plébánossal. Megtekintették a rahói és a körösmezői magyar iskolát is (házigazda: **Bíró András** pedagógus). Az ugocsai tömbmagyarság életével ismerkedtek Tiszabökényben és Péterfalván (házigazda: **Páva István**, a Tiszahát kultúrájáért Alapítvány elnöke). Az utóbbi település középiskoláját is felkeresték, ahol **Kiss Ferenc** (1928 – 1999) irodalomtörténész, az 1956-os forradalom

hőse, politikai elítélte emléktábláját is megkoszorúzták. **Borbély Ida**, a Tiszapéterfalvai Képtár és a Tiszaháti Tájékmúzeum igazgatója bemutatta a helyi galéria és tájmúzeum gazdag gyűjteményét. Az irodalmi karaván képviselői részt vettek a XXI. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztiválon és a benei falunapon is.

* Budapesten, a budavári *Borsos Miklós Lakásmúzeumban*, a Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság szervezésében megrendezték a Berzsényi-díjasok találkozóját. A *Találkozás barátainkkal* elnevezésű programban **Czigány György** író, szerkesztő-műsorvezető élő interjút készített **Dupka György** költővel, kisebbségkutatóval, kiadói szerkesztővel, Az est második felében a nemrég elhunyt Fodor András költőre és **Király Zoltánné**ra, a berzsényisek feledhetetlen **Ágijára** emlékeztek. **Fodor** András munkását **Tornai József** költő, műfordító, esszéíró idézte meg. A Parnasszus folyóirat redivivus rovatát **Szöllösi Mátyás** költő, a lap olvasó-szerkesztője mutatta be.

* A péterfalvai Művelődési Házban **Szabó Tibor**, **Zubánics László** és **Grigora Éva** magyar és ukrán moderálásában lezajlott a XXI. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál, amelynek fő szervezője az UMDSZ és a KMMI volt. A tradicionális megyei seregszemlén több mint kéttucat hagyományörző együttes lépett fel. A szervezők díjazták a csoportos és egyéni produkciókat: valamennyi fellépő megkapta az

UMDSZ oklevelét és ajándékát. Az elismeréseket **Zubánics László**, az UMNT elnöke nyújtotta át.

* A Magyar Írószövetség klubjában az edelényi MKKM kiadó bemutatta a *Görcsoldó szél. A „kárpáton-túli szovjet magyar” irodalom antológiája. 1945-1991.* című új könyvét. Bevezetőt mondott **Pomogáts Béla** irodalomtörténész. Az antológiát **M. Takács Lajos** szerkesztő ismertette.

* A beregszászi Európa-Magyar Házban sor került **Babják Zoltán** városatyá *Részletek a Vérke történetéből* című kötetének bemutatására.

* Megemlékezés és koszorúzás volt Gecse Endre, vértanúhalált halt református lelkész sírjánál a gálócsi temetőben, illetve a gálócsi ellenálló csoport emléktáblájánál. *Gecse Endre* sírján az emlékezés koszorúit **Zubánics László**, az UMNT elnöke, **Szanyi Béla**, az UMDSZ járási szervezetének ügyvezető alelnöke, **Mecseki Zoltán**, az ungvári főkonzulátus konzulja, valamint **Molnár Sándor**, a település polgármestere helyezték el.

* Az ungvári Dayka Gábor Középiskolában az ungvári ellenálló csoport emléktáblájánál a koszorúzási ünnepséget **Árpa Péter** igazgató nyitotta meg. Az ungvári ellenálló csoport tevékenységét **dr. Ljáh Erzsébet**, az UMDSZ ungvári szervezetének elnöke méltatta. Az Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskolában a 10–11. osztályos diákok 1956. október 23-a eseményeit elevenítették fel korhű dokumentumok alapján.

* Az ungvári börtön falán lévő emléktáblánál **Bacsikai József**, a Magyar Köztársaság Beregszászi Konzulátusának főkonzulja mondott ünnepi beszédet. Ezt követően a megjelentek elhelyezték a kegyelet és az emlékezés koszorúit. Az UMDSZ részéről **dr. Ljáh Erzsébet**, a szervezet ungvári városi szervezetének elnöke, valamint **Spénik Sándor**, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar karának dékán-helyettese koszorúzott, a hágón túli magyarokat **Szarvas Gábor**, a Lemberg Magyar Kulturális Szövetség elnöke képviselte.

* A nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskolában a nagyszőlősi ellenálló csoport emléktáblájánál **Zubánics László**, az Ukrainai Magyar Nemzeti Tanács elnöke tartott ünnepi beszédet.

* A mezőkaszonyi ellenálló csoport emléktáblájánál **Gajdos István**, az UMDSZ elnöke **Szécsi Sándorra**, **Ormos Istvánra** és **Ormos Máriára** és a többi kárpátaljai hős fiatalra emlékezett, akik 1955–1957 között röplapokat terjesztettek, ellenállásra buzdították a magyarságot.

* Az V. Ukrainai Magyar Napok kijevi rendezvényeire 2010. október 22–23-án került sor. A rendezvénysorozat a *Liszt Ferenc* emléktáblája előtti megemlékezéssel indult, majd a Parlamenti Nemzeti Könyvtár nagytermében a *Nemzetközi Finnugor Nappal* folytatódott. A színes kulturális programot **Galina Kiricsenko** igazgató asszony nyitotta meg, a magyar blokk moderátora **Vass Tibor** volt. Felvezető beszéde után **Dupka György**, az Intermix

Kiadó igazgatója kapott szót, aki a kárpátaljai magyar könyvkiadásról, a kárpátaljai magyarságról, nyelv- és kultúra-megtartó intézményeiről tartott rövid beszámolót. Végezetül **Bakos Csaba** kijeji színművész elmondta József Attila *Kései sirató* című versét.

* A kijeji Magyar Dombon emelt honfoglalási emlékjelnél a kijeji magyar közösség tagjai, a helyi magyar nagykövetség munkatársai és a kárpátaljai vendégek az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeire emlékeztek és koszorúztak. A rendezvényt **Vass Tibor** elnök nyitotta meg. Ünnepi beszédet tartott **Mórocz Miklós** a kijeji magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivője, **Dupka György**, a MÉKK elnöke, **Horváth Sándor** költő. A fentebb említettekkel együtt koszorúzott **Dr. Tóth Mihály**, az UMDSZ tiszteletbeli elnöke, a nagykövetség magyar munkatársai és a kijeji egyesület aktivistái.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola dísztermében tartotta meg az 1956-os forradalom és szabadságharc 54. évfordulóját méltató rendezvényét. Az ünnepség szónoka **Lezsák Sándor**, a Magyar Országgyűlés alelnöke volt.

* A KMMI szervezésében a beregszászi református templomban **Csobolya József** énekművész „Ezeréves ámen” címmel előadta ezer esztendő magyar énekeiből szerkesztett műsorát.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, a KMKSZ Felső-Tisza-vidéki Szervezete és a KMKSZ Técsői Tisza-

virág Nyugdíjas Egylete rendezésében került sor a XXI. Aranyósz Kórustalálkozóra a técsői kultúrház nagytermében.

* 2010. október 28-án elhunyt **Balla László** (1927-2010) író, költő, műfordító a Kárpáti Igaz Szó egykori főszerkesztője.

NOVEMBER

* Hat év kihagyás után újra ülésezett a Magyar Állandó Értekezlet Budapesten. **Németh Zsolt** külügyi államtitkár és **Semjén Zsolt** miniszterelnök-helyettes nyitotta meg a MÁÉRT kilencedik ülését. A tanácskozáson felszólalt **Orbán Viktor** miniszterelnök is. A kárpátaljai magyarságot a KMKSZ (**Kovács Miklós** elnök, **Brenzovics László** alelnök) és az UMDSZ (**Gajdos István** elnök, **Zubánics László**, az UMDSZ Országos Nemzeti Tanácsának elnöke) képviselte.

* Befejeződött az *V. Ukrajnai Magyar Napok Kijevben* c. rendezvénysorozat melyet református istentisztelettel zárták. Erkel Ferenc születésének 200. évfordulója alkalmából bemutatták Káel Csaba: *Bánk bán* című filmjét.

* Megtartották az Anyanyelvi Konferencia választmányi ülését Budapesten, amelynek munkájában Kárpátaljáról **Dupka György** és **Zubánics László** vett részt.

* „*Suti, akinek Nagyszőlős a világ közepe...*” címmel filmvetítésre került sor a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola filmklubjában. A film

főszereplője a Nagyszőlősről elszármazott **Weiss Sándor**, akinek most **Yitzhak Livnat** a neve, az ismerőseinek pedig csak Suti, aki a vetítésen maga is jelen volt. Itt mutatták be **Papp M. Zsuzsa** *Megtagadva* című könyvét, amelyben két különböző családi háttérű zsidó fiatal sorsának összekapcsolódásáról, egymás iránt érzett szerelméről van szó. **Nagy Miláda**, az Aposztróf Kiadó vezetője a „*Nagyszőlős a világ közepe*” című kiadványt mutatta be. Ismertette „*Kárpátalja magyarsága a viharok sodrában*” című legújabb könyvét **Skultéty Csaba**, valamint „*Honfoglalásunk hét emlékműve*” címmel megjelent kötetét **Kovács Sándor** helytörténész.

* A Beregszászi Művészeti Iskolában került sor **Csuprik Etelka** érdemes művész zongorakoncertjére. A művésznő pályafutása alatt komoly elismertséget vívott ki szerte a nagyvilágban. A mostani fellépése alkalmával a jelenlévők egyebek mellett *Rahmanyinov*, *Schubert*, *Chopin*, *Bach*, *Mozart*, *Csajkovszkij* és *Scarlatti* közismert darabjaiit élvezhették.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola dísztermében a sztálinizmus áldozataira emlékeztek. A rendezvényen **Soós Kálmán** rektor és **Orosz Ildikó**, a főiskola elnöke mondott emlékező beszédet, majd a résztvevők ünnepélyesen átvonultak a Beregszászi 5. sz. Középkolához, az egykori gyűjtőhelyhez, és megkoszorúzták a falán lévő emléktáblát. Végezetül gyertyákkal átvonultak a Puskin

téren lévő emlékműhöz, itt helyezték el a kegyelet gyertyáit és koszorúit.

* „*Nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek*”. Ezt a címet viselte az az emlékkonferencia, amelyre a Pécsi Német Kör, a MÉKK, a KMMI és a Szolyvai Emlékpárbizottság közös szervezésében került sor Beregszászban, az Európa-Magyar Házban. A résztvevőket, köztük a Magyarországról, Erdélyből, Felvidékről érkezett vendégeket, valamint **Nagy András**t és **id. Pocsai Vincét**, a tragikus események túlélőit **Dupka György**, a MÉKK elnöke köszöntötte. Szólt a jelenlévőkhöz **Tóth Mihály**, a Szolyvai Emlékpárbizottság elnöke is. A magyar és német lakosság kényszer-munkára való elhurcolásának körülményeiről **Matkovits Kretz Eleonóra**, a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Körének elnöke, **Bartók Csaba** felvidéki újságíró, a szlovákiai magyar televíziósok szövetségének alelnöke, **Máthé Áron**, a budapesti Terror Háza Múzeum kutatója, **Menyei Ildikó**, az erdélyi Humana Regun Egyesület képviselője, valamint **Singer Zsuzsa** GULAG-kutató tartott előadást. **Dupka György** bemutatta a KMMI-füzetek ez alkalomra megjelent kiadványát. Délután az emlékkonferencia résztvevői el látogattak a derceni temető-dombra, ahol koszorúik elhelyezésével rótták le kegyeletüket a II. világháborúban elesett katonák emléke előtt.

* A hagyományos novemberi koszorúzás, megemlékezés a szolyvai honfoglalási harcos emlékművénél (Szolyva paszikai bejáratánál) vette

kezdését, ahol beszédet mondott: **Vass István**, a Szolyvai Magyar Kulturális Szövetség elnöke és **Dupka György**, a Szolyvai Emlékparkbizottság felelős titkára.

* Hagyományos koszorúzással és ökumenikus istentisztelettel emlékeztek a Szolyvai Emlékparkban is az egykori áldozatokra. Az emlékünnepeket **dr. Tóth Mihály**, a Szolyvai Emlékparkbizottság elnöke nyitotta meg. A megemlékezésen jelen voltak: **Fodor Zsolt**, a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusának konzulja, **Kiss Sándor**, a Jobbik országgyűlési képviselője, **Matkovits Kretz Eleonóra**, a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Körének elnöke, **Máté Áron**, a Terror Háza Múzeum tudományos munkatársa, **Köteles László**, a Csemadok alelnöke, **Volodimir Dupelics**, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal belpolitikai főosztályának vezetője, valamint **Vaszil Szverlovics**, Szolyva alpolgármestere. A megemlékezésen légerversek hangzottak el **Marcsák Gergely**, az UNE magyar szakos diákjának előadásában. A helyi magyar iskola tanulói **Mitro Henrietta** pedagógus vezetésével szintén emlékműsorrall tisztelegtek az áldozatok emléke előtt. Az emlékünnepeket **Pocsai Vince** református, **Oleg atya** görög katolikus, **Michels Antal atya** római katolikus papok ökumenikus istentiszteletével zárult, majd a résztvevők virágokat és koszorúkat helyeztek el a síratófalnál.

* November 27-én volt a Magyar Írószövetség tisztújító közgyűlése. A kárpátaljai magyar írócsoportot négyen: **Dupka György**, **Finta Éva**, **Füzesi Magda** és **Vári Fábián László** képviselték. Utóbbi a választmány tagja lett.

* Ungváron Szent András napján a Váralja múzeum-kávézóban ismét összejött a *Kreatív alkotók, művészek klubja*. Az *Együtt* szerzői nevében az adventi koszorún gyertyát is gyújtottak. Az *Együtt* legújabb számát **Dupka György** felelős kiadó és **Csordás László**, a kiadvány olvasószerkesztője mutatta be. Majd **Csordás László - Marcsák Gergely** kerekasztal-beszélgetése következett **Brenzovics Marianna** *Kilátás* című regényéről. **Zubánics László** történész ismertette és bemutatta **dr. Kiss Éva** *Magyarország útja a parlamenti demokrácia felé. Társadalompolitikai átalakulás Magyarországon* című monográfiáját, amely az Intermix Kiadó gondozásában jelent meg. Közreműködött **Csákány Marianna**, a Credo Verséneklő Együttes szólistája, aki ez alkalommal adventi énekeket adott elő.

Állandó személyes tárlatok

* **Balla Pál (1930-2008) emlékkiállítás. Ungvár.** A megyei könyvtár magyar és idegen nyelvű osztálya.

* **Soltész Péter** kamara-kiállítása az ungvári *Váralja múzeum-kávézóban*, az *Ungvári Kereskedelmi és Ipar-kamara* dísztermében. Életmű kiállítás az Uzshord Galériában.

* **Picur Zoltán** fotóművész és képzőművész-dizajner kiállítása az ungvári *Dayka Gábor Középiskolában* és a megyei kórház neurológiai osztályán.

* **Kutasi Xénia** kiállítása a *Benei Faluházban*.

* **A Magyar Kultúra Alapítvány** (Budapest, Szentháromság tér 6.) székházában megtekinthető *Kárpátaljai kaleidoszkóp* címmel **Réti János**, **Fuchs Andrea** grafikai és **Zubánics László** fotókiállítása.

ÚJ KÖNYVEK

MEGJELENT:

Molnár Eleonóra, Orosz Ildikó. *Oktatásügy határon.* (Tanulmánykötet). KMKSZ Kiadó, Ungvár, 2010.

Zubánics László. *Perli-e még ezt a hont más?* Honismereti tanulmányok. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2010.

„*Verecke híres útján jöttem én...*” Kárpátaljai honismereti és irodalmi gyűjtemény. (S. **Benedek András** összeállítása alapján szerkesztette: **Zubánics László**). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2010.

Magyar Tímea, Varga Márta. *Kulcslyuk.* Arcképcsarnok, interjúgyűjtemény. Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége, Ungvár, 2010.

Kiss Éva. *Magyarország útja a parlamenti demokrácia felé. Társadalompolitikai átalakulás Magyarországon 1966-1990 között.* Monográfia. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2010.

Spenik Sándor. *A parciális differenciálegyenletek osztályozása (klasszifikációja).*

Hiperbolikus egyenletek. Egyetemi jegyzet. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2010.

Babják Zoltán. *Részletek a Vérke történetéből.* Beregszász, 2010.

Huszi Ilona: *Nyelvtanítás: módszerek és eljárások.* Kézikönyv. Rákóczi Füzetek sorozat. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2010.

Nagy András „... *Dobszóra elsőpört a fűvös zivatar*” a sztálini munkatáborokba. Emlékfoszlányok. KMMI-füzetek IX. Beregszász – Ungvár, 2010.

ELŐSZERKESZTÉSBE, VALAMINT KIADÁSI ÉS KÉZIRAT-ELŐKÉSZÍTÉSI TÁMOGATÁSRA VÁR:

Bakos Kiss Károly, Finta Éva, Kádas Kati, Lőrincz P. Gabriella, Szabó István Keve versgyűjteménye, Szalai Borbála gyermekversei Bartha Gusztáv, Lengyel Zoltán, Nagy Zoltán Mihály, Szöllősy Tibor, Weinrauch Katalin, Kurmai Szilvia próza-kézirata, Sándor László emlékirata, S. Benedek András, Fodor Géza, Pilipkó Erzsébet tanulmánygyűjteménye.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: DUPKA GYÖRGY

SZERZŐINK

ANNA AHMATOVA (1889–1966)
BARTHA GUSZTÁV (1962) Nagybereg
Brenzovics Marianna (1977) Zápszony
CSORDÁS LÁSZLÓ (1988) Eszeny
DUNCSÁK ATTILA (1940) Kassa
DUPKA GYÖRGY (1952) Ungvár
FODOR GÉZA (1950) Ungvár
FÜZESI MAGDA (1952) Kolozsvár
GAZSÓ DÁNIEL (1984) Budapest
KOC SIS CSABA (1959) Berettyóújfalu
LENGYEL JÁNOS (1973) Beregszász
MARCSÁK GERGELY (1990) Kincshomok
NADÁNYI ZOLTÁN (1892 – 1955)
NAGY ZOLTÁN MIHÁLY (1949) Csonkapapi
ORTUTAY PÉTER (1942) Bélapátfalva
PENCKÓFER JÁNOS (1959) Beregszász
Tárczy Andor (1954) Ungvár
VASI SZABÓ JÁNOS (1965) Tanakajd
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ (1951) Mezővári

Lapszámunkat az ungvári születésű DUNCSÁK ATTILA grafikáival illusztráltuk